

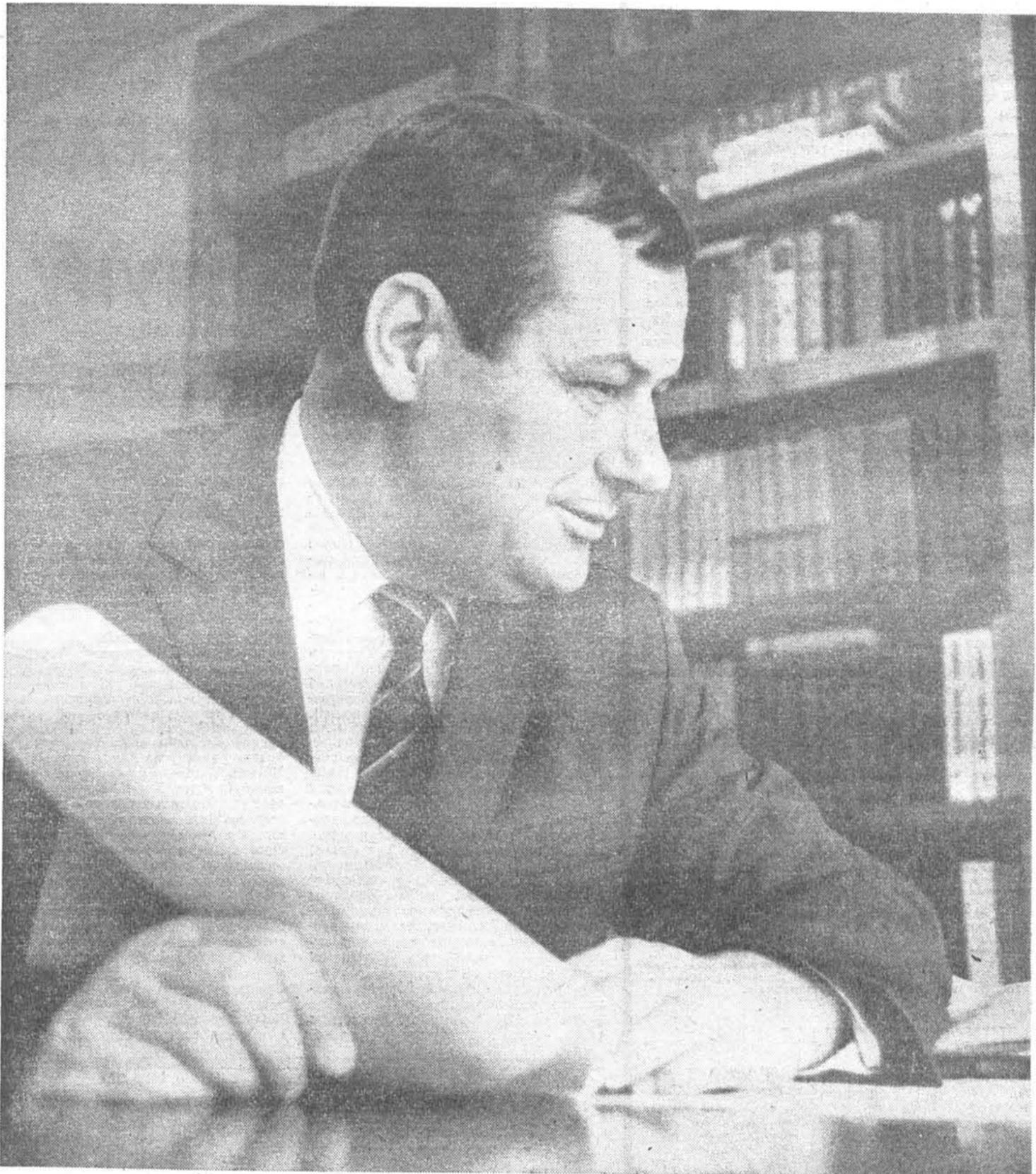
Літаратура Масштава

Выдаецца з 1932 г.
№ 6 (2532)
ПЯТНІЦА
5
лютага 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Фота Ул. КРУКА.

«МІНСКІ напрамак», «Людзі на баблоце», «Подых навалніцы»... Каму сёння не вядомы гэтыя творы! Без іх нельга ўявіць сучасную беларускую літаратуру. Творы гэтыя напісаны рукою таленавітага мастака, шырока прызнанага ў рэспубліцы і далёка за яе межамі майстра эпічнай прозы — Івана Мележа.

8 лютага Івану Паўлавічу — 50. Шматлікія прыхільнікі шчодрога таленту пісьменніка шчыра вітаюць яго з высокім поўднем!

Матэрыялы, прысвечаныя юбілею І. Мележа, чытайце на стар. 4—5.

**У НУМАРЫ
ЧЫТАЙЦЕ:**

ПЕРАД ПІСЬМЕННІКІМ З'ЕЗДАМ

Артыкул *Алеся КУЧАРА*

Стар. 2—3, 6—7

ЗА 45 ГАДОУ ТВОРЧАСЦІ...

Нататкі з выстаўкі *Заіра АЗГУРА*

Стар. 10—11

СЯРОД КНІГ

Стар. 8

Пасля артыкула

«З ПАНЯДЗЕЛКА ДА СУБОТЫ»

Стар. 12—13

**ГРАМАДСКАСЦЬ АДЗНАЧАЕ 50-ГОДАЗЕ
ПІСЬМЕННІКА**

Стар. 2—3

**УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ.
БУДНІ І КЛОПАТЫ**

Стар. 9

УЗНЯСЕННЕ СВЯТОГА АЛЬША

Працяг апавесці-былі *Аляксея КАРПЮКА*

Стар. 14—15

**ВЯЛІКІ
ПОСПЕХ
ВЫСТАЎКІ**

Вось ужо дваццаць гадоў у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрыта выстаўка работ народнага мастака БССР, правадзейнага члена Акадэміі мастацтваў СССР З. І. Азгура. У залах музея экспануецца 170 скульптурных твораў, якія ўслаўляюць прыгажосць савецкага чалавека — воіна і стваральніка, творцы светлага камуністычнага грамадства. Выстаўка мае вялікі поспех у мінчан і гасцей беларускай сталіцы. За гэтыя дні на ёй пачыналася каля 6 тысяч чалавек.

1 лютага выстаўку наведалі т.т. П. М. Машэраў, С. О. Прытыцкі, Ц. Я. Кісялёў, У. Е. Лабанок, І. М. Макараў, У. Ф. Міцкевіч, С. А. Пілатовіч, І. Я. Палякоў, А. А. Смірноў, Ф. А. Сургану, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцэлеў, міністр культуры БССР М. А. Мінковіч.

БЕЛТА.

**ВІНШУЕМ
З УЗНАГАРОДАМІ**

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў пісьменніка Шамякіна Івана Пятровіча ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

СВЯТА КНІГАЛЮБАЎ

Сход прадстаўнікоў грамадскасці Мінска, прысвечаны 50-годдзю выдавецтва «Беларусь»

Глядзельная зала Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы перапоўнена. Адзначыць паўвекавы юбілей старэйшага ў рэспубліцы выдавецтва прыйшлі работнікі выдавецтва, паліграфічных прадпрыемстваў, кніжнага гандлю, пісьменнікі, журналісты, дзеячы мастацтва.

Урачысты сход, прысвечаны гэтай знамянальнай падзеі, адкрыў уступным словам старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку Р. Канавалаў.

Зачытаецца Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР аб узнагароджанні выдавецтва «Беларусь» Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР. Высокую ўзнагароду ўручае дырэктар выдавецтва З. Матузаву Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР С. Прытыцкі. Ён сардэчна вітае калектыв выдаўцоў з узнагародай, жадае ім новых поспехаў у працы.

З дакладам пра паўвекавы шлях выдавецтва «Беларусь» выступіў З. Матузав.

Юбіляра на сходзе цёпла віталі намеснік начальніка Галоўнага ўпраўлення рэспубліканскіх і абласных выдавецтваў Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР

Ц. Барашкаў, ад рэдакцыйнай калегіі газеты «Правда» — уласны карэспандэнт газеты па Беларусі І. Новікаў, ад Саюза пісьменнікаў БССР — сакратар праўлення Саюза І. Шамякін, ад міністэрства культуры БССР і прафсаюза работнікаў культуры — старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры Л. Паміла, ад Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку — намеснік старшыні камітэта А. Барушка, ад журналістаў рэспублікі — член прэзідыума праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Знамя юности» В. Чанін, ад паліграфістаў рэспублікі — дырэктар Мінскага паліграфкаміна імя Я. Коласа Г. Шаўчэнка, ад работнікаў кніжнага гандлю — сакратар камсамольскай арганізацыі Мінскага аблкінагандлю Т. Цюліна. На сходзе былі зачытаны шматлікія прывітальныя тэлеграмы, якія паступілі ў адрас юбіляра.

На сходзе прысутнічалі сакратар ЦК КПБ С. Пілатовіч, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Сняжкова, загадчык аддзела ЦК КПБ А. Кузьмін, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максім Танк.

рыць канцэртную праграму з двух аддзяленняў, у якую ўваходзяць «Прывітальны танец», «Лявоніха», танцавальны малюнак «Ля ваколіцы» і іншыя беларускія, рускія, украінскія, малдаўскія танцы. У канцэртах ансамбля прымае ўдзел мужчынская ванальная група, якая выконвае беларускія народныя песні, песні Ю. Семянкі, Н. Сакалоўскага, І. Любаня і інш.

Цяпер ансамбль працуе над харэаграфічнымі кампазіцыямі «Яго вялікасць рабочы клас», «Набат Хатыні», «Маракі дзяццоў».

ВЕЧАРАМ 29 студзеня ў рэспубліканскім Доме мастацтваў прыйшлі пісьменнікі, вучоныя, артысты, прадстаўнікі арганізацый і ўстаноў сталіцы, партыйныя і камсамольскія работнікі, госці з Масквы, Кіева, Ленінграда, каб ва ўрачыстай абстаноўцы павіншаваць з 50-годдзем выдацкага пісьменніка Савецкай Беларусі, актыўнага грамадскага і партыйнага дзеяча, лаўрэата дзяржаўных прэміяў — саюзнай і рэспубліканскай — Івана Пятровіча Шамякіна.

Урачысты вечар адкрыў старэйшы майстар нашай літаратуры, народны пісьменнік Міхась Ціханавіч Лынькоў.

— Мне надвычай прыемна, — гаворыць ён, — паведаміць усім прысутным, што наш паважаны юбіляр за вялікую і плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем узнагароджаны савецкім ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

М. Лынькоў, характарызуючы асноўныя этапы ў творчасці юбіляра, падкрэслівае, што І. Шамякін увесь час дастойна ўслаўляе гераічную барацьбу нашага народа ў імя вялікага будучага чалавецтва — камунізма.

Са словам пра Івана Шамякіна, яго жыццёвы і творчы шлях выступіў Іван Навуменка.

— Напаленне, — гаворыць ён, — якое ў юнацкім узросце сустрэла Вялікую Айчынную вайну і ад імя якога так хораша звонка, на поўныя грудзі загаварыў Іван Пятровіч Шамякін, мы неяк прызвычаліся лічыць маладым. Можна, ішло гэта ад таго, што людзі, якія бралі ўдзел у вайне, якія прайшоўшы вогненныя віхуры, засталіся жывымі, псіхалагічна былі як бы прыкаваны да гэтай агромністай падзеі, вярталіся да яе зноў і зноў і як бы наава праходзілі сцэжамі маладосці.

Нагадаўшы асобныя моманты з біяграфіі Івана Пятровіча, І. Навуменка працягвае: — У кожнага пісьменніка ёсць улюбёная кніга. У Шамякіна — гэта «Трывожнае ічасце». Аповесці «Непаўторная вясна», «Агонь і снег», «Мост», якія вызначаюцца высокім мастацкім узроўнем, мяккім лірызмам, глыбокім псіхалагізмам, — у значнай меры творы аўтабіяграфічныя. Аповесці гэтыя — добрая, працікаўная споведзь напалення, да якога належыць сам пісьменнік. Тут ёсць цудоўная рамантыка маладосці, першага кахання, юнацкага роздму аб жыцці. Пахне тут прасторамі Прыдняпроўя, водарам лясоў і сенажацей, нібы зракава паўстаюць перад намі краявіды суровай Поўначы. Пра герояў названых аповесцей можна сказаць, што яны дзеці рэвалюцыі і дзеці вайны. З малаком маці ўспрынялі яны ідэалы Савецкай улады, якая распачыла перад імі жыццёвы дарогі, дала магчымасць выявіць свае здольнасці. Менавіта тут вытокі таго бяспрыкладнага ў гісторыі гераізму, які праявілі савецкія напаленні ў Вялікай Айчынай вайне. Панёшы велізарныя страты, ахвяраваўшы мільёнамі жыццяў, адолелі пасляваенныя нягоды, савецкая моладзь мінула вайны ў сваім свеце ўспрымання нават аддалена не нагадвала згубленае пакаленне першай сусветнай вайны, апетае Рэмаркам.

Вясной 1948 года быў закончаны раман «Глыбокая плынь». Дзеля таго,

зазначае І. Навуменка, каб напісаць гэту кнігу, Шамякін здзейсніў сапраўдны пісьменніцкі подзвіг. Ён абыйшоў пехатою ледзь не ўсе Гомельскае Прыдняпроўе, пагаварыў з дзесяткамі людзей і ўражанняў меў столькі, што яны далёка не ўмесціліся ў «Глыбокую плынь».

Прамоўца падрабязна спыняецца на характарыстыцы такіх твораў І. Шамякіна, як раманы «У добры час», «Крыніцы», «Сэрца на далоні», «Снежныя зімы», аповесць «Лёс майго земляка», адзначае прыкметны ўклад юбіляра ў беларускую Ленініянку.

— Іван Шамякін, — гаворыць у заключэнне І. Навуменка, — пісьменнік вострага сацыяльнага зроку. Вось ужо чвэрць стагоддзя кожная новая яго кніга выклікае бурныя спрэчкі, становіцца прадметам дыспутаў, абмеркаванняў. Прычына, мабыць, у тым, што пісьменнік востра, умела расказвае аб сучаснасці, аб сённяшнім дні. Калі ў некалькіх словах сказаць аб самым галоўным у творчасці Івана Шамякіна, то гэтым галоўным будзе тонкае разуменне таго, што вырасла ў свеце ад-

**ЗАЎСЁДЫ
Ў
ПОШУКУ**

УРАЧЫСТЫ ВЕЧАР,
ПРЫСВЕЧАНЫ
50-годдзю І. ШАМЯКІНА

чужанні, у характарах людзей, выхаваных ва ўмовах савецкай, сацыялістычнай рэвалюцыі.

Са шчырым і цёплым словам да юбіляра звярнулася сакратар Мінскага гаркома партыі Т. Ц. Дзмітрыева.

— Бюро гарадскога камітэта партыі і гарвыканком, — гаворыць яна, — даручылі мне ўручыць вам памятны адрас, пажадаць вам моцнага здароўя і плённай творчай працы на карысць нашага сацыялістычнага грамадства.

Без вашых твораў немагчыма ўявіць сабе беларускую савецкую літаратуру. Напісаныя таленавітай рукою сапраўднага майстра, вашы кнігі даследуюць жыццё з пазіцыі высокай грамадзянскасці. У кожным радку адчуваецца палымнасць пісьменніка-камуніста, які верна служыць ідэям партыі, справе народа.

Ад імя дэлегатаў 17-й Мінскай абласной партыйнай канферэнцыі глыбокую ўдзячнасць і прызнанне Івану Шамякіну выказаў сакратар Мінскага абкома партыі Ул. С. Багданаў. Чуйнасць да нарэальных праблем і штодзённых людскіх клопатаў, зазначае ён, высокае літаратурнае майстэрства робяць вашы раманы, аповесці, п'есы, апавяданні надзвычай папулярнымі, выхоўваюць чытачоў у духу камуністычных ідэалаў.

Мы ведаем і сёння не толькі вашу пісьменніцкую, але і вялікую грамадскую дзейнасць як дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, члена Мінскага абкома партыі, сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі. Упэўнены, што і ў дні падрыхтоўкі да XXIV з'езда КПСС, XXVII з'езда КПБ і заўсёды ваш голас будзе шчодро

НОВЫ НАРОДНЫ

За высокае выкананне майстэрства і плённую работу ў мастацкім выхаванні насельніцтва калегія Міністэрства культуры БССР прысвоіла званне **НАРОДНАГА** самадзейнаму ансамблю танца «Палессе» Пінскага гарадскога Дома культуры.

Ансамбль танца «Палессе» створаны на аснове танцавальнага сама-

дзейнага калектыву, які выступаў з пяцідзесяці шостага года. Калектыв узначальваў у многіх абласных і рэспубліканскіх аглядах мастацкай самадзейнасці, у дэкадах і фестывалях. Выязджаў з канцэртамі дружбы ў Люблінскае ваяводства Польскай Народнай Рэспублікі, на ВДНГ. Вельмі часта калектыв выступае перад працоўнымі сваяго і суседніх раёнаў. Добра наладжаная вучэбна-выхаваўчая работа і прадуманы падбор рэпертуару далі магчымасць ства-

ГОСЦІ — В'ЕТНАМСКІЯ СКУЛЬПТАРЫ

Амаль тыдзень гасцілі ў Мінску тры в'етнамскія скульптары — Зьен Мінь Цёу, Нгуен Фьох Шань, Ле Фінь Куі. «Мэта нашай паездкі, — сказаў кіраўнік групы Зьен Мінь Цёу, — пазнаёміцца з работай беларускіх скульптараў, якія шмат і плённа працуюць над увасабленнем тэмы героіні партызанскай барацьбы. Гэтая тэма блізкай і нам, в'етнамскім мастакам, бо сёння ў нас, як некалі ў Беларусі, палаюць вёскі, гінуць мірныя жыхары, жанчыны, дзеці, старыя, бо і ў нас, як некалі ў Беларусі, кожны, хто лічыць сябе патрыятам, сумленным чалавекам, бярыцца за зброю, каб помсціць нелюдзям-інтэрвентам, каб змагацца за шчасце і свабоду свайго народа».

У в'етнамскіх мастакоў была вельмі насычаная праграма: яны сустраліліся з беларускімі скульптарамі, наведвалі творчыя майстэрні, выстаўкі, пабывалі ў Хатыні.

— Мемарыял у Хатыні — выдатны помнік, — сказаў Ле Фінь Куі. — Нам ён вельмі блізкі і зразумелы і сваёй жалобнасцю, і мужнасцю.

На здымку нашага фотакарэспандэнта Ул. Крука — в'етнамскія мастакі ў майстэрні скульптара Г. Мурашова.

Алесь КУЧАР

**ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ
І ДЗЕНЬ НАСТУПНЫ**

У святле вялікай падзеі ў жыцці савецкага народа — надыходзячага XXIV з'езда Кампартыі Савецкага Саюза — ёсць пільная неабходнасць разабрацца ў тым, якое месца займае ў нас сучасная тэма. Твораў пра сучаснасць у нашых часопісах за мінулы год з'явілася не шмат, але ёсць тут і шырокія палотны. Надрукаваны раман «Мсціжы» Івана Пташнікова, аповесць «Зноў у Будне» Анатоля Кудраўца, дакументальная аповесць «Металургі» Алесь Савіцкага, нарыс

«Па зялёную маламку» Янкі Спанова, апавяданні «Шчасце» Міколы Ракітлага, «Рані» Васіля Хомчанкі, «Салавей» Міхася Вышынскага, «Сакратарыха» Івана Сіняўскага, тры апавяданні Алесь Пальчэўскага, «Жыві» Міколы Капыловіча, «Вера Мікалаеўна» і «Бэзавы цвет» Лідзіі Арабей, «Ноты хлопца» Аркадзя Савелічава, «Аліна» Аркадзя Пінчука і шмат іншых.

Але ці толькі гэтыя творы, напісаныя пра сённяшні дзень, можна назваць сучаснымі? Мне здаецца, калі твор адлюстроўвае праблемы жыцця

гучаць у нашай беларускай савецкай літаратуры, што вы і надалей будзеце палымным прапагандыстам ідэй партыі, актыўным грамадскага жыцця.

— Ваша маладосць і пачатак літаратурнай дзейнасці, — гаворыць сакратар Ленінскага райкома партыі горада Мінска Р. С. Пюнава, — супалі з цяжкімі гадамі ў жыцці Беларускага народа — Вялікай Айчыннай вайны. Гэта быў час фарміравання вашых поглядаў і пачуццяў, школа мужнасці. За перыяд сваёй літаратурнай дзейнасці вы ўнеслі дастойны ўклад у развіццё беларускай савецкай літаратуры, вашы кніжкі па праву ўвайшлі ў скарбніцу беларускай прозы. Шырока вядомасць не толькі ў нашай рэспубліцы, але і за яе межамі набылі вашы творы «Глыбокая плынь», «Сэрца на далоні» і іншыя, дзе з вялікай мастацкай сілай паказаны героізм і мужнасць беларускага народа, раскрыты веліч яго духу і адданасць справе Камуністычнай партыі...

Сардэчна і гарача віншавалі юбіляра першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР народны паэт Беларусі Максім Танк, намеснік сакратара па літаратурах народаў СССР праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Міхась Гарбачоў, рускі паэт Віктар Бокаў, украінскі пісьменнік Багдан Чалы, навучэнцы Мінскага савораўскага вучылішча Ул. Мальцаў, А. Немагай і Г. Паншын, міністр культуры БССР М. А. Мінковіч, сакратар ЦК ЛКСМБ Генадзь Анціпаў, намеснік міністра асветы БССР Г. І. Канцавая, сакратар Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў М. Л. Дубкова, старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку Р. В. Канавалаў, рэктар Мінскай вышэйшай партыйнай школы М. І. Пахомая, намеснік начальніка палітпраўлення ЧВВА Ул. А. Захараў, намеснік міністра вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. І. Красоўскі, рэдактар газеты «Звязда» М. І. Дзялец, намеснік міністра ўнутраных спраў БССР Шкундзіч, пісьменнік Яўген Каршukoў, які жыве і працуе ў Гомелі, намеснік старшыні прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі В. А. Чарняўская, народная артыстка СССР Л. П. Александрoўская, дырэктар Літаратурнага музея Янкi Купалы пісьменнік Уладзімір Юрэвіч, дырэктар тэатра імя Янкi Купалы заслужаны дзеяч культуры рэспублікі І. Ф. Міхалюта, намеснік старшыні праўлення Саюза архітэктараў БССР Ю. П. Грыгор'еў, старшыня праўлення Саюза мастакоў Беларусі В. А. Грамыка, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» пісьменнік Аляксей Асіпенка, галоўны рэдактар часопіса «Вожык» пісьменнік Уладзімір Корбан.

Галоўны рэдактар часопіса «Неман» драматург Андрэй Макаёнак зачытаў віншавальныя тэлеграмы, якія паступілі ў адрас юбіляра ад шматлікіх арганізацый, устаноў, прадпрыемстваў, калектываў і асобных чытачоў з розных куткоў Беларусі і братніх рэспублік.

У канцы вечара са словам у адказ выступіў Іван Пятровіч Шамякін.

— Дарагія таварышы! Дарагія сябры! — звярнуўся ён да прысутных. — Нядаўна я недае прачытаў, што пісьменніку ўсё творчае жыццё прыходзіцца трымаць экзамен. Як вечнаму студэнту. Гэта сапраўды так. Кожная кніжка, кожны новы твор і, нарэшце,

Юбіляра віншуе галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Аляксей Асіпенка (злева).

кожная сустрэча з чытачамі ў любові інай форме — гэта экзамен. І тае ж хваляванне, як у студэнта, толькі, відаць, больш працяглае і моцнае. Адным словам, усё жыццё на нервах.

Праўда, усё мы розныя, як чалавечыя асобы. Адны стараюцца трымаць гэты экзамен перад крытыкамі. Іншыя ж аддаюць перавагу чытачам. Перад імі экзаменуецца. Я, напэўна, належу да апошніх. Ведаю, што некаторыя крытыкі-прафесіяналы такім пісьменнікам кідаюць папрокі: маўляў, працуюць на чытача. Але што зробіш, такая асабістасць, народжаная ці выхаваная — цяжка сказаць. Я — грэшны, каюся — стараўся працаваць на чытача. Па прыкладу партыйных прапагандыстаў. Відаць, сапраўды гэта выхавана ў мяне, бо я ўсё жыццё быў прапагандыстам: сакратаром камсамольскага бюро ў тэхнікуме, камсоргам і парторгам у арміі, сакратаром партарганізацыі ў сельсавеце, сакратаром партбюро СП І, нарэшце, пасада сакратара праўлення СП. Якую я займаю многа год — гэта таксама ў пэўнай меры абавязкі партыйнага прапагандыста ў творчай арганізацыі.

А біяграфія пісьменніка не можа не адбівацца на яго творчасці.

Некаторыя мае сябры часам раяць: «Навошта табе гэтая грамадская работа? Літаратурнае імя ў цябе ёсць. Сядзі і пішы». Спакуслівая парада. Але часам цішком уначы ўяўляю сябе ў такой ролі і халадзею. «А пра што пісаць тады, — думаеш, — калі замкнуцца дзе-небудзь на дачы, адраваць сябе ад звыклых стыхій?»

Відаць, каб тварыць нешта вартае ўвагі чытачоў, пісьменніку трэба жыць жыццём гэтых чытачоў — сваім часнікам.

Я трохі паседзіў па свеце, гаворыць далей І. Шамякін, быў у розных краінах, сустракаўся з пісьменнікамі іншых народаў. І з гэтых гутарак гэтак жа, як з літаратуры, я пераканаўся, што нідзе ў свеце не створаны такія ўмовы для росквіту талентаў, як у нас, нідзе пісьменнік, мастак не акружаны такой увагай, клопамі на самым высокім дзяржаўным узроўні, як

гэта робіцца ў нашай шматнацыянальнай савецкай краіне.

Узнагароджанне мяне ордэнам, як і многіх маіх таварышаў, якія ўжо адзначалі круглыя даты свайго жыцця — адно са сведчанняў гэтай клопатаў, гэтай увагі.

Вось чаму, выкарыстоўваючы трыбуны гэтага вечара, мне хочацца яшчэ і яшчэ раз і ад свайго імя і ад імя ўсіх маіх калег выказаць сардэчную падзяку Камуністычнай партыі, яе Цэнтральнаму Камітэту, Савецкаму ўраду.

Ад сябе асабіста я хачу сёння падзякаваць старэйшым таварышам, сваім настаўнікам, якія вывядзілі мяне ў людзі, вучылі і жыць і пісаць — Міхасю Лынькову, Кандрату Крапіве, Петрусю Броўку, Васілю Вітку, Ільі Гурэнку, Максіму Танку, Піліпу Пестраку.

Словы любові і ўдзячнасці звяртае Іван Шамякін да рускіх, украінскіх сяброў, да перакладчыкаў, выдаўцоў, чытачоў усіх савецкіх рэспублік. Дзякуючы рускім і украінскім выданням, гаворыць ён, я маю мільённыя тыражы, пра што не можа марыць ніводзін пісьменнік нават у такіх вялікіх краінах, як Англія, Японія, Італія. Я кажу пра гэта не таму, што хачу пахваліцца сваімі тыражамі. Не. У гэтым адзіночным факце праяўляецца глыбокі сэнс нашага саюза, нашага братэрства, еднасці, дружбы і ўзаемаўплыву сацыялістычных культур.

Я дзякую ўсім вам, хто прыйшоў на гэты вечар, каб прыняць ад мяне яшчэ адзін экзамен, які па сіле майго хвалявання і важнасці гэтага моманту варта назваць дзяржаўным...

Вечар закончыўся канцэртамі майстроў мастацтваў рэспублікі.

На вечары, прысвечаным 50-годдзю Івана Шамякіна, прысутнічалі сакратар ЦК КПБ С. А. Пілатовіч, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцэлеў.

нават дваццацігадовай даўнасці, але яны і цяпер з'яўляюцца праблемамі востра актуальнымі, а не маюць толькі гістарычную цікавасць, дык гэта сучасны твор. Бо і вопыт нашага сацыялістычнага будаўніцтва да вайны, і вопыт Вялікай Айчыннай вайны і пасляваеннага перыяду — гэта сучаснасць. Па-першае, не ўсе праблемы гэтых перыядаў зняты з парадку дня. Наш перадаваецца вопыт мае значэнне таксама і для іншых сацыялістычных краін. З вырашанымі і невырашанымі праблемамі вайны і пасляваеннага перыяду звязана цяперашняе жыццё чалавецтва. Таму выключна гэты перыяд з сучаснасці неправамерна. Але я хачу ўмовіцца, што будзе гаварыць аб сучаснасці як аб надзеянасці.

Увесь пасляваенны перыяд мы ўслед за падзеямі, якія адбываліся ў краіне, пісалі аб тым, як уздымаецца гаспадарка, як паляпшаецца матэрыяльны дабрабыт людзей. Эрэты, гэтым жыла ўся краіна. Мы дбалі аб тым, каб у горадзе былі вышэйшыя тэмпы і якасць працы, каб чалавек больш зарабляў, меў добрую кватэру, добрыя ўмовы жыцця. А ў вёсцы — каб узняць калгасную гаспадарку на вышыню, мець важкі трактары. Дзякуючы замахам, якія Камуністычная партыя ўжыла ў апошні час, становішча карэнным чынам змянілася.

Асабліва гэта прыкметна ў вёсцы. Але вось калгаснае вёска на ўздыме. Разам з матэрыяльным дабрабытам узрасла і культура людзей. Сапраўды, у кожнай кватэры ў горадзе, у многіх вясковых хатах з'явіліся тэлевізары, шмат транзістараў, газет.

Але побач са станоўчым жыццём яшчэ і рэшткі мінулага. У горадзе, побач з ростам культуры, існуюць такія непрыемныя факты, як хуліганства. У вёсцы гранювыя заробкі трацяцца не толькі на кнігі, але часамі на зялёнага змяя.

Але ж станоўчае ў нашым жыцці пераважае. Моладзь наша, побач з асобнымі адмоўнымі з'явамі, выяўляе выключную стойкасць духу, мэтанакіраванасць, я б сказаў — вязломнасць.

Мы добра разумеем, што азначае прастаяць 8 гадзін каля станка, а потым 6 гадзін — аж да 12 ночы — сядзець за школьнай партай. А вывучаць супраць і вышэйшую матэматыку ў політэхнічным інстытуце вечарам — гэта лёгка? А такіх вучэбнікаў, завочнікаў — тысячы юнакоў і дзяўчат. Можа лян дрэнна зарабляюць, стоячы ля станка? Не! І ўсё ж імкнуцца стаць інжынерамі, тэхнікамі, атрымаць вышэйшую адукацыю. Што гэта — пагарда ад фізічнай працы? Не! Наша моладзь едзе на цаліну, у Брацк, Вар-

куту, пракладае шляхі ў тайзе. Але цяга моладзі атрымаць вышэйшую асвету — вялікая заваўва савецкага чалавека, вызваленага ад рабства неабходнасці дбаць толькі пра кавалак хлеба.

Растуць культурныя запатрабаванні савецкага чалавека. Ёсць у яго здаровая, зусім апраўданая цікавасць да важнейшых падзей нашых дзён, да падзей мінулай вайны, да яго герояў, але ёсць і цікавасць да «Ад'ютанта яго правасхадзіцельства», да прыгодніцкага жанру.

У нас яшчэ мала, нават у гарадах, атракцываў, вясёлсці ў парках, цікавых праграм на плошчах. А ў вёсцы яшчэ не ўсе клубы такія, што могуць глыбока зацікавіць чалавека.

Гэтыя думкі навеяў мне нарыс Янкi Снакова «Па зялёную маланку».

«— Вось мы гаворым пра выхаванне, — кажа там Сібірак Толя Наседкін, — і вельмі ж ужо агульна да яго падыходзім, нека абстрактна думам пра яго».

У нас адбываецца працэс пераходу ад першай ступені культуры — тэлевізар, транзістар, кіно, дыкавая і іншая такая музыка, масавая песня і прыгодніцкі раман — да другой, вышэйшай ступені культуры, дзе існуе Талстой, Дастаўскі, Гётэ, Купала і Багдановіч, сімфанічная музыка, дзе іс-

КАРЫСНАЯ САДРУЖНАСЦЬ

З ПАСЯДЖЭННЯ КАЛЕГІІ
МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР

Калегія Міністэрства і культуры БССР абмеркавала работу культасветустаноў Пінска і Пінскага раёна па падрыхтоўцы да XXIV з'езда КПСС. Было адзначана, што ўстановы культуры горада і раёна працуюць мэтанакіравана, творча, з поўным напружаннем сіл. Наглядаецца добра і шчыра садружнасць і ўзаемадапамога паміж работнікамі гарадскіх культурна-асветных устаноў і сельскіх, паміж гарадскім аддзелам культуры і раённым (загадчыкі І. Збароўскі і І. Паўлюкавец).

Гарадскім Дома культуры, яго калектывамі мастацкай самадзейнасці летас было паказана семдзесят пяць канцэртаў, з іх больш паловы — на сяле. З дапамога работнікаў гарадскога Дома культуры зусім нядаўна былі створаны яшчэ тры калектывы мастацкай самадзейнасці — на камбінаце верхняга трыкатажу, ліцейна-механічным заводзе і ў аўтобусна-таксаматорным парку. Усяго ў горадзе зараз працуе 180 гуртоў, якія аб'ядноўваюць больш сямі тысяч амаўтараў мастацкай творчасці.

Зараз у гарадскім Доме і культуры праводзяцца вечары ўшаноўвання пераможцаў сацыялістычнага спаборніцтва ў мінулыя пяцігоддзі, кавалераў ордэна Леніна, вечары «Ад з'езда да з'езда», «Камуністы, наперад!», «Партыя, слухай голас тваіх сыноў». Адзін раз у квартал у гарадскім Доме культуры праводзіцца семінар усіх сельскіх культасветработнікаў. Кожны месяц тут праходзіць стажыроўку па пяцьдзесяць сельскіх клубнікаў. Шмат цікавых вечароў у сельскіх культасветустановах праводзіцца па распрацоўках, зробленых у гарадскім Доме культуры.

Народны тэатр, хор палеснай песні, народны танцавальны ансамбль «Палесце» амаль кожны тыдзень выязджаюць у калгасы і саўгасы, трымаюць перад працаўнікамі палёў і ферм справаздачу за свае апошнія дасягненні. Нядаўна ў паход па сёлах у дваццаці раз накіравалася з новай праграмай агітбрыгада гарадскога парку культуры і адпачынку. У сваю чаргу раёны Дом культуры, які размешчаны ў Малатковічах, арганізаваў «Агітпоезд раённага аддзела культуры і райкома камсамола», а пры сельскіх клубах яшчэ сем агітбрыгад-мастацкіх брыгад. Многія агітбрыгады арганізоўваюцца сумеснымі намаганнямі як гарадскога, так і раённага аддзелаў культуры.

Шырокае распаўсюджванне ў гэтыя дні атрымалі працоўныя рапарты і справаздачы адных гаспадарак у другіх з пачацкам дасягненняў у развіцці мастацкай самадзейнасці.

Ян вясковыя, так і гарадскія бібліятэкі аформілі цікавыя экспазіцыі, вітрыны, выставы, куткі, альбомы з матэрыяламі, прысвечанымі выкананню пяцігодкі, дастойнай сустрэчы XXIV з'езда Кампартыі Беларусі і XXIV з'езда КПСС. Прэведзены ўжо шэраг чытацкіх канферэнцый, сустрэч з вэтэранамі рэвалюцыі і вайны, героямі мірнай стваральнай працы і героямі кнігі.

Асноўныя напрамкі, у якіх развіваюць сваю дзейнасць установы культуры Пінска і Пінскага раёна, — замацаванне дасягненняў мінулых гадоў, пошук новых форм, умацаванне шэфскіх сувязей паміж калектывамі, павышэнне эфектыўнасці ў рабоце, умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы устаноў культуры і да т. п.

Калегія Міністэрства культуры адобрыла вопыт садружнасці ў рабоце пінскіх гарадскіх і раённых устаноў культуры. Гэты вопыт павінен вывучыць і сфармуляваць у сябе дзеячы культуры іншых гарадоў і раёнаў.

нуюць сур'езныя і глыбокія гворы сучасных пісьменнікаў. Працэс далучэння да вышэйшых здабыткаў чалавечай культуры ідзе і будзе ісці няўхільна і няспынна.

А можа ў тым, што асобныя кнігі не захопліваюць пераважнаю большасць чытачоў, часткова вліваюцца і змест саміх кніг, у прыватнасці тое, як адлюстроўваецца сучаснасць?

Тут мы маем на ўвазе прэтэнзіі чытачоў да пісьменнікаў. Гэтыя прэтэнзіі заканамерныя.

Чытач патрабуе ад пісьменніка адлюстравання кардынальных праблем часу. Ён хоча бачыць сябе ў мастацкім творы, паказ таго перагана і высякароднага, на што ён здольны: яго гераічнай працы, яго імкнення да новых здзяйсненняў, да будучыні.

У яго ёсць праблемы і пытанні, на якія ён халеў бы атрымаць адказ ад любімага пісьменніка. Людзім хочацца ведаць, у якіх абставінах даядзецца жыць іх дзесяці у будучыні, якія далегляды раскрыюцца перад імі: ім хочацца ведаць і разам з пісьменнікам прасачыць працэс таго, як

[Заканчэнне на 6—7 стар.]

Івану МЕЛЕЖУ— 50 ГАДОЎ

8 лютага спайняецца 50 гадоў выдатнаму беларускаму пісьменніку Івану Мележу. Прайленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру віншаванне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Паўлавіч!

3 нагоды Вашага слаўнага 50-годдзя шлём Вам, нашаму таварышу па літаратурнай працы, выдатнаму пісьменніку Саветскай Беларусі, гарачае шчырае прывітанне.

Вы належыце да таго пакалення беларускіх пісьменнікаў, якое прымала ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне і прыйшло ў літаратуру ў першыя пасляваенныя гады. Першы Ваш зборнік апавяданняў «У завіруху», выдадзены ў 1946 годзе, быў прыхільна сустрэты чытачамі і крытыкай. З таго часу Ваш голас мацней і мужней з году ў год.

Буйным крокам у Вашай творчасці і важнай з'явай у пасляваеннай беларускай прозе з'явіўся Ваш раман «Мінскі напрамак» — шырокае мастацкае палатно аб Вялікай Айчыннай вайне, аб героізме і мужнасці саветскага народа.

З асаблівай сілай Ваш талент самабытнага, удумлівага мастака раскрываецца ў раманах з задуманай Вамі палескай хронікі — «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы». У гэтых творах — згустак Вашых глыбокіх назіранняў і Вашага роздуму над жыццём і лёсам людзей роднага палескага краю.

Саргэтыя святлом гуманізму і вялікага жыццесцярджэння, Вашы раманы заваявалі шырокую папулярнасць сярод чытачоў. Яны перакладзены на шматлікія мовы братніх народаў СССР і зарубешных краін.

Поспехам у чытача карыстаюцца таксама Вашы апавяданні і аповесці, у якіх Вы грунтоўна даследуеце праблемы нашага жыцця. Прайвілі Вы слабе і як таленавіты драматург — па Вашых п'есах «Калі вы маладыя» і «Дні нашага нараджэння» пастаўлены цікавыя спектаклі.

Актыўна працуеце Вы і на ніве грамадскай дзейнасці, як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, сакратар праўлення нашай пісьменніцкай арганізацыі. Шмат увагі аддаеце рабоце з маладымі пісьменнікамі, іх творчаму выхаванню.

Жадаем Вам, дарагі Іван Паўлавіч, многа сіл, здароўя, далейшай радаснай творчай працы».

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» далучаецца да гэтага цёлага віншавання і ў сваю чаргу жадае юбіляру моцнага здароўя і новых творчых здзяйсненняў.

ПРА ІВАНА МЕЛЕЖА — празаіка і драматурга напісана не так ужо і мала. Трэба спадзявацца, будзе напісана куды больш, бо талент гэтага выдатнага пісьменніка, які Інакш не назавеш, як шчодры, цяпер у самым росквіце і хто можа сказаць, чым яшчэ парадзе ён усіх нас, тых, хто па-сапраўднаму любіць літаратуру, жывое беларускае слова. Мой артыкул — не аналіз таго, што ўжо гаварылася пра Івана Мележа, не спроба сказаць новае слова пра творчасць гэтага самабытнага, арыгінальнага мастака. Задача мая вельмі сціплая — даць н е к а л ь к і штрыхоў да партрэта чалавека і пісьменніка, якога я глыбока паважаю і люблю, нагадаць некалькі эпизодаў са свайго жыцця, якія так ці Інакш звязаны з Іванам Паўлавічам і яго кнігамі, — і ў гэтай сувязі выказаць н е к а л ь к і думак...

ПІСЬМЕННИК, які б ні быў, мае перавагу перад усімі астатнімі хоць бы ўжо тую, што каб з ім сустрэцца, не абавязкова трэба ехаць у горад, дзе жыве пісьменнік, прасіцца да яго на прыём, а дастаткова зайсці ў кнігарню ці ў бібліятэку і ўзяць кнігу, на вокладцы якой надрукавана вядомае прозвішча. Гэтак я, як і іншыя, пазнаёмлюся з многімі-многімі пісьменнікамі. І з Іванам Паўлавічам Мележам таксама. Было гэта даўно, недзе адразу ж пасля майго зварту з Нямеччыны. І прыпамінаецца так: я, вясковы хлапчук, якога бацька ўзяў на базар у Хойнікі, іду дадому з кнігай, якую мне надра ж рупіць хутчэй прачытаць. Дзіва што! Яе, гэтую кнігу, напісаў не проста пісьменнік, а пісьменнік з недалёкіх ад нашага Вялікага Бору Глінішчаў...

Цяпер мне цяжка сказаць, якое ўражанне зрабіла на мяне тая ці не першая купленая мною кніга. Але дзень той у памяці астаўся...

Мінула некалькі год і мне давалося вучыцца ў Хойніцкай сярэдняй школе — той самай школе, якую перад вайной закончыў Іван Паўлавіч Мележ. І з творчасцю пісьменніка-глінішчаўца я пазнаёмлюся паўней — прачытаў не толькі раман «Мінскі напрамак», але і аповесць «Гарачы жнівень», апавяданні «У завіруху», «Павел прыехаў», «Перад навальніцай»...

Тады, у тых гадах, я не ведаў, нават не ўяўляў, як гэта цяжка напісаць і выдаць добрую кнігу, што значыць наогул быць пісьменнікам. Разам з усімі маімі раўеснікамі я хадзіў у РДК глядзець па тры-чатыры разы «Кубанскіх казакаў» і «Сталінградскую бітву», запісваўся ў бібліятэцы ў чаргу на раманы «Кавалер Залатоў Зоркі», «Шчасце»... На ўроках я ўважліва слухаў настаўнікаў, што расказвалі падрабязна пра здзек, які цягнулі амаль усе тыя, кім пасля захаплялася і ганарылася Расія, — Пушкін, Гоголь, Лермантаў, Герцэн, Чарнышэўскі, Леў Талстой, пра жорсткі ўціск царскай цэнзуры, якая бязлітасна калечыла творы сусветна вядомых пісьменнікаў, пра разнасы і ганенні, якім падвяргаліся выдатныя кнігі і іх аўтары... Мяр-

куючы па прэміях, што сыдзіліся зала-тым дажджом штогод, жыццё саветскіх пісьменнікаў не шло ні ў якое параўнанне з жыццём пісьменнікаў царскай Расіі. Я, да прыкладу, не зусім добра помніў, якія творы напісалі М. Вірта і К. Сіманаў, але павінен быў ведаць, па колькі яны атрымалі прэміі...

Потым... Потым былі падзеі, якія прымуслі мяне — ды хіба аднаго мяне! — над многім задумацца...

Разумнела ўся краіна. Разумнеў і я. У тых дні, будучы студэнтам універсітэта, я сустрэўся зноў з кнігамі Івана Мележа, а потым, праз нейкі час і з самым пісьменнікам. Іван Паўлавіч тады не быў яшчэ аўтарам слаўных раманаў «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы». Ён захапіўся тэатрам, пісаў п'есы...

Ды ўсё ж сапраўднае знаёмства з пісьменнікам і яго творамі ў мяне пачалося значна пазней, калі я ўжо выдаў сам кнігу апавяданняў і працараў

сапраўднаму і пазнаёмліся, мяне пацягнула раптам яшчэ раз перачытаць яго ранейшыя кнігі. Вось гады і ўбачыў, што поспех пісьменніка ў новым рамане не выпадковы. Ужо самыя першыя яго творы гаварылі, што ў беларускую літаратуру прыйшоў пражані, ад якога можна многага чакаць. Кузьма Чорны, дарэчы, гэта ўбачыў адразу ж. Даводзіцца шкадаваць, што тое, што ўбачыў Кузьма Чорны ў першых мележаўскіх апавяданнях, многія ўбачылі толькі пасля надрукавання рамана «Людзі на балоце». Вядома, шлях у вялікую літаратуру Івана Мележа не быў роўны, глады. «Ёсць людзі, якія лічаць, што творчасць пісьменніка павіна быць проста, яснай, яснай дарогай угору. У жыцці так бывае — калі толькі бывае! — рэдка. Напат шчас, як яго ні стараюцца раўняць, але ніколі не сцелюцца роўным абрусам», — пісаў некаж Іван Паўлавіч. Не трэба забываць,

ШЧОДРЫ

у часопісе «Полымя». Янка Скрыган, які загадваў аддзелам прозы, некаж палажыў мне на стол даволі ёмкую папку.

— Гэта новы раман Івана Мележа, — так, ці прыкладна так, сказаў ён. — Чытай.

Я не спяшаючыся, спакая развязаў папку, перагарнуў старонку, дзе была напісана назва твора і, узяўшы ў руку аловак, пачаў чытаць. І раман адразу ж захапіў, заваражыў мяне. Здарылася тое, што бывае рэдка і толькі тады, калі сустракаешся з сапраўдным мастацтвам — забываеш, дзе ты, хто ты, а жывеш тым жыццём, якое паказвае пісьменнік і якім жывуць яго героі — разам з героямі ты думаеш, адчуваеш, хвалюешся... У рамане не было нідзе ніякага фальшу, кожная дэтал, кожнае слова вывераны і пастаўлены так, як яны і павінны стаяць у сапраўды мастацкім творы. Радавала і яшчэ адно — Іван Мележ алісваў мясціны, якія я, здавалася, так добра ведаў і якія ўсё ж да гэтага рамана, выходзіла, я не ведаў. Праблемы, што хвалявалі некалі майго бацьку, дзеда, хвалявалі і мяне. А Ганна, Хадоська, Васіль, Карчы! Пасля Кузьмы Чорнага беларуская проза бадай што не ведала яшчэ такіх паўнакроўных мастацкіх вобразаў. Ды дзе там вобразаў — тыпаў, жывых людзей, якія вось так, нібы змовіўшыся, узлілі дый прыйшлі проста з жыцця ў кнігу, прыйшлі са сваімі скаргамі і клопатамі, са сваімі звычкамі і мовай. Так, так, мовай, бо Іван Мележ не пабаяўся ўвесці ў раман мову сваіх мясцін (заўважым: вельмі ўмела, ашчадна, не ў прыклад некаторым!) — і раман ад гэтага выйграў: людзі не прытвараліся, не гаварылі так, як гаварыў пісьменнік, а гаварылі, як думалі, гаварылі, як яны заўсёды гавораць, калі на іх ніхто не глядзіць, ніхто вельмі не прыслухоўваецца, як і што яны гавораць... І хай у майё вёсцы людзі гаварылі трохі Інакш, чым у Куранях, я хутка прывык да мовы мележаўскіх герояў. І, зусім забыўшыся на свой рэдактарскі аловак, чытаў старонку за старонкай — чытаў так, як чытаў кнігі некалі, даўней — у школе, ва ўніверсітэце. Іншы раз мне хацелася вярнуцца, перачытаць яшчэ і яшчэ раз тую ці іншую сцэну, тое ці іншае апісанне прыроды, і я не адмаўляў сабе ў такой радасці. І чым далей я чытаў раман Івана Мележа, тым усё больш і больш адчуваў — беларуская — ды і не толькі беларуская! — літаратура займала новы выдатны, можа нават у нейкай ступені этапны, твор...

ПАСЛЯ чытання рамана «Людзі на балоце» і доўгай, папалеску шчырай гутаркі з Іванам Паўлавічам Мележам, калі, можна сказаць, мы ўпершыню па-

што пісьменнік — таксама чалавек. Здараецца, ён хварэе, хварэюць яго дамашнія; бываюць іншыя розныя, значныя і нязначныя, прычыны, якія не даюць яму сесці за свой рабочы стол, а калі ён і сядзе, то працуе не так, як мог бы працаваць. Талент — гэта вельмі натуральны конь: ледзь-ледзь нешта не так — і ён... Хоць лопні, хоць трэсні — не ідзе, не пішацца далей і ўсё! Вядома, што да ўсяго гэтага чытаць! Яму трэба творы. І калі пісьменнік напіша дрэнна, яго не выратуюць, не абароняць «ні звання, ні наград, ні прошлыя ўспехі». Чытач адвернецца ад пісьменніка, знойдзе таго, хто яго задаволяць: балазе — добрых пісьменнікаў шмат, добрых кніг — яшчэ болей. Не задаволяць сучаснікі — ёсць свежая, неўміручая класіка.

Ні званняў, ні асаблівых узнагарод у Івана Мележа не было. Пісьменнік належаў да таго пакалення, якое, не паспешы ўзжываць, прыняло на слабе асноўны цяжар нялёгкае, крывавае барацьбы з фашызмам. Як і ўсе яго аднагодкі, Іван Мележ з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны на фронце, бярэ ўдзел у многіх баях — на Збручы, пад Уманню, Нікалаевам, Сінельнікавам, Раствам, Лазавой. Цяжка паранены, трапіла то ў адзін, то ў другі шпіталь. Потым ён вучыцца ў БДУ, у аспірантуры. І піша, піша. Піша спачатку апавяданні, потым аповесць, раман... Не ўсё ўдаецца аднолькава добра маладому пражаніку, асабліва ў вялікім як па ахопе падзеі, так і па аб'ёме, шматпалавым рамане «Мінскі напрамак». «Жанр рамана маладосці не ўласцівы. Які б ні былі яго форма, думкі, што натхнілі пісьменніка, ідэя, ён заўсёды павінен адносна глыбока пранікнуць у свет і ў жыццё. А ў маладым веку свет прыходзіць да нас у нейкім асляпляльным беспарадку, жыццё яшчэ здаецца нашым вачам нейкай чароўнай вежай з ярка зіхатлівымі гранямі, а людзі, што сустрэліся на дарозе, альбо вельмі добрыя, альбо вельмі дрэнныя, альбо пачварныя, альбо вялікія. Як жа апісаць іх, вярнуўшыся дадому? Як, выйшаўшы на дарогу, каб пазнаёміцца з імі, не зачэпіць іх, сутыкаючыся з імі, аднесціся да іх з цяпласцю, з усмешкай, з лагоднасцю, са спагадай? Як прымірыцца з іх непадобнасцю, з іх супярэчлівасцю, што так часта сустракаецца? Як спакойна гутарыць, калі не церпіцца зрабіць вывады, як ісці паволі, калі цягне пусціцца з усіх ног, як успамінаць, калі хочацца марыць і фантазіраваць. Не, пісаць раман — не занятак маладому чалавеку» (Сент-Бёў). І маладога літаратара трэба больш разумець, чым караць, крытыкаваць. Івана Мележа разумелі не ўсе. І хоць першы раман трыццацігадоваму пісьменніку, можна лічыць,

«ЛЮДЗІ НА БАЛОЦЕ»

У ТЭАТРЫ...

На сцэне Беларускага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. У ролі Васіля — Г. Гарбук, Ганны — Л. Давідовіч.

У МАСТАЦКАЙ САМАДЗЕЙНАСЦІ... Сцэна са спектакля Мазырскага народнага тэатра.

НА ТЭЛЕБАЧАННІ...

У ролі Чарнушкі — Ул. Дзядзюшка, Куліны — М. Вылінская.

Генадзь ЦІТОВІЧ,
народны артыст СССР

ПЯСНЯР ПАЛЕСКАГА КРАЮ

Я здаўна люблю наша беларускае Палессе. За гады этнаграфічных вандровак даводзілася мне бываць пад Гомелем і Пінскам, Столінам і Туравам, каля Де-

вид-Гарадка і Лельчыц, у Нароўлі і Капаткевічах. Які гэта чароўны і багаты край, край дзіўных песень і старажытных паданняў, край партызанскай працоўнай славы!

Кожны, хто пабываў у гэтых мясцінах, не мог не захапіцца спрадвечнымі дубровамі, сонцазвонкімі галямі, задумнай плыню палескіх рэк і першароднай блакітнасцю азёр, атуленымі зараслямі аеру і шапаткіх чароту; не мог не захапіцца і мудрай разважлівасцю палешукоў, іх мяккай, мілагучнай у сваёй аднасці з роднай прыродай гамонкай, іх самабытнымі, непаўторнымі, на дзіва мелодычнымі і пясчотнымі песнямі.

Уздоўж і ўпоперак пехатою абышоў я Мазырскі край, бываў на Хойніншчыне (тутэйшыя людзі і дагэтуль гавораць крышачку іначай, па-мясцоваму — Хвойніншчына), заходзіў у Глінішчы і Тульга-

удаўся, знаходзіліся людзі, якія гаварылі не толькі на пісьменніцкіх сходах, але і ў друку, рознае. Хто не ведае з-за чаго ў нас бывае яшчэ рознае гавораць не толькі на пісьменніцкіх, але і на звычайнага чалавека! І мала — крыўдна мала! — было тых, хто хацеў па-гаспадарску разабрацца ў тым, што рабіў у літаратуры гэты вельмі шчыры, сумленны і мужны працаўнік...

Але не будзем наракаць на лёс. Былі і мабыць, будучы тыя, каму заўсёды ўсё ясна, хто ніколі ні ў чым не сумняваўся, хто прывык працаваць не сам, а папрабаваць нечага, зусім не магчымага, ад другіх. Мянюцца часы, адны такія «падганялы-ўсёведы» раптам знікаюць, дзьяваюцца неведэма дзе. Гэта яны, «падганялы-ўсёведы», адразу ж пасля вайны аб'явілі, што пра Вялікую Айчынную вайну напісана ўжо даволі і трэба пісаць — «папрабуе народ!» — пра коксагіз, пра тор-

ветнага, так і не скажуць. Больш таго: не ведаюць, што яны павінны сказаць, не знаходзяць яго ў сабе ці, кажучы мовай крытыкі, — не знаходзяць сябе. Як правіла, такія пісьменнікі і іх кнігі не астаюцца ў літаратуры. Літаратура — такая жанчына, якая любіць толькі тых, хто аддае ёй усё сабе, сабе ж не бярэ нічога...

Іван Мележ, гэта можна сказаць з упэўненасцю, знайшоў сябе, знайшоў заповітнае, што ведае ён адзіна і «лучше всех на свете». Яно, гэтае заповітнае, вельмі цікавае, патрэбнае людзям. Гэта пацвердзілі раманы «Людзі на балоце» і яшчэ ў большай ступені — «Подых навальніцы». Бо ўтрыманца ў апошнім рамане на той высокай ноце, якую пісьменнік узяў у рамана «Людзі на балоце», было нялёгка. Да гонару Івана Мележа, ён не толькі ўтрымаўся, а ў сім-тым пайшоў і далей. Я маю на ўвазе, у прыватнасці, глыбокае філасофскае асэнсаванне тых падзей,

сучаснікі прынялі, далі ім самую высокую ацэнку: «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» сталі з'явіць не толькі беларускай, але і ўсёй савецкай літаратуры. Высокае, зайздроснае майстэрства, вялікі накал думак і пацуюць чалавечнасць у самым лепшым сэнсе гэтага слова вылучае гэтыя раманы ад многіх псеўданаватарскіх твораў ультрамодных пісьменнікаў Захаду, набліжае іх да лепшых узораў сусветнай класікі. Раманы Івана Мележа яшчэ раз пацвердзілі праўдзівасць слоў А. Чэхава: «Новае толькі тое, што таленавіта. Што таленавіта, то новае».

Задуманая Іванам Мележам «Палеская хроніка» яшчэ не закончана. З нецярплівасцю разам з усімі чытачамі чакаю і я новых раманаў Івана Мележа, над якімі, я ведаю, пісьменнік дбайна, не спяшаючыся, па-фальбераўску працуе. Працуе, нягледзячы на вялікую занятасць. Выдавецтва «Беларусь» выдае шасцітомны збор яго твораў і трэба не толькі чытаць характэрную, рыхтаваць у набор новыя тамы, але і многае напярэць, перапісаць. Каб уявіць хоць трохі гэтую працу — перачытайце раман «Мінскі напрамак», які надрукаваны ў другім і трэцім тамах. Колькі ў ім новага! Дэталі, сцэны і цэлыя раздзелы... Іван Паўлавіч — сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, старшыня Беларускага Камітэта абароны міру, старшыня і член многіх-многіх камісій. У адной з такіх камісій — прыёмнай — разам з Іванам Паўлавічам працуе вось ужо каторы год і я. Чулі б маладыя літаратары, тыя, хто прыняты ў Саюз пісьменнікаў і хто па нейкіх мераваннях адхілены, колькі добрых слоў знаходзіць Іван Паўлавіч, каб сказаць пра кожнага з іх і пра тую работу, якую яны — адзіна з большым поспехам, другі з меншым — робяць! А колькім, сёння вядомым не толькі ў Беларусі пісьменнікам ён памог і памагае! Не толькі па абавязку службы, а і па абавязку сэрца.

А больш за ўсё Іван Паўлавіч працуе. «Нямала дзён — і хмурых, і сонечных мінула за пісьмовым сталом, над рукапісамі, нямала недаспаваных начэй — з сумненнямі, з роздумам, з пошукамі...» — прызнаецца сам пісьменнік. Без гэтага нельга. Пісьменнік — гэта творы. Ёсць яны — ёсць і пісьменнік. Твораў не заменяць тыя пасады, якія займае іншы член Саюза пісьменнікаў. «Літаратуру могуць рабіць толькі валы. Самыя дужыя валы — гэта геніі, хто не пакладаючы рук працуе па вясемнаццаці гадзін у суткі...» (Ж. Рэнар). Пісьменнік — гэта раб, прыкуты да свайго стала, і пакуль ён жыве, у яго павінна быць работа, многа-много работы, цэлы непачаты край. За адным шчасліва пераплаўленым праз сэрца эпизодам ці кавалкам жыцця стаіць многа-много эпизодаў, жыццё, жыццё яго самога, таварышаў, бацькоў, якія мінулы і будучыя. І ён мусіць рабіць сваю работу, бо інакш ён перастане быць пісьменнікам, перстане быць тым, кім накіраваў яго лёс. І хай злучацца жонка — яна хоча, як і іншыя жанчыны, схадзіць са сваім мужам у кіно, хай злучацца дзеці, бо яны бацька свайго бацьку толькі сагнутым крукам над рукапісамі, хай злучацца тыя, хто хацеў бы з пісьменнікам зрабіць гастралёра-артыста, які б выступаў, чытаў са сцэны свае творы, хай, урэшце, злучацца ўсе, увесь свет, які, здаецца, толькі тым і заняты, каб як-небудзь адарваць пісьменніка ад свайго стала, ад работы — ім гэта не ўдасца. Пісьменнік, калі ў яго ёсць работа, робіць яе, жыве толькі адной ёй, думае толькі пра яе...

Добра, радасна, калі ў пісьменніка ёсць работа, калі ён працуе. Значыцца, будучы новыя кнігі...

Хочацца, каб у Івана Паўлавіча Мележа заўсёды была работа і каб ён, нягледзячы ні на што — ні на запятасць, ні на свае гады яе рабіў. Рабіў натхнёна, па-талстоўску трывала, на вякі.

ТАЛЕНТ

Барыс САЧАНКА

фаперагнойныя гаршчэчкі і г. д. Гэта яны, тыя самыя «падганялы-ўсёведы», аб'явілі раптам, што тэма гераічнага мінулага нашага народа, тэма рэвалюцыі і калектывізацыі — гістарычныя тэмы. — І куды лепш было б, каб пісьменнікі надта не захапляліся імі, а пісалі пра сучаснасць. (Сучаснасць яны разумелі толькі як сённяшні дзень). І калі знаходзіўся новы Петрарка, які спяваў пра сваю Лауру, вакол яго падымаўся адразу ж гэтак.

У той час, калі тэма вайны лічылася не жаданай, Мележ, былы франтавік, «каму пашчасціла больш», як многім яго таварышам, што «асталіся ляжаць у гарачай зямлі сорак першага года», адчуваў абавязак расказаць пра іх — пісаў «Мінскі напрамак». Раман «Людзі на балоце» ён закончыў тады, калі знайшоўся дзівак, які аб'явіў, што пасля рамана «Паднятая цаліна» другіх твораў пра калектывізацыю не трэба... І Івану Мележу даставалася! Трэба было быць Іванам Мележам, каб не зваяжачы на нішто, — не, не зваяжачы ўсё ж нельга, бо кніга — гэта дзіця і лёс яе ніколі не быў і не будзе аб'яваць пісьменніку! — рабіць, рабіць тое, што падказвае рабіць сумленне. Крытыкі-балбатыны прыходзяць і адыходзяць, літаратура ж астаецца. Мінае за годам год, і час, суровы, непакунны час, пытае ў кожнага: «А ты, што рабіў ты?». І калі ты займаўся глупствам, гнаўся за мімалетнай славай і не думаў «пра вечнае, мудрае, добрае», на Парнас ён цябе не пусціць, табе там няма месца. І ніякіх апраўданняў час не прыме, бо «і кожны несправядлівы суддзя можа апраўдвацца ў тым, што браў хабар і гавядзіваў праасуддзем, вйнавачы свае невыкрутныя абставіны, жонку, вялікую сям'ю, словам — ці мала на што можна паспывацца... Нашчадкам няма справы да таго, хто быў вйнаваты, што пісьменнік сказаў дурацка ці недарэчнасць, ці выказаўся наогул непрадумана і нястала. Яны не будуць разбіраць, хто штурхаў яго пад руку... Яны зробіць папрок яму... Чаму ты не супрацьстаў усёму гэтаму?» (Гогаль). Спраўдны пісьменнік заўсёды слухаў і слухае больш сябе, чым другіх. Ён думаў і думае, не пра тое, што сёння выгадна ці не выгадна, за што хваляць, за што лаюць, а пра тое, як лепш сказаць, данесці да чытача заповітнае, што ведае ён адзіна і «лучше всех на свете». І пра што, калі ён не скажа, ніхто, ніхто не скажа...

НЕ КОЖНАМУ, на жаль, пісьменніку дадзена сказаць людзям заповітнае, што ведае адзіна і «лучше всех на свете». Многія, нават пражывушы доўгі век, гавораць то адно, то другое, а таго, запа-

што адбывалася не толькі ў Куранях, а ва ўсёй нашай краіне. На маленькую палескую вёску ў новым сваім рамана Іван Мележ паглядзеў як бы зверху, — гэта часам робяць у кінематографі, каб сабраць разам, у адзін фокус тое, што раскідана на шырокай плошчы і што не ахоплівае абсяг чалавечага вока. І раман ад гэтага выйграў, ён стаў больш інтэлектуальным, філасофскім. У гэтым, перш за ўсё ў гэтым, я бачу наватарскі пошук Івана Мележа, крок наперад не толькі самога Івана Мележа, але і ўсёй нашай прозы.

Цікава і яшчэ адно: пасля надрукавання раманаў Івана Мележа некалькі вельмі стала, самабытна адчула зноў сябе наша проза. Бадай-што гэтак жа, як адчувала яна сябе толькі ў лепшых свае гады, калі ў ёй, саборнічаючы адзін з адным, працавалі Я. Колас, Зм. Бядуля, Ц. Гартны, М. Гарэцкі, К. Чорны, М. Лынькоў, М. Зарэцкі. Нашы і маскоўскія газеты пісалі і пішучы пра росквіт беларускага рамана. Гэта тым больш прыемна, бо ва ўсім свеце ідзе гаворка пра заняпад, а то і проста пра вырадженне рамана як жанру... Некалькі незвычайна сціхлі і спрэчкі, якой прозе — лірычнай, аналітычнай ці псіхалагічнай — трэба аддаваць перавагу. Сёння кожнаму відаць: проза павінна быць перш за ўсё прозай, праўдзівай, мастацкай прозай. Тады толькі яна будзе цікавіць чытача, абуджаць пачуцці і думкі.

Вядома, кнігі не аднаго Івана Мележа вырнулі беларускай прозе яе былую славу. Поруч з Іванам Мележам плёна папрацавалі і іншыя пісьменнікі. Але мележаўскі ўклад — гэта трэба прызнаць — быў асабліва значны і адчувальны. І, я сказаў бы, вельмі жыццядзейсны. Іван Мележ сваімі апошнімі раманами прымусяў многіх — і старэйшых і маладзейшых — задумацца над тым, як і што яны пісалі і пішучы.

КАЖУЦЬ, вялікае лепш бачыцца здалёку. Сучаснікі часта памыляліся, даючы ацэнкі той ці іншай з'яве, таму ці іншаму твору. Лягчэй гаварыць пра тое, што было, цяжэй — пра тое, што ёсць. Да таго ж, літаратура, як і жыццё, ніколі не спыняецца на месцы, яна ўвесь час у руху — адно ў ёй памірае, другое нараджаецца. За кожным творам стаіць не толькі пэўны аўтар (з пасадай, аўтарытэтам), але і пэўнае кола людзей, якім твор патрэбен ці не патрэбен, патрэбны ці не патрэбны тыя ідэі, што ён адстойвае, прапагандае. Ды і само жыццё такое шматграннае, яго ніяк не можа ахапіць, а тым больш адлюстраваць ні адзін аўтар. Сучаснікам здаецца, што пісьменнік адлюстраванне тое, што павінна быць адлюстравана. І не так, як усё было на самай справе. І ўсё ж, новыя раманы Івана Мележа

казвае пісьменнік, слухаў тых людзей, якія сталі героямі яго хронікі (як жа ўзбагаціў, апазтызаваў пясняр Палесся гэтае будзённае слова!). А калі пазнаёміўся з біяграфіяй пісьменніка, — як жа я быў узрушаны: так надарылася, што ў часе сваіх вандровак па Хойнішчыне я быў не проста ў Глінішчах, але і ў той хаце, дзе нарадзіўся Іван Мележ, пісьменнік, імя якога сёння вядома далёка — у розных краінах свету — ад яго родных Глінішч...

Дык вось адкуль ідуць вытокі гэтага таленту — з Палескага песеннага і эпічнага краю!

Іван Паўлавіч Мележ... Сёння без яго нельга ўявіць нашай роднай літаратуры. Без яго «Мінскага напрамку», без яго «Людзей на балоце», без яго «Подыху навальніцы»... Для мяне асабіста (я не сумняваюся, што не для аднаго мяне, а

для многіх і многіх) ён адкрыў вочы на шырокі і бязмежны свет чалавечых перажыванняў, барацьбы, будзённага побыту, раскрыў сэнс чалавечага існавання, звязанага ўсімі ніцямі з жыццём грамадства, чалавецтва. Герой «Палескай хронікі» нясуць на сабе адбітак чалавечых канфліктаў і перажыванняў, у якіх выявілася высакародная сутнасць барацьбы за ўсталяванне новага, сацыялістычнага ладу, новых адносін паміж людзьмі.

Сёння, калі прыхільнікі таленту выдатнага беларускага пісьменніка Івана Мележа адзначаюць яго пяцідзясяцігоддзе, хочацца і мне, ад свайго імя і ад імя сваіх калег, павіншаваць юбіляра і выказаць яму шчырыя словы падзякі за духмяны букет палескіх кветак, які так хораша аздабляе вянок нашай роднай літаратуры.

ПА УСІМ СВЕЦЕ...

Васіль БЫКАЎ

ЖЫВАПІСЕЦ

Проза Івана Мележа — сведчанне майстэрскага спалучэння лепшых традыцый нацыянальнай літаратуры і яе наватарскіх пошукаў, уласцівых самаму новаму часу.

Ягоны зварот да грунтоўнага даследавання народнага жыцця 20-х — 30-х гадоў пазначыў сабой як бы плуторны заход нашай літаратуры ў даволі ўжо распрацаваныя пласты беларускай гісторыі, які пад пяром сапраўднага мастака даў нечакана багаты плён. Мусіць, гэта ўжо аксіёма, што не бывае няўдзячных тэм або тэм другарадных, малаістотных — чалавечыя жыццё, апрамененае святлом гуманізму, якраз і ёсць тое самае значнае ў мастацтве, што не траціць свайго кошту ніколі. Іван Мележ сваімі раманамі даказаў таксама, што самыя сціплыя вобразы самых звычайных, здавалася б, далёкіх ад колькі-небудзь вытанчанага інтэлекту, людзей, вясковых сялян, калі яны сагрэты цяплом сапраўднага чалавечыя любства, зацікаўленасцю і пашанай, здольныя узруняць з сабе транты правінцыяльнай абмежаванасці і набыць агульначалавечую значнасць.

Мележаўскія Ганна, Васіль, Мікано, Алейка блізка і зразумелыя чытачам розных краін, розных адукацыйных узроўняў і розных ступеняў духоўнасці. Сакрэт гэтай даходлівасці — у глыбіні псіхалагічнага пранікнення, меры сацыяльнай напуюненасці, мастацкай праўдзівасці.

Пра ўсім тым нельга забываць, што Іван Мележ не адразу і нялёгка адкрыў у сабе таго, кім ён сёння з'яўляецца — адкрыццю гэтаму папярэднічала шмат гадоў пошукаў і працы. І тым важней для ўсіх нас здаецца гэты ягоны ўрок. Кожнаму бязмерна важна ў свой час знайсці сябе і ў сабе — тое самае значнае, на што вымагае талент. Мележ — прызнаны майстра эпічнага жанру прозы, вартасць якога ён пераканана засведчыў сваёй літаратурнай практыкай. Але мастацтва рэдка задавальняецца аднойчы атрыманым доказам і патрабуе нястомна практычнага пацверджання ягоных спрадвечных ісцін. Таму будзем спадзявацца, што талент і сілы Івана Мележа і надалей не здрадзяць яго зайздроснай прыхільнасці да шырокай эпічнасці ў даследаванні самых складаных часоў народнай гісторыі. І пажадаем яму ў гэтым пісьменніцкай мужнасці, гатоўнасці да непазбежнай салдацкай рызык і ў выніку — безумоўнай творчай удачы.

вічы, Алексічы і Веляціно, дзе запісаў нямала песень, казак, дасціпных анекдотаў і мудрых прымавак.

У каментарыях да маіх фальклорных запісаў другой паловы 40-х гадоў неаднаразова сустракаецца прозвішча Мележаў — людзей, якія перадавалі мне здабыткі народнага фальклору, напывалі мне мелодыі палескіх напеваў, расказвалі дзівосныя легенды і паданні. У той час прозвішча «Мележ» было для мяне звычайным палескім прозвішчам.

Прайшлі гады. На небасхіле беларускай літаратуры ўзнікла імя Мележа-пісьменніка. Неўзабаве гэтае імя стала ў шэрагу лепшых імён беларускіх пісьменнікаў. Асабліва са з'яўленнем яго рамана «Людзі на балоце». Чытаў я раман і з дзіўным хваляваннем адчуваў, што гэта некалі і сам бачыў, чуў, перажываў, што я сам быў у тых мясцінах, пра якія рас-

3 ПЛЕМЕНИ ПЕРШАПРАХОДЦАЎ

Да 85-годдзя з дня нараджэння
Аляксея ТУРАНКОВА

Тыя, хто цікавіцца першымі крокамі савецкай музычнай культуры, ведаюць, што яшчэ на пачатку 20-х гадоў, калі агітацыйны сектар Дзяржаўнага выдавецтва ў Маскве наладзіў выпуск першых песень новага часу, сярод вядомых імёнаў кампазітараў А. Кастальскага, А. Давідзенкі, Л. Шульгіна, В. Белага і М. Наваля на нотных выданнях неаднаразова сталі імя музыканта з Гомеля А. Туранкова.

Сын дворніка, дзякуючы яркаму таленту ён здолеў уладкавацца ў Пецярбургскую кансерваторыю, дзе яго заўважылі слаўныя рускія майстры А. Лядаў і М. Сакалоў. Цяжкае матэрыяльнае становішча прымусіла яго кінуць вучобу, але не музыку! Аляксей Туранков настойліва і мужна змагаўся за права праспяваць сваё песню.

І яна гучыць і дагэтуль, хаваючы чалавечыя сэрцы сваёй шчырасцю, — у ёй ёсць выразна акрэсленая нацыянальная нота, светлая вера ў характэрны жыццёвы адчуванне таго, што музыка заўсёды патрэбна людзям.

Паліца з нотамі, напісанымі гэтым найвышэйшым мастаком, — гэта вялікі музычны свет. Вось дзве партытуры 30-х гадоў: опера «Кветна шчасця» і Сімфанічная сюіта на беларускіх тэмы. Гэта не толькі высокая-прафесійна-навышняя творы буйнага мастака — гэта дзве прыкметныя сліхі на шляху станаўлення нацыянальнай музыкі. Творы, якія прымусілі гаварыць пра слабе і знаўцаў, і шырокія колы слухачоў, бо тут кампазітар натхнёна раскрыў багатае чалавечыя пачуццё і мару. Музыку неслі магутныя крылы народнага меласу.

Гэтыя творы і паклілі пачатак выданню клавіраў і партытур беларускіх аўтараў на ўсесаюзнай арэне.

Мінаюць гады, а лепшае са створанага Аляксеем Еўлампіевічам гучыць і гучыць. Мы ўключаем радыё або тэлевізар, ідзем у канцэртную залу або ў оперны тэатр, набываем грампластцінку ці нотнае выданне, — яго імля вабіць нас, як і раней. Так быў, калі музыка нарадзілася на закліку сэрца, калі яе праціналі мелодыі, падслуханія ў народзе і вернутыя народна апрацаванымі ясным талентам і рукой адмысловага майстра. У гэтым пераанаўсе, у прыватнасці, і патрабавальны маскоўскі слухач, калі сем гадоў назад на сталічнай сцэне гучала туранкоўскае «Яснае світанне», яшчэ адзін уклад яго ў развіццё Беларускай оперы.

А песні!.. Мы ўжо і не пытаем, хто напісаў, сномам, акрыленую «Радыё» або пераклаў на празрыстую музычную мову Максіма Багдановіча («Ой, ляс ды лугі-разлогі», «Сумна мне», «Услі ў слязах дзюльчына», «Мушкі-зеленушка»), Янку Купалу («Калыжанка», «Выпраўляла маці сына», «Я — нагасніца»), Якуба Коласа («Вясна прыязе», «Мой край», «Жытні колас»),... З яго інструментальных твораў хрэстаматыяй стала «Лірычная песня», заваяваў папулярнасць Накціор, сталі абаважымі ў вучэбных праграмах Санта для кларнета і фартэпіяна і Фартэпіянае трыо...

Імёны першапраходцаў на нацыянальнай нізе культуры ніколі не забываюцца. Сярод іх імя Аляксея Туранкова.

І. ІНІЧ.

(Працяг. Пачатак на 2—3 стар.)

капіталістычнае грамадства дайшло да адзіцэння, да фашызму, які шырэў і шырэў ахоплівае многія краіны капіталістычнага свету.

Вельмі сур'ёзнай, жорсткай, але праўдзвай з'яўляецца п'еса Андрэя Макаёнка «Заціоканы апостал», якая праз адну сям'ю паказвае пачварнае аблічча капіталістычнага свету. Праўдзівае аблічча Амерыкі паўстае таксама і ў партысе Кастуся Бірэнікі.

Але гаварыць, што чытач мае прэтэнзіі да пісьменніка, гэта значыць гаварыць толькі аб адным баку справы. Ёсць і другі бок справы: прэтэнзіі пісьменніка да чытача. Пісьменнік разумее, што ўцягнуць чытача ў кола больш складаных праблем нялёгка, праблемы гэтыя не могуць успрымацца без намаганняў, так, як успрымаецца прыгожы сюжэт.

Сур'ёзныя майстры не бянтэжацца з гэтай прычынай, а ставяць у сваіх творах важныя праблемы, як, напрыклад, праблему ўзаемаадносін чалавека і прыроды.

Аб гэтым піша той жа Янка Сіпакоў у сваім партысе:

«Вучоныя спрабуюць спазнаць жытую прыроду. Навучыцца разумець, як і пра што размаўляюць паміж сабой рыбы, птушкі, мурашкі. І часцей за ўсё нека побач круціцца свой Мефістофель. Тады, запісаўшы, скажам, ухваляваныя галасы рыб, мы зазваем цэлыя камяні ў трал ці ў сетку. Зазваем запісанымі на магнітафон крыкамі любоўнай страстці ці радасным і спакойным голасам — маўляў, смела пльвіце сюды, тут усё добра. Вось так і мы абрываем даўнія добрыя сувязі чалавека з прыродай».

У хлопчыка з апавесці Чынгіза Айтматава ёсць свае паэтычныя мара — белы параход, да якога яму трэба далесці, маці белая аленіха — дэбрадзёйка, што апыкуецца над яго краем.

Мы, як бы гаворыць Айтматаў, павінны быць непрымырнымі да тых, хто сумысла ці нехаця хоча забіць гэту мару. Адсюль тая бялітаснасць, з якой напісаны ў Айтматава Аразкул, чалавек, які топча сваім брудным ботам усё паэтычнае і ўзнёслае. Свой гнёў накіроўвае пісьменнік і супраць бялаліўцаў, якія акружаюць яго. Хлопчык жахліва ўражаны тым, што амаль святая для яго белая маці аленіха — гэта ўсяго толькі 15 пудоў мяса, якім абжываюцца Аразкул і яго госці. Хворы хлопчык у нейкім трызнены і самазабыцці кідаецца ў бурлівыя хвалі, ён верыць, што даплыве да белага парахода. Мара жыць, не памірае. На такую высокую ступень разумення камуністычнага гуманізму кічка чытача Чынгіза Айтматаў.

У прозе, прадстаўленай у беларускіх часопісах за 1970 год, важнае месца займае паказ таго, якую вялікую работу ў апошні час прарабіла Камуністычная партыя для таго, каб узняць годнасць чалавека, каб ён стаў свядомым сацыялістычным творцам.

У асобных творах гаворыцца аб драматычнасці становішча ў вёсцы ў той час, калі селянін часам страчваў лобасць да зямлі, калі мела месца масавае адыходніцтва, калі рваліся сямейныя і свацыйя сувязі. Гэтую прывесчану раман Івана Пташнікава «Месціжы».

У рамане «Месціжы» Пташнікаў застаецца верны сваёй пісьменніцкай манеры. Тая ж своеасаблівая мова, якая нарадзілася на стыку Вілейчыны, Лагойшчыны, Барысаўшчыны. Складанае разгортванне сюжэта з рэтраспекцыяй, з успамінамі аб вайennem часе. Гэты твор не збытаеш з творам Іншага пісьменніка. Як для Кузьмы Чорнага яго Цімавіч, або шырэў — Случчыны было даволі, каб праса-

чыць усе людскія трагедыі і чалавечую вялікасць, тансама і для Пташнікава яго родныя мясціны даюць яму безліч вобразаў і ідэй для сучаснага твора. З гэтым можна спрачацца, але нічога тут ужо не парадзім.

Твор прывесчаны сярэдзіне пяцідзсятых гадоў. Гэта ў пэўным сэнсе працяг «Лонвы» — лесараспрацоўкі, рабочыя, вакольных сяляне.

Пташнікаў разгортвае даволі складаную карціну жыцця. У цэнтры яе драматычны лёс напалову рабочага, напалову селяніна Андрэя Вялічка. Твор нечым нагадвае «Белы параход» Чынгіза Айтматава, пра які мы гаварылі. У Айтматава хлопчык жыве ў акружэнні баялівых людзей, якія падначальваюцца жорсткаму нягодніку, што ненавідзіць усё жывое, пазію жыцця і прыроды.

ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ І ДЗЕНЬ НАСТУПНЫ

Пташнікаў не такі рамантычна ўзнеслы, як Айтматаў, і абставіны, у якіх жыве Вялічка, не такія жорсткія. Праўда, ёсць тут і жорсткае палаванне на лася, як у «Белым параходзе» на аленя. Ёсць нахабны снара і хатуга Падбарэцкі. Але ўвогуле атмосфера іншая. Няма падзелу герояў на выразна адмоўных і станоўчых. І нават начальнік участка Унук, нячужасць якога прывяла да таго, што Вялічка адзін папёр на мядзведзя і потым некалькі месяцаў праваліўся ў балытны, зрэшты, небагі чалавек. Жонка ж Рамана Нінка, якая спачатку выглядала лёгкадумнай, раптам зусім нечакана паўстала перад намі ў сваім сапраўдным пакутлівым абліччы, авыпрабаванні, якія выпалі ёй, яна пераносіць з выключнай цярыласцю. Ды і старшыня калгаса, які мае намер абрэзаць прысудзібы ўчастак у інваліда вайны Вялічка, хацеў зрабіць гэта для таго, каб вярнуць яго ў калгас. Штосці чалавечэ абуджаецца нават у душы Падбарэцкага.

Супраць чаго ж тады накіраваў востры свайго твора Іван Пташнікаў?

Побач са станоўчым, што прыносіць з'яўленне ў родных мясцінах Вялічка лясгаса, з'яўляліся і адмоўныя з'явы. У некаторых прадстаўнікоў вёскі страчвалася лобасць да зямлі, гаспадарліва ашчаднасць да лесу, пакутцё роднага кута.

Не толькі няшчасці, якія выпалі на долю Вялічка (смерць жонкі, віхор, які ледзь не раскідаў хату, тое, што Вялічка трапіў у балытцу) зрабілі яго зацята злосным. Не, ёсць нешта іншае. Вялічка не можа расстанца са сваёй бацькаўшчынай (у сэнсе таго кута, дзе нарадзіўся), не можа з лесараспрацоўшчыкам перабрацца сёння пад Полацк, заўтра пад Лепель, а там, можа, яшчэ куды.

Бацькоўскі кут, зямля, клопат аб сваёй дачушыцы — вась «белы параход» Вялічка.

Усё гэта напісана густа, нялёгка для чытацкага ўспрымання, з вялікай падрабязнай праўдай.

Зрэшты, відаць, не ў «Белым параходзе» Чынгіза Айтматава трэба шукаць падабенства гэтай твору. Ёсць іншае святвта ў герояў Пташнікава. Гэта — Нявада з рамана Кузьмы Чорнага «Пошукі будучыні». Нявада вельмі выразна выказвае тое, што мог бы сказаць герой Пташнікава: «Пазбрыцьце золата з усяго свету, зрабіце з яго трон, пасадзіце на яго мяне кіра-

ваць паўсветам, а каб увесць свет выхваляў мяне, дык я перад вамі буду прасіцца і маліцца: пусціце, калі ласка, дайце мне шчасце спаўзці з гэтага трона: я колькі год жыта не сеяў, кала нават не зачасаў, у кузні каня не каваў, у млыне мукі не малюў, раллі не шухаў, ботаў не мазаў, капуста не сёрбаў... А ў мяне ў Сумлічах адна як ёсць малая Волечка...»

Блізкія да рамана Пташнікава маральна-этычныя праблемы апавесці Анатоля Кудраўца «Зноў у Будневе». Гэта апавяданне пра Івана Купцова, ужо гараджаніна, але які пакінуў у вёсцы сваё сэрца. Хораша напісана радуніца, пра страчанае і зноў знойдзенае каханне да Веры.

Праблема «карэніяў», праблема чалавека і бяздомка — праблема важная і сур'ёзная. І тут, вядома, справа не

ў тым, каб пісьменнік заняў рэтраградную пазіцыю: з бацькоўскага кута ні кроку. Можна заставацца бяздомкам і седзячы дома, і можна глыбока і арганічна ўрасці карэніямі ў Брацку ці Нарыльску. Але і там родны кут, як ласкавы агеньчык, будзе свідчы чалавеку і срагавець яго, патхняючы на працу і подзвігі.

Пазіцыя асобных пісьменнікаў у пытанні аб «карэніях» мае не толькі свой пазітыўны, але і адмоўны бок. Такая небяспека выявілася ў некаторых апавяданнях 1970 года.

Асобным пісьменнікам і іх героям і ў горадзе усё яшчэ сніцца вёска. І на асфальце яны б касілі сена.

Але ў нас у Беларусі ўжо вялікі рабочы клас, некаторыя прыйшлі ў горад 25 гадоў таму назад. Чаму ж так аднабакова ставіцца пытанне?

Цяжкасці ў адлюстраванні сучаснай тэмы бяспрэчна існуюць. Тама змагання наватара з кансерватарам вельмі ўжо заэксплуатавана, тама замомнага жыцця ў калгасах, паліпшэння дабрабыту працоўных у горадзе будзе існаваць, але той вастрыні, якую яна мела пасля вайны і яшчэ з дзесятак гадоў таму назад, яна не мае. Відаць, цэнтр цяжару пераносіцца на ўнутранае, інтэрсійнае псіхалагічнае жыццё асобы. Разумеючы гэта ў шырокім плане, як адлюстраванне псіхалогіі нашых людзей, якія і далей будуць тварыць гераічныя справы на зямлі, у паветры, на моры, у шахтах і на калгасных палях. Ёсць вялікая задача адлюстравання працэсаў выспявання асобы ў яе адносінках з грамадствам, з людзьмі, з калектывам, у яе змаганні з сабой.

І тут, вядома, вопыт і Талстога, і Чэхава, і нават Дастаеўскага вельмі прыдасца нашым пісьменнікам.

Пра горад пішуць у нас усё яшчэ мала. Тут трэба назваць «Сталыяраў» Алеся Савіцкага, апавяданне Яўгена Радкевіча «Казка пра белага арапа» і апавесць маладога Алеся Крыгі «Паўночны фарватэр».

Са шкадаваннем мушу адзначыць, што апавядальнае майстэрства усё яшчэ не на вышыні. Ёсць асобныя творы, аўтары якіх як бы нічога не чулі пра назву, пра яе законы, пра досціп, пра тое, што ў апавяданні хоць старонак і мала, але змест павінен быць вялікі. Змястоўны Яўген Радкевіч у «Казцы пра белага арапа», змястоўны малады Крыга ў «Паўноч-

ДУМКІ ЛЯ КНІЖНАГА ПРЫЛАЎКА

У газеце «Літаратура і мастацтва» 18 снежня мінулага года быў надрукаваны мой артыкул «Выйсце трэба шукаць», у якім шла размова аб падрыхтоўцы работнікаў кніжнага гандлю ў рэспубліцы. Сёння мне хочацца закрануць некаторыя пытанні выдавецкай справы. Думаю, што маю права на такое выказванне і як «без шці хвілін» работнік кніжнага гандлю, і як проста пакупнік беларускай літаратуры. Зрабіць гэта мне дапаможа вытворная практыка ў буйнейшых кнігарнях Мінска — цэнтральнай і «Палітычная кніга», людзі па маёй просьбе мяне

накіраваў працаваць з беларускай літаратурай. Адсюль я наладзіў перапіску з літаратурнай моладдзю Украіны, Літвы, Латвіі, Грузіі, ГДР і Польшчы, высылаю ім беларускія кніжныя назвіні, яны высылаюць свае.

Але зараз я хачу падзліцца сваімі ўражаннямі аб працы з беларускімі кнігамі, аб гутарках з пакупнікамі. Не сакрэт, што распаўсюджваць беларускую кнігу ў Мінску складаней, чым на перыферыі. Але калі працаваць з ёй хоць на паўсілы і хоць ведаць яе напалову самому прадаўцу, яна не будзе залежацца на паліцах кнігарні.

Прыклад? Калі ласка. Яшчэ да прыходу на практыку ў цэнтральную кнігарню я часцяком бываў там і назіраў, як працуюць работнікі аддзела. Усе трое-чаццёра на рускай і дзівячэй літаратуры і на пазэі, а беларуская секцыя аддзела, як сірата, — без прадаўца-кансультанта. Так, без кансультанта. У наш час у кнігарнях не патрэбны людзі, якія, быццам аўтаматы, бяруць чыкі і загортваюць тазар у паперу. Патрэбны кансультанты-прадаўцы, галоўны абавязак якіх — параць пакупніку кнігу, дапамагчы выбраць патрэбную. Дык

вось, прыйшоў на практыку ў беларускую секцыю, глянуў на паліцы. Там стаіць «Каласы пад сярпом тваім» Ул. Караткевіча, «На струнах бур» Л. Арабей, «Хлопец з Садскіх стэпаў» Ігара Неверлі... Абрадаваўся я. Чаму? Ды таму, што чытаў іх. А калі чытаў, значыць змагаў параць пакупнікам, зрабіць галоўнае ў нашай рабоце — давесці кнігу да чытача. І кнігі «пайшлі». Самымі цікавымі для мяне былі хвіліны, калі я гутарыў з пакупніком, расказваў яму, часам даказваў, выступаў у абарону аўтара — чалавек купіў кнігу, станаўіцца я чытачом. У гэтым бачу свой абавязак не толькі як прадаўца, але і грамадзяніна. Аўтар пісаў кнігу, надымаў у ёй праблемы сучаснасці ці мінуўшчыны, потым яе прыводзілі ў паліграфічны выгляд, затрачвалі вялікія сродкі. І вось трэба кнігу вярнуць народу.

На вялікі жаль, гэта не так проста. Тут — безліч прычын. Адна з іх — асабліва важная, можа і самая важная — пастаноўка выдавецкай справы. Тут я хачу прывесці думкі саміх пакупнікоў. Вось што, напрыклад, піша Алесь Камароўскі, ваеннаслужачы, былы студэнт філфака БДУ:

«Выдавецтва «Беларусь» пачало выпускаць серыю «Беларускі раман», якая мне вельмі падабаецца і фарматам і афармленнем. Але набываць асобныя кнігі серыі не лёгка».

Мне здаецца, што серыя разлічана на кнігалюбаў — уласнікаў бібліятэк, якія будуць набываць усё выданні. Тады чаму тыраж «Сэрца на далоні» І. Шамякіна 36 тысяч экзэмпляраў, «Векапомны дзень» М. Лынькова — 6 тысяч, «Будучыні» Самуйлёнка — 11 тысяч? Гэта ж усё з адной серыі. Вось і аказалася, што раман М. Лынькова няма ў продажы. Гэты твор шукаюць патрабуюць, за адзін толькі тыдзень у «Палітычнай кнізе» захацелі купіць «Векапомны дзень» з серыі «Беларускі раман» восем чалавек. Нам, прадаўцам, няёмка, што мы не змаглі задаволіць людскія запатрабаванні.

Калі ўжо зайшла гаворка пра тыражы кніг, дык дазвольце сабе яшчэ прыклад. Раман-хроніка Міхаея Мацвары складаецца з трох кніг. Другая кніга «Сонца за кратамі» выйшла тыражом 11 тысяч экзэмпляраў, апошняя — «Лукішкі» — 10 тысяч. Няўжо, скажам, 11 тысяч пакупнікоў другой кнігі хронікі не захочуць набыць? «Лукішкі» — траціць? А штогін не хонць

Дзяржаўны рускі тэатр БССР імя М. Горькага паставіў яшчэ адну п'есу вялікага пісьменніка, чыё імя ён носіць. — «Ворагі». Паставіў спектакль заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР А. Даброцін (асістэнт рэжысёра У. Багалюбскі) у дэкарацыях па эскізах заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Грыгар'янца. Ролі выконваюць народныя артысты БССР Я. Палосін, народны артыст рэспублікі Р. Янкускі, заслужаныя артысты БССР Ю. Сідараў, Е. Весніна, І. Ланіштанав, А. Шах-Парон, М. Сокал, І. Ражба, К. Верамейчык і акцёрская моладзь тэатра.
На здымку, зробленым Ул. Крукам, сцена са спектакля.
У ролі Якава Бадзіна — народны артыст БССР Р. Янкускі, Таццяны — артыстка Л. Былінская.

Беларускі тэатр імя Я. Коласа паказваў віцэ-лялянам новы спектакль — казку-камедыю «Прынцэса і Дрывасэн» па п'есе Я. Волчана і М. Мікаэляна (пераклад на беларускую мову У. Ганчарова). Рэжысёр У. Забела, мастак А. Салаўёў, балетмайстар Л. Барадуляка.
На здымку С. Кохана вы бачыце сцэну са спектакля; у ролі Прынцэсы артыстка Н. Левашова, Дрывасэнка — Л. Трушко.

Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР пазнаёміў аматараў аперэты з новым спектаклем — «Вольны вецер». Музыка І. Дунаеўскага. Рэжысёр заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР А. Барсегян, дырыжор заслужаны артыст БССР П. Кірыльчанка, мастак А. Аруцян. У спектаклі бяруць удзел заслужаныя артысты рэспублікі Д. Іванова, В. Шаўналюк, Ул. Дзёгцёў, Н. Равінская, Ул. Ажарэльёў, маладыя салісты і артысты балета.
На здымку Ул. Крукам — сцена са спектакля «Вольны вецер».

ным фарватэры». Хоць ўсё яшчэ тут не дужа глыбока, манера не зусім самастойная, але ёсць дасціпнасць і інтрыга. А некаторым апавяданням нешта зместу. Зрэшты, змест ёсць, але ён не глыбокі. Аркадзь Пінчук піша пра жонку палкоўніка, якая крычыць аб тым, што вясковая дзеўка не пара яе сшы-афіцэру, ды забылася, што сама некалі была працай: Мікола Капылювіч прыблізна пра тое ж: добры хлопец трапіў пад абцас жонкі — мяшчанкі. А галоўнае — залішне шмат у апавяданнях герояў, якія прагнуць «касіць сена на асфальце». На жаль, не сустраэў я ў 1970 годзе ў часопісах апавяданняў узроўню «Нараля Нябожы» і нават «Дзён раніня восені» Вечаслава Адамчыка.

Нарэшце, пра горад пішуча і п'есы.

Паколькі п'есы ў нас друкуюцца рэдка, дазволю сабе сказаць аб двух п'есах на сучасную тэму, якія з'явіліся ў рэпертуары тэатра імя Янкі Купалы. Гэта п'еса «Амністыя» Мікалая Матукоўскага і «Начное дзяжурства» Анатоля Дзялендзіка.

М. Матукоўскі напісаў намядзю з вялікімі элементамі гротэску, і яна мае поспех у гледача. Можна шчыра парадавацца за драматурга, шлях якога ў драматургію, я вельмі добра ведаю, не быў усеяны кветкамі. З'яўленне новага драматурга — з'ява заўсёды радасная. Праўда, для карысці будучай работы драматурга я хацеў бы зрабіць некалькі заўваг. Мне асабіста здаецца, што вобраз Салавейчыка, героя п'есы, не дужа арганічны. Ён як бы сплечены з некалькіх вобразаў. Пачынаецца п'еса вельмі арганічна і натуральна, я б сказаў — зусім рэалістычна, без гротэскавых перабольшванняў. Рабочы фабрыкі цацак Салавейчык трапіў у выцвярэннік. Трэба ратаваць — ганьба на ўсю фабрыку. Натуральна, так часам бывае. А вось далей паравоз ідзе ўжо як бы не толькі па рэйках, але і па шпалах. Чамусьці вырашылі п'яніцу Салавейчыку стварыць асобныя ўмовы і нават тэлефон для станка паставілі. Тут ужо ўзімае нейкі іншы вобраз. Гэта не тып, стала прапісаны ў выцвярэнніку. А далей яму яшчэ шыкоўныя імяны наладжваюць. Ну, натуральна, калі гэта «перадавік» з тэлефонам налі станка, дык і імяны можна наладзіць. Але куды падзеўся кандыдат «на пятнаццаць сутак» за п'яства? Да таго ж, гэты тып яшчэ на п'яніках занатоўвае ў кніжачку, хто што робіць. Гэта ўжо трэці вобраз, вобраз папярэдняга. Матукоўскаму з большага ўдалося звязаць канцы з канцамі, але гэтая неарганічнасць шкодзіць трохі вобразу. Часам гротэскавыя сцэны (дурныя паводзіны Божашуткавай, залішня дурнота ўдзельнікаў таварыскага суда) не дужа маніруюцца з выразна рэалістычнымі сцэнамі, у якіх вельмі натуральна сябе паводзяць дырэктар фабрыкі, Ягадка, мастак Дрозд.

Зрэшты, ёсць востры спектакль на сучасную тэму, а галоўнае — нарадзіўся драматург.

Дзеянне п'есы Анатоля Дзялендзіка «Начное дзяжурства» адбываецца ў псіхіятрычнай лячэбніцы. Але паловацца не трэба. Ніводнага псіхіятрычна хворага Дзялендзік не паказвае на сцэне. Пра іх толькі гаворыцца. Ёсць праблема гуманістычных адносін да чалавека. У цэнтры доктар Марозаў, які дзеля гэтага ахвяраваў нават асабістым ішасцем.

Пабудавана п'еса не на вельмі свежым матэрыяле: наватар супраць кансерватараў. Вырашыў доктар Марозаў адкрыць дзверы баліцы, каб не трымаць псіхічна хворых пад замком,

на футбол іх пускае. Праўда, гэта ледзь не скончылася трагедыяй. Адзін псіхічна хворы збег з нажом, каб зарэзаць жонку. Як новы метад станочна ўздзейнічае на хворых, мы не бачым. Тое, што Марозаў дзеля сваіх хворых адмовіўся ехаць працаваць у Маскву, у даследчую ўстанаву, таксама не нова. Але Анатоль Дзялендзік мае драматургічны здольнасці будаваць шматзначны дыялог, у яго ёсць майстэрства інтрыгі, і гэта выратаўвае самыя банальныя сітуацыі. А яны ёсць, гэтыя банальныя сітуацыі. Да Марозава прыехала нявеста, якая, праўда, ўжо звязалася з яго сябрам-кар'ерыстам. Таксама не новая сітуацыя. Але ўсё гэта, як ні дзіўна, глядзіцца з увагай, дзякуючы правільнай фабульнай пабудове і дасціпнаму дыялогу.

Ёсць і добрая сцэна: жанчына, якую пакінуў наханы, вырашыла скончыць жыццё самагубствам. Яна слухала некалі лекцыю ўрача-псіхіятра Марозава аб радасці жыцця і звоніць яму ўначы ў баліцы, каб паведаміць аб сваім намере. Адбываецца востры дыялог. І калі б не спроба Марозава гіпатэтызаваць гэту жанчыну па тэлефоне, — было б наогул вельмі добра.

Усё ж станочныя рысы вобраза няўрымслівага ўрача, сябра людзей адчуваюцца выразна. Гледачы сядзіць да канца спектакля, і ніхто не падмаецца ў сярэдзіне дзеі, каб ісці дадому. А нядаўна і такое тут было.

Вяртаючыся да нашай гаворкі аб прозе і драматургіі на сучасную тэму па творах, якія з'явіліся ў 1970 годзе, мы павінны падкрэсліць што, як і раней, пераважае сялянская тэма. Горад рэдка трапляе ў сферу ўвагі пісьменнікаў.

А між тым, праблема паказу рабочага жыцця для беларускай літаратуры, як і для ўсёй савецкай літаратуры, застаецца ўсё яшчэ праблемай нывяртанай.

Рост рабочага класа нашай рэспублікі ідзе няспынна. Індустрыяльнымі становяцца не толькі Мінск, Магілёў, Гомель, Віцебск, але і Гродна, Полацк, Рэчыца, Старобінчына, Лельчычына, Васілевічы, Хутна, відаць, большасць насельніцтва будзе сканцэнтравана ў гарадах. Але, як мы падкрэслівалі, гарадская рабочая тэма асвоена пакуль што толькі ў адным плане, у плане паказу пераходу ад сялянскага жыцця да гарадскога. Калі ж будзе адлюстравана жыццё тых людзей, якія ўжо чвэрць стагоддзя жыўць супольным жыццём са сваімі заводамі і фабрыкамі? Вельмі важна выявіць тут псіхалогію гэтых людзей, умець знайсці ў іх асяроддзі сур'ёзныя канфлікты.

Новыя плацдармы заваўвае дакументалізм у нашай прозе, творы, пабудаваныя ў форме маналога. Нельга забыць расказы сібірскай беларусаў аб сабе ў нарысе Я. Сіпакоза «Па зялёную маланку». Дзіву даецца, як мог пісьменнік так дакладна запісаць іх або па кароткіх запісах потым узнавіць.

Новыя праблемы паўстаюць у творах маладзёжных і старэйшых пісьменнікаў, такія, як чалавек і прырода, рацыяналізм і паэзія жыцця, месца чалавека ў сучасным свеце. Глыбокі роздум, імкненне не абмяжоўваць сябе канстатацыйнай фактаў, а паглыбляцца ў аналіз іх, характарызуе гэтыя творы. Станаўленне чалавека як асобы, гаспадара свайго лёсу і жыцця — таксама адметная рыса сучаснай прозы. На гэтым шляху нашых празаікаў чакаюць новыя поспехі.

Пакупнік ідзе ў магазін і абінавачвае прадаўцоў, што не завезлі кнігу са складу. Два тыдні кнігарню «атакоўвалі» бацькі і вучні шостых класаў, патрабуючы «Дрыгву» Якуба Коласа. Я спачатку веў улік потым, але калі ён пераваліў за 50 — махнуў рукою. Ёсць «На ростанях», «Новая зямля», «З майго леталісу», «Апавяданні». А «Дрыгвы», на жаль, няма. Выдавецтва «Народная асвета» не прадугледзела попыту на аповеццы, выдаючы серыю «Школьная бібліятэка».

Валіяціна Іванаўна Леўчык, выкладчыца беларускай літаратуры Пухавіцкага раёна, піша: «Аб'ехала раён, сталіцу. Раманы Івана Мележа не знайшла... А так патрабны «Подых навальніцы», Леўчык, між іншым, не першая і не апошняя, каму патрабен раман І. Мележа, хто не знаходзіць кнігу ў магазінах.

Цяпер давайце заглянем на паліцу серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі». Вось зборнікі паэзіі і іх тыражы: Александровіч — 3,5 тысяч экзэмпляраў, Гаўбін — 2,7, Пушча — 5,0, Дубоўка — 3,0, В. Вітка — 5,5, Бураўкін — 4,0, Макаль — 6,0, Асташенка — 5,0, Кувала — 5,0.

Як бачыце, і тут многія кнігалюбы пазбаўлены магчымасці поўнасцю набыць серыю. Ужо зараз не знойдзеш зборніка Янкі Купалы.

У кнігарні любіць прадавец сказаць, што Купалу і Коласа патрабуюць у гэты час і літаральна ўсё, што ім напісана. А знайдзеце сёння ў кнігарнях «Прымакоў» ці «Тутэйшых» Купалы, «На прасторах жыцця» ці тую ж «Дрыгву» Коласа. Не знойдзецца.

У апошнія гады значна павялічылася цікавасць пакупнікоў да маладой беларускай літаратуры. Недаравальна малым тыражом выходзіць серыя «Першая кніга паэта». Штодзённая патрабуюць Рэзанова, Маціш, Янішчыц, Ігатаву, а кніг у продажы няма. Тыражы? Кот наплакаў, як у народзе кажуць. Рэзанова і Маціш выдалі двухтысячным тыражом, Янішчыц на 300 экзэмпляраў больш, 4,5 тысячы першай кнігі Ігатавай таксама разышліся. Глядзім у тэматычны план выдавецтва «Беларусь» на 1971 год — у серыі выходзіць сем кніжак і зноў тыражы па 2 тысячы экзэмпляраў. Хочацца спадзявацца, бо яшчэ не пазна, што цікаўнасць да гэтай серыі з боку пакупнікоў будзе ўлічана выдавецтвам.

Малавата і мізэрнымі тыражамі выпускаецца ў нас яшчэ крытычная літаратура пра творчасць вядомых беларускіх пісьменнікаў, якіх вывучаюць у школах, інстытутах, універсітэтах. Попыт на яе заўсёды павышаецца. Гэта і зраўмагла, бо менавіта гэтыя кніжкі дапамагаюць лепш зразумець самога пісьменніка, яго творчасць.

Мне здаецца, што выдавецтва «Беларусь», дзе друкуюцца не толькі мастацкая літаратура, проста «фізічна» не можа працаваць без хібаў. Наспела патрэба і ў нас, у Беларусі, мець спецыялізаванае выдавецтва мастацкай літаратуры, накітавалі «Художественной літаратуры», «Советского писателя» ў РСФСР, «Радзінскага пісьменніка», «Молоді», «Дніпра» — на Украіне, якія выпускаюць мастацкую літаратуру. Калі таксама выдавецтва будзе створана, то справы, безумоўна, палепшацца. І гэта пойдзе на карысць дзяржаве, грамадству, чытачам.

Кніжны гандаль, попыт чытачоў на беларускую мастацкую літаратуру паказвае, што сённяшнія тыражы ўжо не задавальняюць пакупнікоў. І разам з тым можна пачуць: чаму ж кнігі многіх аўтараў залежваюцца на паліцах гадам, траціць таварны выгляд,

не знаходзяць чытача. Мне здаецца, таму, што такіх кніг, выдадзёных і перавыдадзёных, скаплася шмат на паліцах кнігарняў, або і таму, што аўтары іх не здолелі зацікавіць сваімі творамі чытачоў.

Думаецца, што тыражы кніг, якія не карыстаюцца попытам, павінны рэзка скарачацца, трэба такія кнігі і выдаваць радзей. Творы «высокамастацкія, паўтараю, на паліцах не ляжаць, і такім твораў, такім аўтараў і трэба даваць большыя тыражы, якія яны таго і заслужылі.

Мне здаецца, што такая пастаноўка справы аўтараў б і патрабавальнасць аўтараў, спрыяла б іх творчаму росту.

Зразумела, гэта толькі мае прыватныя думкі. Цікава было б пачуць, што пра гэта думаюць самі выдаўцы. Спадзяюся пачуць іх слова ў газеце «Літаратура і мастацтва».

Пятрусь КАПЧЫК, студэнт Мінскага кааператыўнага тэхнікума Белспажыўсаюза.

«РОДНАЕ» — так называецца новы зборнік вершаў У. Ляпешкіна. Сапраўды, паэт піша пра роднае і знаёмае. І піша не як «знаёма», проста, сціпла, вераць, што і сёння паэзія яшчэ можа быць такой — па-хатняму звычайнай, цёплай, не лішне патрабавальнай, як матчына песня.

Зубчаты лес за вёскаю
Гусей крыклівых плавалі
Спявала маці у маленстве
Худой рукой падпершы
падародак.

(«...Зубчаты лес за вёскаю сёнеу, чароды... мне, падбародак»)

У вершы «Дудзічы» за эпіграф узяты радкі з народнай песні «Ой, дудка мая, веселушка мая» і апаэтызавана сама дудка — старажытны беларускі музычны інструмент, які даўно стаў сімвалам сціплага народнага мастацтва. Некалі паэты любілі параўноўваць сваю музу з народнай дудой, дэкларуючы гэтым неспрэчнасць паэзіі, сугучнасць яе настроям простага чалавека, яе «хатняе» прызначэнне, гадоўнасць заўсёды быць «пад рукой». І хоць сучасная беларуская паэзія гучыць ужо як складаная аркестраваная сімфонія, у ёй ёсць месца для некалькіх паэтычных галасоў, якія бярэць блізка да тону дуды. Паэзія У. Ляпешкіна, на нашу думку, таксама належыць да іх.

Вершы зборніка «Роднае», як і ўсё напісанае У. Ляпешкіным, вельмі традыцыйныя па форме, па мастацка-выяўленчых сродках, па вобразным каларыце. У гэтым сэнсе яны таксама нагадваюць характэрную нязменнасць музычнага ладу дудкі.

За апошнія дзесяцігоддзі беларуская паэзія перажыла даволі шырокі (храналагічна) перыяд глыбокіх стылявых пошукаў і паспяховага абнаўлення самой мовы верша. Аднак гэтыя важныя падзеі на паэтычным небасхіле нібы зусім не кранулі творчасці У. Ляпешкіна, быццам нават іх водгулле не пачула ім. Ствараецца такое ўражанне, што паэт дазволіў сабе ісці наперад абочынай галоўнай паэтычнай дарогі, на прыстойнай дыстанцыі ад іх, спадзеючыся толькі на ўласны самазатаяваны запас эмацыянальных узрушэнняў. Такая пазіцыя рыхтуе шмат пастак на паэтычным шляху — асабліва пагрозлівай становіцца небяспека правінцыя-

Уладзімір Ляпешкін. «Роднае». Вершы. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1970.

лізму, калі прыглушваюцца паэтычныя пачуцці і зжукваецца грамадзянскі круггляд паэта. Але адносна незалежнасць ад агульных зрухаў у паэтычным развіцці часам дае і выйгрыш. У пару ўсеагульнага таптання на месцы, калі эстэтычна вычэрпваецца модная тэндэнцыя і замест рэальнага поступу да ідэйна-мастацкіх адкрыццяў пачынае пераважаць сканструяваная абстрактная і пустая імітацыя гэтага поступу, такі паэт застаецца сам са-

ваё і гордае». Ёсць не толькі цікавыя, арыгінальныя мастацкія знаходкі, але і ёмістасць па сэнсе, па сіле абгульнення вобразы. У паэзіі ўзрост чалавека, лірычнага героя перадаецца традыцыйна колькасцю пражытых вёснаў або маяў. У гэтым жа вершы «Гады ў гасцях» У. Ляпешкіна напісаў: «Я сорака лютых размяняў». І як шмат сказаў гэтым паэт не толькі пра сябе, але і пра сваё пакаленне, «пра студэнтаў згаладалых брацтва», пра тых,

Паэт і не ставіць сабе ў заслугу гэтую чуйнасць да важных падзей вясковага жыцця. Ён проста сцвярджае факт душэўнай блізкасці свайго лірычнага героя да вёскі. У. Ляпешкіна заўсёды відочна аддае перавагу бясспрэчнаму і характэрнаму факту перад нібыта суб'ектыўнай паэтычнай няпэўнасцю адносінаў да гэтага факта.

І ўсё ж у пазіцыі паэта, які так ахвотна трымаецца прастаты, традыцыйнасці, звычайнасці, крыецца небяспека абмежаванасці і аднастайнасці. Тое ж можна сказаць пра некаторыя вершы зборніка «Роднае». Часам фактаграфічнасць у іх залішне ўжо бяскрылая, паэтычная думка — бедная або неразгорнутая, эмацыянальны запал — слабы, невыразны, а псіхалагізм сітуацый — павярхоўны.

Вось змест верша «Максімха». Жанчына, якая не прычакала з вайны пяціх сыноў, кожную вясну выходзіць сустракаць іх на дарогу. Вядома, сітуацыя такая драматычная сама па сабе. Але драматычнасці гэтай чытач не адчуе па-сапраўднаму, бо ён не ўведае з верша, што на душы ў няшчаснай жанчыны, пра што яна думае і як, наогул, які яе маральны стан у такім горы.

У вершы «Дахаты больш не вернецца яна» жанчына, паміраючы, наказвае мужу глядзець дзяцей. І ўсё. Змест верша гэтай канстатацый і вычэрпваецца. Таму, можна сказаць, верша яшчэ і няма. Ёсць толькі яго пачатак, зачыні, «экспазіцыя» да развіцця паэтычнага дзеяння, паэтычнай думкі.

Паэт нібы баіцца складанасці ўнутранага жыцця людзей у вострых, незвычайных сітуацыях, і таму зусім абмянае яго.

Нязначнымі па змесце, па ідэі з'яўляюцца вершы «Уздыхаюць ля вакзала цягнікі», «Свабодны я да восені ў палях», «Роздум пра багаж», «Хвалівацца вам шкодна» і некаторыя іншыя.

У. Ляпешкіну трэба асперагацца, каб прастата ў яго вершах не ператваралася ў спрощанасць, сціплая непатрабавальнасць — у неахайнасць формы, раўнавага эмоцый — у заспакоенасць, традыцыйнасць тэмы — у боязь надзейнай жыццёвай праблематыкі.

Простая, традыцыйная манера пісьма сёння таксама патрабуе самых высокіх і сучасных эстэтычных асноў творчасці.

Віктар КАВАЛЕНКА.

РОДНАЕ І ЗНАЁМАЕ

Бой і яго вершы нярэдка гучаць свежа, неспрэчна і прывабна. Як верш У. Ляпешкіна «На начлезе»:

Табуи скубе заспаную траву,
Атрэвае астуджаныя росы,
Густыя цені ад настра
І месяц твар над хмарою
выносіць.

Верш «На начлезе» — успамін пра маленства. Але ўспамін эмацыянальна стрыманы, акрэслены, па-чалавецкі тактоўны і натуральны. У. Ляпешкіна зусім не захапіла ўласціва некаторым паэтам мода вяртацца ў думках да свайго дзяцінства, роднай вёскі з завышанай экзальтацыяй, з надрыўнай, але лёгкаважнай кляцьбой у вернасці роднаму дому. У вершах У. Ляпешкіна вобраз мінулага праўдзвы і звычайны. У ім — лёгкі сум па незваротнай малодасці і памяць пра цяжкае паспяваенне, бясхлебнае дзяцінства, і непаказны тонар за яго, бо там пачатак плённай сталасці, якая прыйшла як быццам трохі захутка і незапрошана.

Я імянінік, сёння ў госці
Пазваў мінулыя гады.
Малечыя гады — на покуць,
Гады юнацтва — леваруч,
Ступае сталасць справа,
— Пастой садзіцца, — гавару.

(«Гады ў гасцях»)

У вершах У. Ляпешкіна «радзімай пахнуць туманы», шмат іншых па-мастацку дакладных вобразаў: «Як касец, стаць у мурагах да сарочкі распрануты бусел», «Ваду чарпнуўшы ведрамі, лугамі восень... ідзе шчаслі-

каму давлялося «губляць і даганяць» свае гады.

Можна сказаць, што У. Ляпешкіна ўзяў прастату за галоўны эстэтычны прынцып сваёй творчасці. Ён палемічна не прымае ніякай вобразнай складанасці, мастацкай умоўнасці і суднесенасці. У самым стылівым вобліку паэтычнай фразы, вершаванага радка ніколі няма неазначанасці, неакрэсленасці, няпэўнасці сцвярджэння, накітал: «Ці ўсе лугі пакошаны, ці ўсе сенажаці?» У вершах У. Ляпешкіна ўсё пэўна, усё сцвярджальна:

Жыты змалочаны ўсе,
Усе лугі пакошаны,
(Маўчыць дуброва,
не гудзе»)

Аднак прастата вершаў У. Ляпешкіна — сціплая прастата. Яна не рэкламуе сябе, не выдае ўласных магчымасцей за ўзровень класічнасці, не супроцьстаўляе слабе астатняй паэзіі, складанаму мастацка-стылявому ладу сучаснага верша. Яна хоча гаварыць толькі сама за сябе. І гэта падкупляе.

Калі шукаць нейкі агульны вывад адносна зборніка «Роднае», то можна сказаць, што галоўнае ў ім — паэтызацыя жыццёвай звычайнасці, у якой таксама ёсць свая прыгажосць і паэзія, калі яна да болю знаёмая і дарагая сэрцу. Вось радкі з верша «Зноў развінае чэрвень свае плечы»:

У гай туман без бою
адступае,
Чапляецца над рэчкай
за вярбу...
З гадоў маленства я не
распынаю
Слябу, жыво і звонкую
касьбу.

ЗАПРАШЭННЕ ДА ПАДАРОЖЖА

У маскоўскім выдавецтве «Детская литература» выйшла кніга Алены Кобец-Філімонавай «Лясны барабан». Кніжка пачынаецца вершам «Пісьмо Алеці», гераіня якога запрашае ўсіх дзяцей наведаць яе родную Беларусь: яна абяцае ім паказаць бланітныя азёры і неба, залатое сонца, вясёлыя лясы, у якіх некалі грывела партызанская слава. Велічны і прывабны вобраз нашай краіны паўстае перад вачыма маленькіх чытачоў, і народ яе — працялюбівы і гасцінны, які здаўна славіцца сваімі добрымі традыцыямі.

З уласцівай аўтару прыўзнятасцю і захопленнем вядзецца размова пра ручайкі, абуджаную раку, якая так раптам «зашумела, забурліла», што аж «затапіла ваколіцы».

У многіх вершах з кніжкі «Лясны барабан» дзейнічаюць не толькі дзеці, птушкі, звыры, але і розныя рэчы, Адухоўлены і з'явы прыроды. Усё гэта, безумоўна, абуджае цікавасць у дзяцей, спрыяе іх актыўнаму ўспрыняццю навакольнага асяроддзя. Так, напрыклад, вецер у вершы «Вецер і хмара», нібы хлапчук-гарэза, гуляе бестурботна па свеце, а, сустрэўшы хмару, скапіў яе балюча за чорную грыву і прымусіў праціла дажджом над засмяглым полем.

А. Кобец-Філімонава ўмее некалькімі штрыхамі стварыць запамінальны вобраз, малюнак. Усяго восем радкоў склаў верш «Добрая раница», але гэтага аказалася дастаткова, каб «уважліва» ўбачыць ціхую раницу, якая вандруе ад двара да двара і апавядае малому аб наступленні новага дня.

Чым больш дзеяння ў творах для дзяцей, тым больш яны задабаюцца маленькім, бо гэта адпавядае іх дэпільнасці, патрапляе іх нейтаймаванаму імкненню да дэяснасці. Сустрэкаюцца, праўда, сярэд дзяцей і тая, што падоўгу могуць назіраць за птушкамі, наскомымі, «вывучаць» іх характары. У «Лясным барабане» знойдзецца і для такіх шмат цікавага і прывабнага.

Многія вершы прасяяныя грамадзянскім пафасам, уключаюць сацыялістычную рэалінасць, выклікаюць у маленькіх пачуццё гонару за нашу айчыну, вучаць іх любіць чырвоны колер нашых сцягоў...

Аднак срод мноства па-сапраўднаму харошых і цікавых вершаў надараюцца неадпрацаваныя, як бы выпадковыя. Возьмем, напрыклад, верш «Вясёлы карагод». У ім аўтар выфмее ўласныя імёны, што, безумоўна, зніжае мастацкі вартасці твора. Цяжка ўявіць і тое, што ў мяшчын можа быць і вуда, і вожык, і суніцы, і брусьніцы, і птушка, і яшчэ шмат чаго.

Як і некаторыя другія аўтары, хто піша для дзяцей, паэтэса не пазбегла відочных памылак. Так, у вершы «Рамонка» яна гаворыць, што «салодкі мядок рамонак п'юць і пчала, і матылькі». Але ж вядома, што пчолы з кветак рамонаку ніколі не бярэць мёду, а матылькі і казуркі — тым больш.

В. ЖГУТ,
настаўнік.

А. Кобец-Філімонава. «Лясны барабан». Выдавецтва «Детская литература», Масква, 1970.

3 БАЦЬКАЎШЧЫНАЙ У СЭРЦЫ

Зусім нядаўна ў шведскім горадзе Упсала выйшла праца, якая, безумоўна, зацікавіць беларускіх філолагаў і гісторыкаў. Гэта — даследаванне Юзафа Трыпуцкі «Пра мову ўспамінаў Францішка Міцкевіча», выдадзенае на польскай мове ў славянскай серыі Упсальскага ўніверсітэта.

Спачатку — некалькі слоў пра тое, хто такі Францішак Міцкевіч.

Аўтар мемуараў, мову якіх даследуе Ю. Трыпуцка, цікавы для нас перш за ўсё таму, што ён старэйшы брат генія польскай літаратуры Адама Міцкевіча і, як ён, правёў значную частку свайго жыцця ў На-

вагрудку. Уздзельнік паўстання 1831 года, Францішак Міцкевіч трапіў потым у выгнанне, у Вялікапольшчу, і там, у Лукаве, дзесьці каля 1835 года, напісаў мемуары пра сваё дзяцінства на беларускай зямлі. Цяпер гэты успамінаў захоўваецца ў Парыжскім музеі А. Міцкевіча, дзе іх і ўзяў Юзаф Трыпуцка для першай навуковай публікацыі.

Тэкст успамінаў Ф. Міцкевіча, які прыкладзены да манаграфіі, з'яўляецца цікавай крыніцай для даследчыка першай паловы мінулага стагоддзя. Аўтар падрабязна расказвае пра сваё бацькоў, якія былі вядомы «сапраўдным замілаваннем да любімай Літвы-зямліцы — мілай і дарагой Айчыны нашай». У мемуарах апісаны колішні Навагрудак, яго ратуша са старадаўнім гадзіннікам на вежы,

З успамінаў мы можам даведацца аб жыцці і настроях навагрудскай школьнай моладзі, якая аднойчы выступіла супраць салдат царскай арміі, збіла і ўзяла «пад арышт» паручніка Сяміградскага. Грамадскае жыццё горада ажыўлялі прадстаўленні ў час ярмарак. На іх, піша Ф. Міцкевіч, прыязджалі заканадаўчы мод з Варшавы і Вільні, «натоўпы артыстаў і артыстаў, звычайна нейкіх немцаў з Прусіі і Аўстрыі... Адно даюць канцэрты, другія скачуць на лінах, іншыя, наследуючы па сіле Самсону, па цэнтнеру каменні на жываце разбіваюць. Там Балоні на конях цуды робіць. У іншым месцы Арас звярнець корміць. Тут сабакі ў такт танцоўць і папаровыя ўмацаванні здабываюць. У іншым месцы драўляныя аўтаматы як людзі ходзяць. Нарэшце, балы, рэдуцы, казіно». Ладзіліся прадстаўленні і ў школьным самадзейным тэатры, дзе браты Міцкевічы выконвалі галоўныя ролі ў п'есе А. Фялінскага. Аўтар ме-

муараў не толькі падрабязна апісаў горад (у ім тады было 8 тысяч жыхароў, 5 рамесных цэхоў, 21 камяніца, 96 крам), але і прывёў найбольш цікавыя факты з яго даўняй гісторыі.

Як даследчыка, Юзафа Трыпуцку мемуары Францішка Міцкевіча зацікавілі перш за ўсё тым, што яны напісаны на тым «паўночна-крэсовым дыялекце» польскай мовы, на якой гаварыла тагачасная навагрудская шляхта, гаварылі ў доме Міцкевічаў. Гэтай мовай карыстаўся будучы паэт у дзяцінстве і юнацтве. Вось чаму, слухна сцвярджае Ю. Трыпуцка, даследаванне мовы ўспамінаў са-баковаму пазнанню ўсіх аспектаў мовы Адама Міцкевіча.

Паколькі ўспаміны Ф. Міцкевіча невялікія па аб'ёме, Ю. Трыпуцка змог даць поўную «статыстыку» лексічнага іх складу. Каля 22 працэнтаў лексікі твора складаюць запазычэнні — лацінізмы, германізмы, цюркізмы. Ну і, вядома ж, русізмы і беларусізмы. Такім беларусізмам з'яўляецца, напрыклад, слова «бжаскі» (ключы). Як аргументавана даказвае даследчык, яно паходзіць ад беларускага «бразгаць». У працы ёсць

спасылкі на Карскага і іншых беларускіх даследчыкаў.

Апрача мемуараў, Ю. Трыпуцка выявіў у Парыжы і іншыя рукапісы Ф. Міцкевіча — паэму «Сумны ўспаміны» са звесткамі да Нёмана; нарыс гісторыі Расіі з найдаўнейшых часоў да Кацярыны II, апісанне Навагрудка, пісьмы.

Застаецца толькі сказаць некалькі слоў аб самім аўтары цікавага даследавання. Юзаф Трыпуцка нарадзіўся на Маладзечаншчыне, у 1929 годзе закончыў гімназію ў Вілейцы, у 1934 годзе — Віленскі ўніверсітэт. Да вайны паехаў у Хельсінкі выкладаць польскую мову, а ў 1940 годзе аказаўся ў Швецыі, дзе цяпер працуе прафесарам-славістам. Ю. Трыпуцка апублікаваў ва Упсале двухтомную працу «Мова Уладзіслава Сыракомлі», дзе таксама шырока адзначаны беларусізмы. Як бачна з пісьма Ю. Трыпуцкі да аўтара гэтых радкоў (пісьмо, дарэчы, напісана па-беларуску), шведскі славіст добра ведае творы Купалы і Коласа, сістэматычна знаёміцца з «Полімемам». Факты беларускай мовы ён шырока выкарыстоўвае ў сваіх лінгвістычных працах.

А. МАЛЬДЗІС.

УЖО НЕКАЛЬКІ год у Мінскім раёне працуе Сяніцкі ўніверсітэт культуры з факультэтам музыкі і выяўленчага мастацтва. Яго профіль вызначан найўнасьцю тут дзіцячай музычнай школы і цеснымі кантактамі з Мастацкім музеем БССР. Гэтыя некалькі год работы далі каштоўны вопыт, які можна з поспехам выкарыстоўваць у іншых раёнах.

Перш за ўсё — хто наведвае ўніверсітэт? Сярод якога насельніцтва ён праводзіць сваю работу, каго выхоўвае?

Склад аўдыторыі ўніверсітэта разнастайны і па ўзросце і па адукацыі. Яго наведваюць пажылыя і маладыя калгаснікі, спецыялісты сельскай гаспадаркі, настаўнікі, навучэнцы старэйшых класаў і хатнія гаспадыні. З улікам іх пажаданьняў складзена праграма ўніверсітэта.

Знаёмства з музыкай пачалося з самага даступнага — з песні. Вось некаторыя тэмы заняткаў: «Харавое мастацтва — самае масавае», «Народная песня — аснова прафесійнага мастацтва», «Руская народная песня» і інш. Слушачы знаёмяцца з гісторыяй развіцця музычнага мастацтва, частымі гасцямі ва ўніверсітэце бываюць музыканты, кампазітары рэспублікі. Незабыўныя ўражанні засталіся ў слухачоў ад сустрэч са слаўнымі беларускімі музыкантамі Р. Шырмай, І. Жыноўчам, У. Алоўнікавым, Ю. Семянякам, прарэктарам па навуковай і навучальнай частцы Белдзяржкансерваторыі К. Сцепанчыч, музыкантаў А. Ракавай. Іх выступленні прысьвячаліся пытанням развіцця беларускай музыкі.

На факультэце выяўленчага мастацтва заняткі праводзяць навуковыя работнікі Мастацкага музея БССР. У час лекцый паказваюцца рэпрадукцыі з карцін і дыяпазітывы, умела звязваюцца мастацтва далёкіх часоў з жыццём сённяшнім, даюцца практычныя парадкі па прыкладным мастацтве — усё гэта пакідае след у свядомасці слухачоў, фарміруе іх мастацкі густ.

Бываюць агульнаўніверсітэцкія лекцыі на грамадска-палітычныя тэмы, аб перамогах у космасе, па праблемах развіцця сучаснага мастацтва.

Для многіх народных ўніверсітэтаў складанай праблемай застаюцца арганізацыйныя непаладкі: то лектар своечасова не падрыхтаваў і прасіць перанесці заняткі, то слухачы не прыйшлі, то не паспелі слухачам паведаміць аб зменех у праграме. Здаецца, дробязі, але ўсе яны прыводзяць да дэзарганізацыі навучальнага працэсу, парушэння рабочага рытму і, урэшце, да правалу ўсёй справы. Так здаралася ў Радзюшкіным гарадскім ўніверсітэце эстэтычнага выхавання.

Савет Сяніцкага ўніверсітэта, які ўзначальвае дырэктар музычнай школы Уладзімір Фёдаравіч Богдан, надае сур'ёзную ўвагу планаванню заняткаў, удасканаленню метадыкі іх. Строгая і паслядоўная сістэма навучання выклічае ўсякі зрывы заняткаў. Адсюль і поспехі ў навучальна-выхаваўчай рабоце. Па выніках Усеагульнага грамадскага агляду, які пра-

водзіўся ў гонар юбілею У. І. Леніна, ўніверсітэт узнагароджан Ганаровай граматай Міністэрства культуры БССР і Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры. Заахвочванні і ўзнагароды атрымалі яшчэ 12 лепшых ўніверсітэтаў культуры: Уздзенскі, Стаўбіоўскі, Касцюковіцкі, Рагачоўскі і іншыя.

Шмат цікавага ў дзейнасці ўніверсітэтаў эстэтычнага выхавання насельніцтва. І тым не менш няма падстаў сказаць, што ўсё цудоўна. Аблічча кожнага ўніверсітэта вызначае навучальная праграма. Яна павінна прадуладзець дакладнае і сістэматычнае вывучэнне прадмета, разумна весці

лекцыі называць ўніверсітэтам культуры, паколькі ў самой тэматыцы адсутнічае сістэма ведаў, пераёмнасць.

Часам навучальныя планы здзіўляюць сваёй складанасцю, непрадуманасцю, імкненнем арганізатараў у адной тэме ахапіць неахопае. Напрыклад, ці можна цікава пабудаваць лекцыю, тым больш ва ўмовах раёна, на тэму «Вобраз У. І. Леніна на экране і ў выяўленчым мастацтве» (Чачэрскі ўніверсітэт культуры), «Выдатныя савецкія кампазітары С. Пракоф'еў, Д. Шастанавіч, А. Хачатуран» (Рэчыцкі ўніверсітэт культуры), «Вялікія рускія мастакі» (Жлобінскі ўніверсітэт культуры). Ва ўніверсітэце пры Ельскім

ме вучылішча. Улічваючы наяўнасць высокакваліфікаваных кадраў, хацелася б, каб ўніверсітэт стаў даступны для ўсіх жыхароў Гомеля, якія жадаюць павысіць свае веды ў галіне музычнага мастацтва.

Агульным недахопам навучальных праграм з'яўляецца іх празмерная лаканічнасць. Яны ўключаюць назву раздзелаў і тэм, але не раскрываюць змест матэрыялу. Часта ў вучэбных праграмах можна сустрэць тэмы: «Народная песня — аснова музычнага мастацтва», «Тэатр і яго асаблівасці». А якія пытанні выкладчыку трэба разгледзець на занятках? Аб чым гаварыць у сваёй лекцыі? Аб гэтым складальнікі вучэбных праграм не гавораць ні слова. Лектар раскрывае тэму так, як ён яе разумее, і многія важныя пытанні застаюцца неасветленымі.

Бывае і так — ёсць добры навучальны план, праграма, застаецца толькі арганізаваць яе след вучэбна-выхаваўчы працэс. Гэта вялікая і складаная справа. Трэба ўлічваць, што слухачы ў большасці выпадкаў маюць розную адукацыю, прафесію, узрост, а праграма для ўсіх адна. «Прыстасаванне да разумовых сродкаў аўдыторыі», калі казаць словамі Сечанава, — закон для выкладчыкаў. Возьмем форму падачы матэрыялу. Для адных слухачоў дастаткова лекцый і мастацкіх ілюстрацый. Для другіх трэба арганізаваць канферэнцый, суб'яддванні, індывідуальныя кансультацыі.

Ва ўніверсітэце мастацкага выхавання Гомельскага Палаца культуры імя У. І. Леніна ў мінулым навучальным годзе для слухачоў якія даўно наведвалі ўніверсітэт, былі арганізаваны групы, дзе кожнаму прадстаўлялася магчымасць не толькі слухаць тэарэтычныя лекцыі, але і правіць свае здольнасці на занятках у гуртках мастацкага слова, аматараў паэзіі, музыкі, студыі выяўленчага мастацтва. На жаль, у гэтым навучальным годзе добрае пачынанне не знайшло далейшага развіцця.

Добрым дапаможнікам у дзейнасці Пінскага, Віцебскага, Полацкага ўніверсітэтаў культуры з'яўляюцца фанатэкі. Выкарыстанне запісу музычных твораў робіць лекцыі больш зразумелымі, эмацыянальнымі, садзейнічае лепшаму засваенню матэрыялу. Але пакуль не кожны раённы, гарадскі Дом культуры мае фанатэку, хоць усе забяспечаны магнітафонамі. Тыя ж запісы, якія ёсць, бедныя, у асноўным гэта эстрадная музыка. Цяжка сустрэць грамплацінкі або магнітафонныя стужкі з запісамі сімфанічнай і інструментальнай музыкі, лекцыі па розных пытаннях літаратуры і мастацтва.

Недахопаў у рабоце ўніверсітэтаў культуры яшчэ шмат. Але накоплен каштоўны вопыт, які дае магчымасць ставіць перад імі новыя, больш складаныя задачы.

А. КАРПАВА,

старшы інспектар Упраўлення культуры Гомельскага Міністэрства культуры БССР.

ЗАГАНЫ ПАЧЫНАЮЦА З ПРАГРАМ

З ВОПЫТУ РАБОТЫ УНІВЕРСІТЭТАУ КУЛЬТУРЫ

слухачоў ад простага да складанага, спалучаць навуковасць і папулярнасць у выкладанні матэрыялу.

Многія ўніверсітэты культуры працавалі стройныя, прадуманыя планы, якія даюць слухачам цэласнае ўяўленне аб прадмеце. Але нярэдка выпадакі, калі заняткі праводзяцца па планах, складзеных наспех, павярхоўна, без пэўнай сістэмы і паслядоўнасці. Іншы раз ёсць проста 10—12 выпадковых тэм па розных пытаннях грамадска-палітычнага жыцця, эстэтыкі, этыкі, літаратуры і мастацтва. Напрыклад, ва ўніверсітэце пры Жлобінскім раённым Доме культуры ў гэтым навучальным годзе заняткі ідуць у такой паслядоўнасці: «Аб лінгвістыцы прычынах партыйнасці літаратуры і мастацтва», «Музыка ў жыцці У. І. Леніна», «Вялікія рускія мастакі», «Развіццё савецкага кінамастацтва», «Росквіт культуры і мастацтва народаў СССР — вынік лінгвістычнай нацыянальнай палітыкі». Апрача таго, прадуладжаны тры заняткі па тэатры, адны — па грамадска-палітычнаму тэму, адны — па танцавальным мастацтве, адны — па жывапісе наогул. Вядома, усе гэтыя тэмы важныя, выклікаюць цікавасць у слухачоў. Культасветустановам трэба і надалей праводзіць клубныя мерапрыемствы па розных пытаннях літаратуры і мастацтва. Але наўрад ці трэба падобныя

раённым Доме культуры Гомельскай вобласці па аднаму занятку выдзелена на вывучэнне тэм «Рускі тэатр XIX стагоддзя: Грыбаедаў, Пушкін, Астроўскі, Чэхаў, Гоголь», «Сімфанічная творчасць савецкіх кампазітараў Пракоф'ева, Шастанавіча, Мяскоўскага, Кабалеўскага, Хачатурана, Гліера». Кожнаму відаць, што такі «галоп» можа назаўсёды адбыць ахвоту ў слухачоў наведваць ўніверсітэт.

Ці яшчэ адна крайнасць. Ва ўніверсітэце культуры пры Гомельскім музычным вучылішчы імя Н. Ф. Сакалоўскага на першым годзе навучання заняткі са слухачамі праводзіліся на тэмы: «Ф. Шапэн», «Л. Ветховен», «М. Мяскоўскі», «С. Пракоф'еў», «Р. Гліер», «Д. Шастанавіч», «Г. Свирыдаў» і інш. Многае, аб чым ішла гутарка на занятках, было незразумела слухачам. Ва ўніверсітэце жа прыйшлі людзі, якія не маюць спецыяльнай музычнай падрыхтоўкі — рабочыя і служачыя прадпрыемстваў, навучэнцы рамесніцкіх вучылішчаў, медыцынскія работнікі. З-за складанасці тэматыкі большасць слухачоў перасталі наведваць ўніверсітэт. Па раённі савета быў вызначаны новы кантынгент слухачоў — са студэнтаў, будучых музыкантаў. Але зноў жа для іх навучанне ва ўніверсітэце не з'яўляецца асабліва неабходным і цікавым, паколькі пытанні тэорыі, гісторыі музыкі, творчасці кампазітараў вывучаюцца па асноўнай прагра-

З АРХІВНЫХ ПАЛІЦ

ЧАМУ ЁСХВАЛЯВАЎСЯ ГУБЕРНАТАР?

На пачатку вясны 1833 года генерал-губернатар віцебскі, магілёўскі і смаленскі князь Хаванскі па службовых справах прыехаў у Магілёў. І зусім выпадкова ў адной з устаноў убачыў знаёмы яму твар. Ды гэта ж Васілій Аляб'еў, успомніў губернатара, што ён тут робіць? Вярнуўшыся ў сваю рэзідэнцыю ў Віцебску, генерал-губернатар піша сакрэтнае пісьмо магілёўскаму губернатара Міхайлоўскаму: «Міласцівы гасудар мой, Аляксей Іванавіч! У апошні раз будучы ў горадзе Магілёве, меў я выпадак бачыць там стацкага саветніка Аляб'ева. Прашу ваша высокаблагароддзе, праз каго належыць даведацца, паведаміць мне, з якога часу і для якіх патрэб гэты Аляб'еў знаходзіцца ў Магілёве: чым менавіта ён займаецца і ўвогуле якой вы пра яго думкі...»

Чым жа было выклікана гэта сакрэтнае пісьмо? Чаму стацкі саветнік Аляб'еў занепакоіў самога генерал-губернатара?

Справа ў тым, што Васілій Аляб'еў, якога убачыў князь Хаванскі ў Магілёве, быў родным братам Аляксандра Аляксандравіча Аляб'ева, ужо вядомага ў той час рускага кампазітара. Аляб'евы былі прагрэсіўна настроенымі людзьмі. Па ініцыятыве іх бацькі, праўдзіцы Табольскага намесніцтва, узнік першы даччыны друк у Сібіры і гэты створаны першы ў гэтым краі публічны тэатр (у Табольску), Маці была блізкай сваячкай рускага асветніка Новікава. Аляксандр Аляб'еў, які ўдзельнічаў у Айчынай вайне 1812 года пад начальствам Дзяніса Давыдава, належаў да вольналюбівай несласкоўнай часткі рускага афіцэрскага. А браты вельмі слаб-

равалі паміж сабой. Творчыя Інтэрэсы зблізілі Аляксандра, а значыцца і Васілія, з А. Грыбаедавым, У. Адоеўскім, А. Вярстоўскім, пазней з пазэтам-рэвалюцыянерам М. Агаровым. Аляксандр Аляб'еў быў вядомы як таленавіты і сталы майстар рускага раманса, вызначаўся тонкім дараваннем меладыста і адчуваннем гармоніі. З пачатку, прадстаўленых у рамансах Аляксандра Аляб'ева, на першым месцы па колькасці твораў — Пушкін, затым Дэльвіг і Жуноўскі, далей Языноў, Вельтман і брат Васілій Аляб'еў.

Царскія ўлады не грэбавалі нічым, каб пазбавіцца ад прагрэсіўна настроеных, з перадавымі поглядамі людзей. Пазбавіліся і ад Аляксандра Аляб'ева, сфабраваўшы ілжывае абвінавачанне ў забойстве партнёра па гульні ў карты. І хоць

віна яго не была даказана на судзе, яго саслалі ў Сібір, пазбавіўшы ўсіх маёмасных правоў.

І раптам родны брат Аляксандра Аляб'ева ў Магілёве! Пасля падаўлення паўстання 1830 года брат чалавек, які сябраваў з дэкабрыстамі і іншымі рэвалюцыянерамі настроенымі асобамі, з'яўляўся яўна непажаданым гасцем для слуг царскага самадзяржаўя. Таму і было паслана сакрэтнае пісьмо князь Хаванскага магілёўскаму губернатара. Апошні піша адна наступнага зместу:

«Міласцівы гасудар, князь Мікалай Мікалаевіч! Выконваючы волю, выказаную мне ў пісьме вашага сіячэства ад 18 дня сакавіка за № 36, маю гонар данесці: памешчык Маскоўскай губерні стацкі саветнік Васілій Аляксандравіч Аляб'еў жыве ў Магілёве

каля двух год... па справе сваёй, якая знаходзіцца ў тутаўшай грамадзянскай палаче, аб спаганні з князя Казлоўскага 50 тысяч рублёў, якія яму і прысуджаны... Прыватнае яго жыццё тут не прадстаўляе нічога незвычайнага, у асаблівасці ж таго, што б паслужыла да нявыгаднага аб ім заключэння. Ён жанаты, займае добрую кватэру, мае некалькіх дзяцей паслужыўцаў, трымае зніпаж, словам, жыве, як нажучы, прыстойна. Не будучы знаёмы ў яго доме, я ведаю, аднак, што кола блізкайшага яго знаёмства вельмі малалікае і абмяжоўваецца некалькімі настаўнікамі з тутэйшай гімназіі, мастаком Ражновым і іншымі, сам жа п. Аляб'еў вядомы як вершаскладальнік: між іншым, на візітах ён знаёмы з многімі, што жывуць тут. Жонку яго ў публіцы здаралася мне бачыць толькі ў тутэйшым высякародным сабранным, дамамі ж здаецца, яна ні з кім не знаёма. Больш гэтага аб п. Аляб'еве вашаму сія-

цельству нічога прадстаўляць не маю.

Магчыма, грошы, з-за якіх Васілій Аляб'еў прыехаў у Магілёў, патрэбны яму былі для аказання дапамогі сасланаму ў Сібір брату Аляксандру. Цікава адзначыць, што кола знаёмых Аляб'евых у Магілёве складалася з мясцовых інтэлігентаў, а не з багатых і знатных асоб.

Відаць, генерал-губернатар думаў, што калі яму паведаміць пра Аляб'ева хоць што-небудзь кампраметуючае, ён запатрабуе высылкі яго з Магілёва. Але прычэпіцца не было да чаго, і Васілій Аляб'еў застаўся ў горадзе. І зноў з вонкаў асабіста, нанятага ім, ліліся чароўныя гульні рамансаў Аляксандра Аляб'ева, раздаліся трэлі «Салаўя», які да жыў да нашых дзён.

Н. ВАРАБ'ЕВА,

старшы навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР.

СОРАК ПЯЦЬ гадоў з'яўляюцца на мастацкіх выстаўках творы Заіра Азгура. Многія з іх вядомыя далёка за межамі роднай скульптару Беларусі. Пераведзеныя ў бронзу, мрамор, граніт, яны нясуць высакародную службу. Службу ўздзеяння прыгажосцю на душу чалавечую. Азгур — адзін з вядучых скульптараў нашай рэспублікі. Народны мастак БССР. Правадзейны член Акадэміі мастацтваў СССР.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрыта персанальная выстаўка твораў скульптара. Першая за саркапацігадовае яго творчае жыццё. Экспазіцыя — маштабная. Тут — не толькі добра нам знаёмае. Мастак паказваў нягледзячы на тое, што доўга знаходзілася ў майстэрні. Удасканалася. Вытрымала аўтарскі суд. І вось — вынесена на суд гледачоў.

Выстаўка ўвачавідкі паказвае размах азгураўскай творчасці. Хоць прыкладна дзве трэці створанага за сорак пяць гадоў — па розных прычынах за межамі экспазіцыі.

КОЖНЫ ПАТРАБАВАЛЬНЫ да сябе мастак мае значна больш твораў, чым звычайна выстаўляе. І не лішне паспрабаваць уявіць сабе: колькі нават чыста фізічнай работы трэба, каб толькі патрымаць усю гліну, якая прайшла праз рукі Азгура! Толькі патрымаць, перш чым з яе аморфнасці здабылася вядомая дасканаласць форм! Толькі пагтукаць малатком па разцу, здабываючы з аморфнага каменя ўбачанае ўнутры глыбы відучым мастакоўскім зрокам!.. Чым змерыш гэтую работу?.. «Чалавечка-гадзінамі?». «Чалавека-месяцамі?». «Чалавека-жыццямі? Пэўнай сумай «творчых воль»?..

М. І. Калінін.

А ўлічыце яшчэ: ледзь не за кожнай работай — не адзін адрынуты аўтарам варыянт. Пакутлівыя гадзіны, тыдні, а бывае і месяцы, гады роздому. Можна зразумець, чаму з вуснаў скульптара на вернісажы вырваліся словы: «пякельная работа»...

Але не ў самой колькасці твораў справа. А ў колькасці і якасці работ над імі. Менавіта ад гэтага залежыць канчатковы вынік намаганняў мастака.

Якчас азгураўскай творчасці была вядомая яшчэ на першых усёбеларускіх мастацкіх выстаўках. Тагачасныя творы скульптара, на жаль, захаваліся толькі ў фатаграфіях. На выстаўцы бачым гэтыя здымкі з «пацінаю часу». Вось малады мастак — побач са сваім настаўнікам Міхаілам Аркадзевічам Керзіным, ля бюста прафесара Манахава. Вось ён у час работы ў майстэрні. Шэраг рэпрадукцый тагачасных твораў... Нават рэпрадукцый сведчаць: створанае маладым Азгурам — і сур'ёзна, і пераканальна.

З таго часу прайшлі дзесяцігоддзі... І на адкрыцці выстаўкі вядомы савецкі скульптар В. Пінчук назваў творчасць Азгура ракой, якая мае магутнае рэчышча...

ПРАДОУЖЫМ гэтую метафару. Бываюць і ў самай магутнай ракі свае павароты, свае водмелі. Бывае, шырокая плынь становіцца менш бурнай, і рух, калі хочаце, на нейкі час запавольваецца. Шукаючы дарогі для далейшага руху, рака часам паварочвае назад. Каб пасля ізноў зрабіць паварот і рухацца наперад...

Бываюць няўдачы і ў Азгура. То змацоўваючы пэўны прыём, пэўны спосаб трактоўкі прыроды, то падушчваючы пэўныя свае мастацка-філасофскія высновы, Азгур, бывае, застывае на месцы. А бывае, нават адыходзіць ад вядучай лініі развіцця сваёй індывідуальнасці. Праўда, трэба зазначыць: тое, што для Азгура — няў-

дача, для скульптара меншага маштабу, магло б лічыцца ўзлётам. Нават работы, якія ты не можаш па тых ці іншых прычынах прыняць, у Азгура — прафесіянальна бездакорныя.

Нам могуць запярэчыць: а як жа быць, напрыклад, з пэўным непадабенствам у некаторых партрэтах? Ці не вынік гэта цяжкасцей прафесіянальнага парадку, што могуць паўстаць нават перад такім мастаком?

Адказам рашуча: толькі не вынік чыста прафесіянальных цяжкасцей (калі разумець пад прафесіянальным сфера выключна тэхналагічную). Азгур сам падкрэслівае: бывае, хочацца зрабіць так, як ёсць, але ў той жа час — каб прыгажэй... Можна, у гэтым, у аснове сваёй слухным, імкненні — разгадка некаторых няўдач?.. Сапраўды, часам тое, як ёсць, быццам нейкія пугі, замінае філасофскаму палёту. А часам наадварот — быццам аб-

і тым больш гонару для Азгура, што, суседкуючы з такой небяспечнай плыню, рака яго творчасці застаецца незмутненай. Што водмеляў у ёй куды менш, чым віхурыстых вадаспадаў у некаторых сучасных мастакоў. Тых, якія лічаць сябе наватарамі, прымаючы за наяўнасць жывой думкі і жывога пачуцця розныя іх імітацыі.

І, мабыць, засцерагае Азгура ад небяспекі натуралізму тое, што ён шмат працуе. А галоўнае, што працуе па-рознаму.

ВЫСТАўКА ўвачавідкі паказвае: Азгур сапраўды разнастайны ў сваіх пошуках. Куды больш разнастайны, чым здавалася раней, калі мы работы майстра глядзелі пасабкі на розных паказах. Калі былі пазбаўлены магчымасці як след параўнаць іх між сабой.

Эсі Рэнвал у нашым музеі. Мабыць, трэба лічыцца з аб'ектыўнай рэальнасцю — прымаць і таніраваны і нятаніраваны гіпс не толькі як прамяжкавы стан скульптуры.

Мы падкрэслілі рознасць аўтарскага падыходу да розных мастацкіх задач яшчэ адной спасылкай, напрыклад, на такія добрыя і розныя работы ў розных матэрыялах, як партрэты драматурга Андрэя Макаёнка і паэта Хаіма Мальцінскага, Кастуся Каліноўскага і Героя Савецкага Саюза Рамана Манульскага, Уолта Уйтмена і народнага мастака СССР Я. Вучэціча, Стахора Мітківіча і Лу Сіня, кампазітара Яўгена Глебава і мастака Яўгена Зайцава, пісьменніка Янкі Скрыгана і мастака Натана Воранава, пісьменнікаў Міхася Лынькова і Кандрата Крапіва.

З азбукі выяўленчага мастацтва вядомы прыёмы перадачы розных

С. ГЕРУС,
Ул. БОЙКА

МАЙСТАР

рываецца нітка сувязі з тым, як ёсць. Але падкрэслім: у тым і справа, што ў абодвух выпадках няўдача — ад складанасці пастаўленай перад сабой задачы. Задача рэалістычнага мастацтва. Дарэчы, складанасць гэтая, нам здаецца, яшчэ і ў тым, каб не падыходзіць да прыроды з пэўнай гатовай мастакоўскай канцэпцыяй. Азгур быццам бы здабывае саму канцэпцыю з прыроды, здабывае ў працэсе пазнання прыроды. І іменна таму ў лепшых работах ён не абмяжоўваецца ў канчатковым выніку перадачай гэтага падабенства.

Сэнс яго намаганняў як мастака — узяць метады работы з прыроды, абраць ім, да рэалістычнага сінтэзу. І своеасабліваць здабытага Азгурам з прыроды сінтэзу — у адмысловым спалучэнні манументальнага і лірычнага ў пластычнай форме. У кожным канкрэтным выпадку ён ідзе да гэтага спалучэння па-новаму.

МЫ ПЕРАКАНАНЫ: глыбока памыляюцца тыя, хто схільны бачыць у стылявой плыні рэалізму, якую развівае Азгур, даўно вычарпанае ў мастацтве, толькі паўтарэнне некалі адкрытага. У тым і пэфас творчай пазіцыі Азгура, што новае ў рэалізме ён шукае на самым, бадай, складаным стылявым кірунку (хаця знешне быццам бы і простым).

Імпрэсіяністу ў скульптуры (ды і ў жывалісе!) лягчэй прыхаваць недавырашанае. Дастаткова ўяўна значнага намёку, каб уражаны глядач не заўважыў праліку.

Праўда, і ў стылявым кірунку, якога трываецца Азгур, таксама ёсць спосабы прыхаваць недавырашанае. Хоць бы, скажам, тое самае чыста знешняе падабенства — пад ім, бывае, замаскавана адсутнасць філасофска-творчай задачы...

Але не аб праліках Азгура цяпер гаворка. Майстар куды больш глыбока бачыць іх. Глыбей нават, чым тыя калегі-прафесіяналы, якія, бывае, адмаўляюць саму стылістыку Азгура. Глыбей, чым мастацтвазнаўцы, якія — о, як часта бывае! — недастаткова ўяўляюць сабе невычарпальныя магчымасці рэалізму, яго патэнцыял.

Нездарма Азгур адказвае на пытанне, што ён лічыць лепшым са створанага: «Цяпер, дзякуючы экспазіцыі, я па-новаму ўбачыў створанае. І калі асэнсую ўсё гэта як след, мабыць, лепшае зроблю... пасля выстаўкі...»

Сказана гэта не дзеля прыгожага слоўца. Сапраўды, вельмі важна для мастака паглядзець «вачыма гледачы» на поле сваёй бітвы за прыгажосць. Каб рушыць далей у наступ на тэматыцы, дзеля пазнання якіх існуе мастацтва.

Але якія б удачы ні чакалі майстра наперадзе, яны не перакрэсляць ужо зробленае ім. Не перакрэсляць значэнне лепшых яго работ. Важкага ўкладу ў развіццё таго стылявога нагаму, у рэчышчы якога імкне наперад рака творчасці Азгура.

А рэчышча гэтае не можа не прыносіць мастаку шмат клопатаў і па той прычыне, што недзе побач працякае плынь натуралізму... Так, для ракі Азгура сапраўды не існуе небяспекі трапіць у плынь тых ці іншых праяў фармалізму. А вось натуралізм (гэты «фармалізм навіверат») яму пагражаў бы, калі б не яго нейтаймоўная натура філосафа. Калі б не яго нейтаймоўная прага пазнання сутнасці чалавека. Калі б для яго на першы план выйшла... звычайнае пада-

цяпер жа бачым: у амплітудзе мастацкіх прыёмаў Азгура — ад стылістыкі Ібн-Эзры да стылістыкі, скажам, партрэта скульптара Сяргея Селіханова — столькі рознага, столькі неадналькавага па выніку, што, бывае, нялёгка вызначыць, якой рабоце аддаць перавагу. Ды, урэшце, ці варта вызначыць? Гэта ж, напэўна, заканамерна, што пошукі адзінства партрэтнай кампазіцыі і ўласна пластычных сродкаў прыводзяць да неадназначных вынікаў. Бо ў кожным канкрэтным выпадку такія пошукі — працэс. І яго сапраўды можна характарызаваць ужо прыведзенымі вышэй азгураўскімі словамі: «пякельная работа»...

І істотна яшчэ вось што: гэтая рознасць пошукаў Азгура — не як нейкая паслядоўная змена тых ці іншых стылявых прыёмаў у творчасці майстра. Розныя стылявыя прыёмы ў Азгура суіснуюць, развіваюцца нават не паралельна, а складана ўзаемапераплятаючыся. Так, прыгадайце, напрыклад, ягонага Бен-Галеві або Васілька Мінскага, дзеда Талаша або Янку Маўра, Гаркушу або Феадосія Смалячкава. Дастаткова нават гэтыя работы параўнаць, каб убачыць, наколькі багатая «палітра» пластыкі на ўзбраенні скульптара.

Пры ўсёй разнастайнасці гэтых і іншых лепшых работ выразна відаць, што іх аб'ядноўвае: мастак не дазваляе сабе абысці ўвагай нешта, каб аблегчыць сваю задачу вытлумачэння зразуметага ў чалавечай душы. Ён і абагульняе роўна настолькі, каб за кошт абагульнення не страціць істотнае. Каб характар не стаў прасталінейны. Каб не звесці складанасць чалавечай прыроды да пэўнага сімвалу або нават групы сімвалаў духоўнага жыцця.

Тут на дапамогу прыцягваецца нават матэрыял. Як дасканалая, як тонка майстар скарыстоўвае розны матэрыял у кожным канкрэтным выпадку! Як ён падпарадкоўвае ўласціваці фактуры матэрыялу сваёй мастацкай задачы! Граніт, бронза, мрамор сапраўды набываюць выразнасць, сапраўды гавораць рознаю моваю.

Чамусьці ў апошнія гады прынята серамліва змаўчаць пра скульптуру ў гіпсе. Пра магчымасці гэтага матэрыялу. Бо ён лічыцца не ўласна матэрыялам. Гіпс у сваю чаргу патрабуе далейшага пераводу ў матэрыял. Скульптура ў гіпсе — гэта быццам яе прамяжкавы стан... І так, і не так. Прыгадаем, як высакародна выглядалі «выставачныя гіпсы», напрыклад, у экспазіцыі твораў фінскай мастацкі

пачуццяў чалавечых: гневу, распачы, радасці, замілаванасці і г. д. Таксама з азбукі вядомы і спосабы перадачы розных адценняў гэтых пачуццяў. І ў тым сутнасць работ Азгура, што ў іх — перададзенае не паводле азбукі, а на падмурку ўласнага чалавечкага, мастакоўскага вопыту. Ён перадае пазнанні ім асабіста адценні пачуццяў, пазнанні ім асабіста характары, адкрытыя ім. Гэта, зразумела, датычыць лепшых работ. Тых, у якіх адналькава ўдала спалучаны і душа персанажа, і душа мастака. Іншы раз, праўда, гэтыя адносны настолькі складаныя, што нам няпроста пранікнуць у іх. Іншы раз яны прыходзяць у супярэчнасць з нашымі адноснымі, адноснымі гледача. І тады хочацца спрацаваць з мастаком.

Але вельмі добра, што гэтак востра заяўлена актыўнасць аўтарскай пазіцыі. Яна падабаецца нам куды больш, чым налет некаторага параднасці, адчувальны ў шэрагу партрэтаў на выстаўцы.

ЗВЯРНУУШЫ ўвагу на колькасць і якасць работы майстра, на разнастайнасць яго прыёмаў і багацце стылістыкі, на актыўнасць пазіцыі, мы пакуль што мала скажэлі пра змест яго творчасці. А ён — вельмі багаты.

Азгур выбірае для асэнсавання характары разнастайныя. Характары мінулага і сучаснасці.

Ён ведае, які вялікі змест тоіць у сабе архітэктоніка чалавечкага твару. І жыццё душы, адлюстраванае ў жыцці чалавечкага твару, стала галоўным героем яго творчасці. Але далёка не ўсё ў жыцці душы чалавечай. Толькі самае высакароднае. Самае грамадска значнае ў гэтым жыцці. Азгураўскія рабочыя, сяляне, воіны, грамадскія дзеячы, яго гістарычныя персанажы — гэта спеў аб прыгажосці чалавечкага твару, чалавечкага працаўніка. У адзін урачысты гімн чалавечка гарманічна спалучаюцца такія разнастайныя вобразы, як бацька Мінай і Змітрок Бядуля, Цётка і Янка Купала, Хо Шы Мін і Якуб Колас, Фелікс Дзяржынскі і Стахор Мітківіч, Кузьма Чорны і Іосіф Апанасік... Ці ж не класіка гэта беларускай скульптуры!

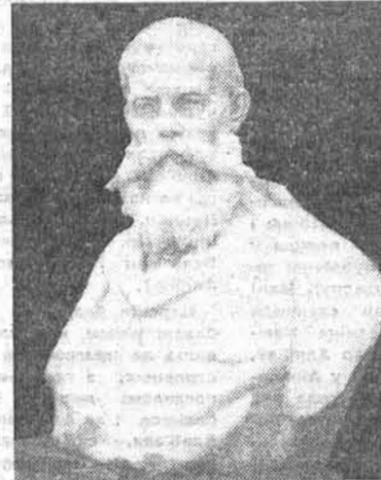
Творчасць Азгура — быццам летапіс нашага жыцця і нашай барацьбы. Гэта летапіс развіцця і пультсавання ўнутранага жыцця сучасніка, у сэрцы якога жывуць і многія дарагія нам вобразы мінулага, асэнсаваныя па-сучаснаму.

Варта спыніцца і прыгледзецца да партрэта Францішка Багушэвіча. Вочы — жывуць. Выпраменьваюць думку. Унутраная засяроджанасць. Прытомленыя павекі. Пульсуе жылка на сironях. Так, пульсуе! Халодны мрамур ажывае. Халодны мрамур выпраменьвае цеплыню...

А вось «Камсамолка» (партрэт Н. Селіханова). Ізноў жа вядучую танальнасць партрэту надаюць вочы. Адкрытыя пагляд. Незамутненым позіркам глядзіць у свет наш малады сучаснік.

Відучы позірк наркомы Фрунзе... Такая знаёмая засяроджанасць вачэй кампазітара Аладава... Разумна-хітраваты прыжмур мастака Гарлава... Ненаўторная хітрынка Бразера... Пацёркінску гарэзлівія і пільныя вочы Феадосія Смалячкава... Сумная пшчотнасць вачэй Тагора... Біблейская мураўля Іегуды Бен-Галеві...

Многае створанае мастаком як сучаснікам падзеяў паступова становіцца здабыткам гісторыі. Але — пра-

Францішак Багушэвіч.

цягвае ўзрушваць. Прыгадаем праўду яго партрэтаў удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Людзі розных узростаў, розных лёсаў, розных нацыянальнасцей, розных характараў. І для кожнага ў гэтай сюіце знаходзіцца адмысловае вырашэнне.

Пераклікаюцца з прыгаданай сюітай Вялікай Айчыннай вайны і многія вобразы з даўняй беларускай гісторыі. Вось, напрыклад, Гаркуша. Дакладная задума. Дакладнае яе вырашэнне. Мы, сучаснікі, не можам не адчуць тут асацыяцыі, сугучнасць з вобразамі народных мсціўцаў часоў

Ілья Зіра.

Ілья Васіленка Місціні.

Вялікай Айчыннай вайны — таго ж Талаша або Гальчэні.

Нямала сапраўдных удач у скульптара ў вырашэнні вобразаў савецкіх пісьменнікаў — нашых сучаснікаў, дзеячоў савецкага мастацтва. А яго вобразы дзелячоў міжнароднага рабочага руху!

Ды што пералічваць! Усё гэта трэба глядзець. Глядзець уважліва, імкнучыся ўслед за мастаком у той складаны свет характараў, у якім ён жыў.

ПАГЛЫБЛЯЮЧЫСЯ ў змест і стыль асабілісці творчасці Заіра Азгура, уважліва пераконваемся: ён развівае вялікія, сур'ёзныя традыцыі скульптурнага мыслення. Яму ўдаецца ў лепшых сваіх работах своеасабліва сінтэзаваць раскрыццё ўнутранага ляду натурны і ўласную ўнутраную накіраванасць да выяўлення значных ідэй часу. Жывая пластычная тканіна яго твораў супрацьстаяць схематызму, прыблізнасці. І ў той жа час у станковых формах ён па-свойму набліжаецца да манументальна-аб'югуленнага пластычнага мыслення. Пра такое яго мысленне не ў станковых формах на выстаўцы меркаваць цяжка, паколькі ў экспазіцыю зусім мала ўвайшло адпаведнага матэрыялу.

Азгуру яшчэ нямала прадстаіць зрабіць. Яму яшчэ прадстаіць нанова асэнсваць ужо зробленае, прааналізаваць, у якіх работах давялося дасягнуць арганічнага адзінства агульна-чалавечага і нацыянальнага, аб'югуленага і індывідуальнага, а ў якіх «характэрнае» для мадэлі (тое самае як ёсць) высунулася на першы план, засланіла пэўную мастацкую задачу, вартую яго таленту.

Завяўшы пра сябе як пра мастака-рэаліста яшчэ ў часы мадэрнісцкіх спрачак дваццятых гадоў, Азгур застаўся верны сваёму шляху па сёння. Застаўся верны сабе. Ненатуральна было б, калі б ён спрабаваў ісці шляхам, неўласцівым ягонаму таленту, як гэта здараецца сёння часам нават з вядомымі і заслужана прызнанымі мастакамі, схільнымі не-не ды і збожчыць з дарогі свайго таленту ва ўгуду тым ці іншым павявам мод.

Вернасцю свайму таленту і моцны Заір Азгур.

ДАКУМЕНТАЛЬНЫ

Фільм, у якім цітрах як і габазначана імя паэта Анатоля Вялігіна, амаль заўсёды абяцае нешта цікавае: бывае, гэта адкрываеш у смелым развароце мастацкага роздому аўтара пра жыццё чалавека, у іншым выпадку — арыгінальны выяўленчы лад кадравай пабудовы і мантажу, а то ён разгорне раней незакрытыя старонкі гісторыі, такой блізкай і альянччай душой, што яе і не так зручна называць гісторыяй. Ад кінематаграфічнай балады «Бацька Нёман» да эпаса дакументальнай праўды «Генерал Пушча», ад лірычнага апавядання пра партызанскую сувязную «Балада пра маці» да паэтычнага прачытання архіўнай перапіскі Ф. Э. Дзяржынскага з сястрой Аздынай («Там, за ракой — Дзяржынава») — ва ўсіх вялігінінскіх стужках б'ецца нерв знаўцы паэзіі, якой прасякнута жыццё, той цудоўны і жорсткі свет, паводле слоў А. Платонава, у якім мы жывём. Паэт карыстаецца экранам, каб сродкамі кіно працягнуць гаворку пра час і пра сябе, што так выразна і па-трапятліва чула «настроена на хвалю» ў яго вершаваных творах, у яго словы.

Цяпер новы фільм — «Тайна Івянецкай пушчы». Самастойны і адначасова — працяг стужкі «Там, за ракой — Дзяржынава». Бо і тут Дзяржынскія. На гэты раз — Казімір і Люцыя, брат Фелікса Эдмундавіча з жонкай, адданай слободкай сціплага змагаюцца з рэвалюцыяй не ра. Здаецца, ніколі раней у мастацтве такой ёмістай па форме гаворкі пра сямя Дзяржынскіх не было. Кінадакументалісты першымі павялі разведку хвалючай тэмы: яны зачэрпнулі з багатай крыніцы, якую так ярка нясе ўжо само прозвішча «Дзяржынскі». Праз лёс сям'і раскрываецца такое багацце

насычанага барацьбой, духоўным гартам і інтэлектуальным напалам жыццё людзей! Цяжка меркаваць, як можа падысці да гэтага багацця — пісьменнік-празаіст, але два фільмы па сцэнарыях А. Вялігіна абуджаюць надзею, што яно з цягам часу знойдзе свайго мастака-летаніста, мастака-даследчыка характараў яркіх, своеасаблівых, складаных.

«Тайну Івянецкай пушчы», як і «Там, за ракой — Дзяржынава» здымаў і маніраваў рэжысёр Часлаў Цяўлоўскі. Яго творчая манера, зразумела, адбілася і на агуль-

наве. На экране тры метры стужкі паказваюць сагнутыя ветрам вершаліны бяроз. А потым камера выхоплівае стромкія сосны. Трыміцца на іх прамень сонца. «У навалніцах сусветных буряў успыхвалі і гаслі, як маланкі, бяспрашныя сэрцы...»

Слова і паказана на экране зліваецца ў змястоўны вобразны струмень. І тая інфармацыйная частка тэксту, без якой большасць глядачоў не можа абысціся, не «вы-

зграя крумкачоў у небе, голая сцяна каля касцёла, успышка асвятляльнай ракеты — і зноў маніраюцца хранікальныя кадры часоў вайны. Тым чынам Ч. Цяўлоўскі дае моцна збытыя малюнак таго, што рабілі, застаючыся глыбока заангажаванымі. Казімір і Люцыя Дзяржынскія.

Так, гэта — кінематограф. Сапраўдны. Сумленны.

І — вобразны. Стужка ў адной частцы. Ідзе на экране ледзь дзесяць мінут. Мабыць, лепш за ўсё ў пракаце паказаць «Тайну Івянецкай пушчы» разам з фільмам «Там, за ракой — Дзяржынава». Хоць ёсць пры такой умове і пэўная пагроза цэласнаму уражанню, бо Ч. Цяўлоўскі ў абедзвюх стужках бывае і перабольшвае ў падборы падкрэслена метафарычных кадраў. Без іх не абысціся рэжысёру, калі ў яго так мала дакументаў, архіўных здымкаў — вобразная мова кіно «выратаўвае».

Але калі глядзіш гэтую своеасаблівую дакументальную кінадылогію, ловіш сябе на думцы, што рэжысура пачынае выглядаць аднастайнай, наданучлівай у карыстанні аднымі і тымі ж прыёмамі. Відаць, Ч. Цяўлоўскаму наступны фільм трэба здымаць не па архіўных матэрыялах, а з сённяшняга жыцця, нешта сапраўды аператыўнае. Тады ён папырыць арсенал выяўленчых прыёмаў, адзіцца ад шчасліва знойдзенай манеры і потым паглядзіць на яе з вопыту рэжысёра-журналіста. Штосці зымае ў сваё, індывідуальнае ў рэжысуры, а штосці палічыць ужо раз і назаўсёды для сябе скарыстаным. Каб не заштампавацца яму!

Тым больш вярта пра гэта падумаць рэжысёру, бо поспех двух стужак можа (такое здараецца не толькі ў кіно!) прытупіць неабходнае лубому мастаку пачуццё саманатролю ў творчасці.

В. БУР'ЯН.

РАЗВЕДКА ТЭМЫ

ным гучанні стужак. І на стыльвым характары апэратарскай работы. І ўсё ж, трэба спадзявацца, яму не будзе крыўдна, калі мы скажам, што вельмі каштоўная якасць яго рэжысуры якраз у тым, як беражліва і ўдумліва пераносіць ён на экран задуму сцэнарыста, які ў лепшых кінамастаграфічных работах застаецца паэтам.

Скажам, нават у так званай «звычайнай» пейзажнай панараме з беластавымі бярозамі рэжысёр разам з апэратарамі Р. Масальскім і А. Сіманавым знаходзіць эмацыянальны настрой, патрэбны сутнасці першых кадраў. Кадры як бы падтрымліваюць словы дыктарскага тэксту, яны метафарычна падмацоўваюць наша ўспрыняццё сказанага, здаецца, Люцыяй, а можа — аўтарам: «Даўным-даўно адгарэла, асыпалася лістовай тая сумная восянь, калі рыцар рэвалюцыі Фелікс Дзяржынскі трывожыўся на царскай катарзе...» Гэта была трывога за братаў у Дзяржы-

прае» па-службоваму, а эмацыянальна ўздзейнічае на глядача. І не заўважаеш, што ніякай біяграфіі Казіміра і Люцыі аўтары стужкі не даюць, яны адразу пасля інфармацыйна-вобразнага «пасылу» пераходзяць да галоўнага падзвігу жыцця гэтых людзей у час Вялікай Айчыннай вайны.

Яны былі вопытнымі канспіратары. І ў Івянцы нічога з таго, што рабілі німецка-фашысцкія акупанты, не праходзіла па-за іх увагай. І савецкія бамбардзіроўшчыні выходзілі дакладна на цэль. І партызаны распрацоўвалі і ажыццяўлялі дзёржкія аперацыі. Кінадакументалісты знайшлі рэдкія хранікальныя кадры той пары, і ў стужку арганічна ўваходзяць «цытаты» з трафейных рэпартажаў, знятых некалі нямецкімі апэратарамі. Рэжысёр з добрым густам «узнаўляе» ход і абставіны баявых аперацый — тут тактоўна ўводзяцца як бы «нейтральныя» здымкі:

АБУДЖАНЫ ЎСПАМІН ХВАЛЮЕ СЭРЦА

Напісаць рэцэнзію на дакументальную стужку В. Дашука «Дом» я напрасіўся сам. Чаму? Прывык давяраць першаму ўражанню, а «Дом» усхваляваў мяне па-сапраўднаму. Аднак жа, калі ўзяўся за рэцэнзію і яшчэ раз «пракруціў» гэтую стужку ў галаве, раптам адчуў, што мне амаль няма на чым засяродзіцца — карціна перакрываецца.

Гэта мяне насцярожыла — я добра помніў той светлы сум, тую маўклівую радасць, тую крыху шчымліваю пляшчоту, якія агарнулі мяне пасля прагляду карціны і якія бываюць пасля сустрэчы з дарагімі сэрцу роднымі мясцінамі, калі пройдзеш па сцяжынках свайго дзяцінства, пабываеш пасля доўгай разлуцы ў матчынай хаце... А можа маё ўражанне ад фільма «Дом» было-выклікана нейкай рэмінісцэнцыяй? Магло ж быць, што мяне бралі ў палон нейкія ўспаміны пранеражытае ці прачытанае... Гэта, відаць, знаёма кожнаму. Іншы раз дастаткова пачуць адну ноту песні, убачыць дэталей пейзажа, каб зноў перажыць пачуцці, якія звязаны з гэтай несіяй, з гэтым пейзажам, — яны ўздзейнічаюць на свядомасць, як электроды, якімі дакранаюцца да пэўных мазгавых цэнтраў, і чалавек чуе даўно забытыя галасы, бачыць даўно забытыя з'явішчы, зноў, як у першы

раз, ярка перажывае тое, што ўжо аднойчы перажыў.

Дык ці ёсць такі «электрод» у фільме В. Дашука? Здаецца, ёсць... І, здаецца, гэта недзе ў пачатку фільма. Так, у пачатку!.. Белы, белы рачны плёск, абрыў над сонечным плёскам, і хлопчык на выперадзі з сабакам коціцца па гэтым плёску, шчаслівы, бескалатны. І такое над ім радаснае неба, такое жыццё са сонца!.. Прамяністы, звонкі, дзівосны бераг дзяцінства!..

Але ж гэта — з «Іванавога дзяцінства», гэта было ў мастацкай стужцы А. Тарноўскага — хлопчык на белым, белым плёску, хлопчык, які захлынаецца радасцю зямнога існавання і смеецца ад шчасця. Толькі ў Тарноўскага гэтыя кадры ўрываюцца ў жорсткую аповесць пра маленькага салдата-разведчыка, рассякалі яе промнем святла як пражэктар рассякае цемру ночы, рассякалі, каб падкрэсліць блізкасць насць вайны, якая зрабіла з дзіцяці суромага мсціўца, і рэжысёр-дакументаліст Віктар Дашук узяў, можа, не свядома, тую ж самую ноту, падаўшы названым кадры амаль гэтак жа, як яны пададзены ў «Іванавым дзяцінстве», і яна, гэтая нота, увесць «Дом» прымузіла гучаць на матыў гэтых кадраў.

Гэты матыў мяне і перабівае, не дае засяродзіцца, «размывае» карціну В. Дашука. Запавычанасць вобразнага «запева» помсціць рэжысёру, хоць ён падаўся чужому уплыву толькі на кароткі момант. Але ж і фільм — кароткі... Пра тое, як старэнкія бацькі з вясні пакліналі дамоў сына з горада, — вальціць стружалеую хату, ладзіць новую.

Нібы разрыўныя кулі сыпанулі па даху староў хаты, узрыраюць фантанчыкамі пылу спаранелую

драніцу — гэта з-пад нізу пачалі бурныць яе слякеры, бо на злом ідзе старая хата. Адстаяла сваё... Адрывелі ў ёй дзіцячыя калыскі, назаўсёды адляцеў дым з коміна... Побач пабудавана новая хата, не хата — дом. І ўсё ж так шкада староў, і гэтыя вясельныя фантанчыкі на даху крыху бязлітасныя...

Стаяць па двары старонечкі калаўротак — больш ніколі не будзе круціцца ягонае кола, ніколі не засвіце на ягоным шастку пук кудзелі... Адкруцілася кола, час абарваў нікі прадзіва — каму яны цяпер патрэбны? Хіба адзіны толькі дзед, што сядзіць на лавачцы, яшчэ ходзіць у дамаганням, даношвае зробленае гэтай «машынай»...

Данатопныя «ходзіні» выстаўлены ў акне — час, які яны адлічылі, спыніўся нявечна. І гадзінік, нібы твар гэтага часу, звернуты на тое, што дзеяцца цяпер. І шкада гэты гадзінік, як жыццё істоту... Ды ён і быў жывой істотай — хіба вы самі не думалі ў дзяцінстве, што гадзінік жывы, што ў яго ёсць сэрца? І хіба не сумнавата вам, што яму не будзе месца ў новым доме? Яшчэ як балюча — не так таму даросламу чалавеку, ад імя якога ідзе кінарэказ, як таму хлапчаныці, які жыве ў гэтым чалавеку. Хлапчаныці, які толькі цяпер, калі разбураюць староў хату і пераходзяць у новы дом, назаўсёды развітваецца са

сваім дзяцінствам, з усім, што было, што жыло ў старых сценах — і добрае, і благае, і шчаслівае, і горкае.

І зноў да мяне прыходзіць той светлы сум, тая шчымлівая пляшчота, што агарнулі сэрца адразу пасля прагляду карціны, бо я ўсё ж прабіўся праз кіношныя рэмінісцэнцыі да самога В. Дашука, да ягонай уласнай мастацкай думкі.

Думка гэтая простая і вечная — жыццё няспыннае. І ніякі час не парве нігі прадзіва, які прайшлі праз рукі маці, бо гэта нікі самога жыцця, і мінулае час не спыняецца навечна — ён пераходзіць у жывую плынь гісторыі, дзе хвала сённяшняй явы зліта з хваляй памлці, дзе добры плён і простае чалавечае шчасце новых часоў заснавана на працы і выпрабаваных дзяцінствах. Па-аператарску выдатна зроблены вырашаны кінапартреты маці і старога дзеда — яны напыляюць на мяне з экрану, і вочы іх, твары, вусны і парэпаныя ад працы руні гавораць пра тое самае. І тое ж сцвярджае створе дрэва, якое ад асіноўна і куль, што ўпілася ў ягоную плошчу, засохла было, а цяпер зноў пусціла галінкі да сонца...

Як бачыце, я ўспомніў амаль увесь фільм. І адказваючы на пытанне, што ж застаўся ў памяці, маю права сказаць — шчырасць і непасрэднасць рэжысёра, паэтычная камера малодцага апэратара Галіны Гіравай (пры ўдзеле Рыгора Масальскага і Віктара Еркіна). А галоўнае — вобразная думка ад простым, звычайным і вечным жыццём, якое мы любім ад калыскі.

Валянцін ТАРАС.

О НЕСКАНЧОНАЯ ДАРОГІ...

Вядомы Украінскі паэт Мікола Нагнібада—вялікі і даўні друг беларускай літаратуры—жаданы госць у нашай хаце. Украінскі чытач пазнаёміўся з творамі многіх беларускіх паэтаў у яго перакладах. Зараз Мікола Нагнібада—галосны рэдактар трохтомнай Анталогіі беларускай паэзіі на Украінскай мове.

Наш беларускі чытач таксама знаёмы з паэзіяй М. Нагнібяды. У свой час у нас выйшлі дзве кніжкі яго паэзіі. І як працяг гэтага знаёмства, сёлета ў выдавецтве «Беларусь» выйдзе яго новы паэтычны зборнік «Трэціе спатканне».

Прапаную ўвазе чытачоў цыкл вершаў з «Кастрычніцкай кнігі» Міколы Нагнібяды ў сваім перакладзе.

Генадзь КЛЯЧКО.

«Хлеб здабываць сумленна трэба,
Шануй, сыноч, і крошку хлеба»,—
Матуля змалку вучыць нас...
Нам праз жыццё ўсё
Звоніць колас,
Праз леты ўсе
Чуваць нам голас—
Матулі роднае наказ.
Той вечны голас—

запаветам

У сэрцы ў нас,
Над нашым светам,—
Пад якім ісці...

сузор'ем,

Матуля... Хлеб, здабыты шчыра...
Хіба іх раз'яднаць магчыма
Хоць на хвіліну у жыцці!

Паклічце памяць на гаворку,
Як звечарэе за акном,
Згадаем час маленства горкі,
І шлем, і вогненную зорку
Над любым бацькавым чалом.

«Сядай, татуля, на хвіліну.
Я столькі год цябе чакаў,
Калі заглянеш у хаціну...
Ты ў бой апошні паскакаў».

«Я не забыў! Заўжды са мною
Сядзіш ты, хлопца, у сядле,
У дыме, у віхуры бою,
У рэйдах—з песняй баявою,
І каля вогнішча ў імгле.

Але прабач, не час размовы—
Заве сурмач, б'юць капіты...»

Каторы раз на гэтым слове
Знікае ўсё, як сон мядзювы...
І зноў у шлях імчыцца ты!

О несканчоныя дарогі,
І прада мной ляглі яны,
І я праз долы і аблогі
Лячу на бацькавым кані...

Як да гнёздаў буслы,
У цішы вечаровай
Самалёты ляцяць па-над промнямі
дня,
І палашацца птушкі
ў дзяржаўскай дуброве,
Самалётаў крылатых жывае радня.

Пралятаюць,
Пялюць самалёты ўрачыста,
Зноў вяртаюцца
У родныя порты яны.
І з сабою на крылах нясуць
серабрыстых

Дух вандровак далёкіх і дух вышыні.
Як да сэрца падобны яны,
што лятае

У вандроўкі на крылах
Імкненняў і мар...
А ці ж грузу яно,
пасажыраў не мае!

Ці ж яно не ўзімаецца ўвысі,
да хмар!!
Ці яно застрахована будзе
ў аблоках!!
І хіба ж у палёце яно не звінціць!!
Самалёты вяртаюцца з рэйсаў
далёкіх.

Ім, нібыта буслам,
У блакіце кружыць...
Чую сэрца свайго
Устрывожаны клікат—
Сэрца з імі ляціць.
Разам з імі ляціць.

КІЕЎСКІЯ ПРЫСВЯЧЭННІ

І.
Быццам оды каменныя даўнім майстрам—
Цеслярам, малярам, раз'ярар адмысловым,—
Не скарыўшыся часу, пажарам, вятрам,
На зялёных курганах бялеюць будовы.

Цёплы камень спявае пра край над Дняпром,
Пра той край, што ад ворага выпішы гора,
Аб'яднаўшы славян, размахнуўся крылом
Да ўзбярэжжаў сцюдзёных далёкага мора.

Цёплы камень Русі у сталіцы маёй,
Ты—святшчэнны не толькі як згадка,
Будзь жа сведкам, што Кіеў наш ззяе красой,
Узвялічаны подзвігам майстра-нашчадка.

Будзь жа сведкам адвагі яго баявой,
Што легендаю новай спавіта...
Ты паслухай, як песняй тут плешча прыбой,
Палюбуйся абліччам, да сонца адкрытым.
Ты за працу усмешку яму паднясі,
Пакланіся красе яго новай.

Цёплы камень Русі, родны камень Русі
У вянку маладое будовы.

ІІ.
Калі б для Кіева прыйшлося
Мне герб раз'ярарыць для вякоў,
Я ружу, молат, Меч, калоссе,—
Усё б незабудкамі абвёў.
А ля дзяржаўскага прыбою
Багдан стаў бы з булавой,
Над арсенальскаю сцяною
Ззяў ранак барваю жывой.
А на братэрскім на кургане
У маланку ўпліў бы дзеразу,
Яшчэ б я высеў на цюльпане
Дажджынку—

мацеры слязу.
Дзе помнік Славы,
Я б паставіў
Двух сурмачоў,
Каб сурмачы
Ігралі век зару Дзяржавы
Таму, хто воінам спачыў.
І гэты герб золататканы
Увянчаў бы крыламі сцягоў
І сотні келіхаў каштанаў
Узняў бы ў гонар змагароў.

Мал. А. САПЕТКІ.

КЛОПАТ ЛЮДЗЕЙ

ПАСЛЯ АРТЫКУЛА «З ПАНЫДЗЕЛКА ДА СУБОТЫ»

ДА АПОШНЯГА СЛОВА СПРАВДЛІВА

А РТКУЛ «З панядзелка да суботы» ўрача А. Чарняўскай («Літаратура і мастацтва» за 11 снежня 1970 года) усхваляваў мяне. Як усё правільна сказана ў ім, да апошняга слова справядліва!

Цяжка цэхавам урачам змагацца за зніжэнне захворванняў. Мы адзінокія. А як бывае крыўдна чуць справядлівыя дакоры заводскай адміністрацыі...

«Як гэта рабочы Іваноў плане сабе выхад на бальнічны ліст?» — звярнуўся аднойчы да мяне з пытаннем адзін майстар. «Ты мне гэту работу не давай, я праз тыдзень пайду на бальнічны ліст», — заявіў яму Іваноў.

І вось атрымліваецца, што вытворчыя ўмовы, як і матэрыяльна-бытавыя, штогод пеляшпаюцца, а захворванні не зніжаюцца. Не сакрэт, што хворы-хронік амаль у любы неабходны для яго момант можа атрымаць бальнічны ліст, асабліва калі звернецца да ўчастковага ўрача.

Хочацца прывесці такі прыклад. Рабочы кавальскага цэха Мінскага завода шасцірэзны Максімовіч злоўжывае алкаголем, парушае працоўную дысцыпліну, паводле слоў начальніка цэха, «п'е ўсякія сурагаты, ад чаго ў яго бальш жывот».

Гэта, вядома, не важна, ад чаго бальш, мы павінны лячыць і лечым, але

пры ацэнцы працаздольнасці мы павінны ўлічваць прычыну. Аднак правы нашы? На цэхавым камітэце гэты рабочы быў папярэджаны, каб звяртаўся толькі да цэхавага ўрача. Але, акрамя цэхавых, ёсць участковыя. І сам Максімовіч, вядома, лічыць, што выгадней ісці да ўчастковага, які не ведае яго паводзін у быце. І вось, калі ласка, у 3-й клініцы Максімовіч летась атрымаў тры бальнічныя лісты з дыягназам — абвастрэнне язвеннай хваробы дванаццаціперсай кішкі. Усяго — 51 дзень. Абвастрэнне адбывалася пасля кожнай моцнай выпіўкі. На прадпрыемстве гэта ведалі, мы — таксама. Але чалавек прыносіў бальнічны ліст, што ж ты яму скажаш?

Цалкам далучаюся да думкі Чарняўскай, што цэхавае служба ва ўчастковай паліклініцы на правах пасынкаў. Аб'ядноўвалі заводскія паліклінікі, а дзе іх размясціць — не падумалі. Цэхавае ўрачы не маюць кабінетаў для работы. Рабочы таксама нічога не мае ад гэтага аб'яднання — каб атрымаць кансультацыі спецыялістаў, яму патрэбуецца некалькі дзён.

Р. МІЖУЙ,
цэхавае ўрач паліклінікі № 14,
г. Мінск

ГЭТА БЛІЗКА І МНЕ

А. Чарняўская ўзімае пытанні, вельмі актуальныя для штодзённай урачэбнай практыкі, таму тое, пра што яна піша, вельмі блізка і мне, хоць я не цэхавае ўрач, а — фтызіятр. Але і ў нас шмат такога, што перашкаджае нармальна працаваць, перашкаджае выконваць абавязкі таі, як таго патрабуе прафесійны абавязак.

Па-першае, гэты канверт. Дальбог, як быццам робім нейкія дэталі, а не лечым хворых. Устаноўленая нагрузка для фтызіятра на прыёме—4,5 пацыента ў гадзіну (гэта ж нехта доўга думаў, перш чым вызначыў такую норму—аж чатыры, ды яшчэ з палавінай). У мяне летась нагрузка складала 7 чалавек. Выходзіць па 8—9 мінут на хворага. А калі ўлічыць, што я працую з дзецьмі, народам напружым, што за гэтыя мінуты трэба дзіця распрацуць і апрацуць дык колькі застаецца таго «чыстага» часу на агляд?

Вось адкуль і памылкі ў дыягназе, і незадавальненне, скаргі хворых.

Дарэчы, пра скаргі. Што і казачы, ёсць і сярод нас, медыкаў, людзі няўважлівыя, чэрствыя. Бліспрэчна, за кожны выпадак няўважлівасці да хворага трэба нараць. Але адбываецца нешта дзіўнае: кожная, нават неабгрунтаваная, скарга пачыста ўзводзіцца ў абсалют, прымаецца, як ісціна ў апошняй інстанцыі. Правільна піша аўтар нарыса, што ўсё гэта выбівае ўрача з калына і, урэшце, ад-

біваецца на хворым. Калі ва ўрача ўзвінчаны нервы, затумленая галава, якая ад яго хвораму нарысць?..

Мы ганарымся нашай бясплатнай сістэмай медыцынскага абслугоўвання. І ўсё ж, на маю думку, было б разумна мець хоць у Мінску адну ці дзве платныя паліклінікі (такія паліклінікі ёсць у Маскве, Ленінградзе, курортных гарадах). Яны маглі б абслугоўваць хронікаў, якім цяжка выстаяць чаргу ў звычайных паліклініках (гэта ж 3—4 гадзіны) і сярод якіх многія не маюць патрэбы ў бальнічных лістах. Тут урач, вядома, высокакваліфікаваны, вопытны (калі ўжо плаціць, дык не абы каму), змог бы кансультаваць хворага не 8—10 мінут, а столькі, колькі трэба.

Але вярнуся з нябёс на зямлю. Вярнуся зноў да нашай паўсядзённай працы. Працяглы час ужо на старонках друку, і спецыяльнага, і не спецыяльнага—ўзімаецца пытанне аб тым, каб вызваліць урача ад пісанні. Запавненне гісторыі хвароб адбірае вельмі і вельмі многа часу (адзіміце і гэты час ад тых 8—10 мінут). Дзе ж тая і бласлаўная тэхніка — дыктафоны, магнітафоны, пра якія мы столькі чуем, але ні разу не бачылі.

Вось некалькі думак, якія ўзніклі ў мяне пасля прачытання нарыса «Ад панядзелка да суботы».

Н. ЛЯШКЕВІЧ,
урач 2-га процітуберкулёзнага дыспансера.

ДУМАЮ, ДАВАРАЦЬ УРАЧУ...

ДУМАЮ, ніводзін урач не застаецца абыякавым, прачытаўшы артыкул А. Чарняўскай «З панядзелка да суботы». Так, работа ў цэхавага ўрача, ды і ва ўчастковага, нялёгка. Цяжкасцей не змяняецца, праблемы застаюцца. Ці вядома ўсё гэта кіраўнікам сістэмы аховы здароўя? Ці ведаюць яны сапраўднае становішча рэчаў у лячэбных установах? Ці прымаюцца меры для раішэння мноства пытанняў, закранутых у артыкуле?

Мы ўжо не першы год працуем, добра ведаем структуру статысцкай лячэбнай установы, і нам таксама не дае спакою настаянная нервовасць у працы. Справа ў адносінах да давадоў ўрача, у даверы да яго. Бо несумненна, што ў лячэбным працэсе ўрач павінен кіраваць толькі меркаваннямі мэтазгоднасці, адкінуўшы суб'ектыўныя фактары і, у

прыватнасці, магчымыя скаргі пацыентаў. Хворы не ведае прафесійных тайн і метадаў урача, не можа ацаніць неабходнасці яго ўчынкаў, а таму яго скарга, як правіла, не можа быць аб'ектыўнай.

Урач жа заўсёды, за вельмі рэдкім выключэннем, дзейнічае з перакананнем, што прыносіць хвораму карысць. Ён не павінен, не можа задумацца пра магчымую скаргу. Гэта зневажае яго, перашкаджае працаваць. Хаця, несумненна, няма апраўдання грэбаму, нетактоўнаму, абмежаванаму чалавеку, асабліва, калі ён урач.

Р. ЦЕРАШКОВА,
урач паліклінікі Мінскага трактарнага завода.

С. КУЧЫНСКАЯ,
урач ваеннага шпітала.

АД РЭДАКЦЫІ:

11 снежня 1970 года ў «Літаратуры і мастацтва» былі надрукаваны запіскі цэхавага ўрача А. Чарняўскай «З панядзелка да суботы», якія выклікалі цікавасць чытацкай аўдыторыі. Пра гэта сведчаць пісьмы ў газету, частку якіх мы сёння змяшчаем.

Як гэта належыць, артыкул А. Чарняўскай, які ўзняў шэраг вострых праблем штодзённай урачэбнай практыкі, быў пасланы на разгаванне ў Міністэрства аховы здароўя БССР і Беларуска-рэспубліканскі камітэт прафсаюза медыцынскіх работнікаў. З адказамі міністра аховы здароўя М. Саўчанкі і старшыні БРК прафсаюза медроботнікаў М. Райковай нашы чытачы таксама сёння могуць пазнаёміцца.

Такім чынам, адпавед-

ныя ўстановы адрэагавалі і, здаецца, можна было б паставіць на гэтым кропку. Каб не адна акалічнасць...

Але спачатку дазволім сабе кротка нагадаць змест запісак. Цэхаваму, ды і ўчастковаму ўрачу з дня ў дзень даводзіцца працаваць у вялікай спешцы. Не ўпарадкаваная сістэма ўрачэбных кансультацый — хвораму даводзіцца выстаяць вялікія чаргі да кожнага спецыяліста паасобку. Цэхавае і участковае ўрачы туляцца ў адных кабінетах і перашкаджаюць адзін аднаму. Паміж цэхавамі ўрачамі і заводскай адміністрацыяй настаянна ўзнікаюць канфлікты, бо адміністрацыя, натуральна, зацікаўлена, каб менш выдавалася лістоў непрацаздольнасці, а ўрачы, у сваю чаргу, вымушаны такія лісты выдаваць у самым нават нязначным выпадку, бо «хворы» можа паскардзіцца, а кожная скарга дамоглавым мячом вісіць над урачом.

Аўтар выказаў шэраг іншых, на нашу думку, слушных заўваг (яны, дарэчы, падтрыманы многімі пісьмамі ў рэдакцыю). Аказаліся, што ліквідацыя паліклінік на прамысловых прадпрыемствах прывяла да парогнення медыцынскага абслугоўвання рабочых і служачых, што існуючы парадок прафілактычнага агляду дыспансернага хворых носіць часта фармальны характар і робіцца хутчэй для справаздачы, чым для карысці справы, бо практычна ўрач не можа прымусяць пацыента, які зараз адчувае сябе добра, кінуць працу і пайсці рабіць шматлікія аналізы, што ва ўрача адбірае шмат часу штодзённае пісанне і г. д. і г. т. п.

На жаль, адказы т. т. М. Саўчанкі і М. Райковай не закранаюць усіх

У БЕЛЫХ ХАЛАТАХ

МІНІСТЭРСТВА аховы здароўя БССР старанна вывучыла артыкул цахавага ўрача А. Чарняўскай «З панядзелка да суботы». Пытанні, закранутыя ў артыкуле, Міністэрству аховы здароўя БССР добра вядомы. Сапраўды, да гэтага часу маюць месца выпадкі, калі павасобныя ўрачы паліклінікі працуюць з перагрузкай, іншы раз у адным кабінце адначасова прымаюць па два ўрачы і г. д.

Для ліквідацыі такога становішча Міністэрства праводзіць лінію на ўзбуйненне бальніц і расшырэнне сеткі амбулаторна-паліклінічных устаноў. Так, толькі ў мінулым пяцігоддзі ў горадзе Мінску дадатокова разгорнута 990 бальнічных ложкаў, нанова пабудавана сёмай гарадскай бальніца, процітуберкулёзны дыспансер, хірургічны корпус у 3-й клінічнай бальніцы, лячэбны корпус інфекцыйнай бальніцы, паліклініка на 9000 наведванняў у змену. Пабудаваны станцыя і падстанцыя хуткай медыцынскай дапамогі, санэпідстанцыя ў Заводскім раёне. Вядзецца будаўніцтва туберкулёзнай бальніцы на 450 ложкаў, скурна-венералагічнага дыспансера са стаянцарам на 300 ложкаў, паліклінікі ў мікрараёне па Ракаўскай шашы і гаража станцыі хуткай медыцынскай дапамогі на 100 аўтамашын. У надыходзячым пяцігоддзі прадугледжваецца будаўніцтва шматпрофільнай бальніцы на 1000 ложкаў, бальніцы хуткай медыцынскай дапа-

могі на 800 ложкаў, лячэбных корпусаў у радзе дзеючых бальніц, паліклінік у мікрараёнах Усход, Серабранка, Курасоўшчына і інш. Увесь час праводзіцца разбуйненне тэрапеўтычных і педыятрычных участкаў. Колькасць насельніцтва на большасці ўрачэбных участкаў не перавышае існуючых нарматываў.

Далейшае развіццё тэры-

працаздольнасці. З урачамі пастаянна праводзіцца заняткі па павышэнні спецыяльных ведаў у пытаннях экспертызы часовай непрацаздольнасці.

Неабходна адзначыць, што асобнымі хворымі пры амбулаторным лячэнні парушаецца ўстаноўлены ўрачом рэжым. У гэтых выпадках медыцынскія работнікі робяць адзнакі ў бальніч-

АДКАЗВАЕ МІНІСТЭРСТВА

тарыяльна-участковага прычэпу, забеспячэнне паліклінічных устаноў сучаснай медыцынскай тэхнікай, ажыццяўленне будаўніцтва новых і разгортванне самастойных паліклінік дасць магчымасць забяспечыць нармальныя ўмовы працы ўрачоў.

Адным з сур'ёзных раздзелаў дзейнасці паліклінік з'яўляецца арганізацыя дыспансернага абслугоўвання насельніцтва, як найбольш дзейснага метаду барацьбы за ахову здароўя працоўных. Дыспансернае абслугоўванне з'яўляецца важнейшым метадам у ажыццяўленні прафілактычнага напрамку ў рабоце лячэбных устаноў.

Значная ўвага надаецца паляпшэнню стану экспертызы часовай непрацаздольнасці, павышэнню адказнасці за арганізацыю і якасць работы па вывучэнні прычын захворванняў з часовай і стойкай стратай

ным лістка аб парушэнні рэжыму. Аднак, прафсаюзныя арганізацыі раду прамысловых прадпрыемстваў і ўстаноў нярэдка пагарджаюць гэтым, поўнасацо аплачваюць дні непрацаздольнасці і не караюць вінаватых.

У горадзе Мінску і іншых гарадах рэспублікі за апошнія гады праведзена пэўная работа па ўкараненні навуковай арганізацыі працы і аргтэхнікі ў лячэбна-прафілактычных устаноў. Напрыклад, у клінічных бальніцах № 4 і № 5 горада Мінска арганізавана дыктафоннае вядзенне асноўнай медыцынскай дакументацыі, што значна скараціла затраты рабочага часу ўрачоў на запавненне гісторый хвароб.

Стварэнне кабінетаў даўрачэбнага прыёму ў многіх паліклініках рэспублікі таксама аблегчыла працу ўрачоў. Што датычыць навуковых дзяжурстваў, дадзена ўказанне аб упарадкаванні

сярод групы хворых, якія знаходзяцца на дыспансерным уліку.

Прафсаюзныя арганізацыі разам з кіраўнікамі органаў і устаноў аховы здароўя займаюцца пытаннямі правільнай, а таксама навуковай арганізацыі працы. Аб гэтым сведчаць факты знач-

пускаў. Рэспубліканскі камітэт прафсаюза медроботнікаў сумесна з Рэспубліканскім камітэтам рабочых тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці вывучыў і абмеркаваў пытанне стану захворванняў рабочых і служачых на прадпрыемствах тэк-

АДКАЗВАЕ РЭСПУБЛІКАНСКІ КАМІТЭТ ПРАФСАЮЗА

стыльнай і лёгкай прамысловасці. Не было адзначана, што ў сувязі з рэарганізацыяй медыцынскай дапамога рабочым і служачым пагоршылася.

Што датычыць пытання дыспансернага нагляду за хворымі і працуючымі ў шкодных умовах працы, то гэты метаду прафілактыкі і лячэння хвароб цалкам сябе апраўдаў. Адзначана, што сістэматычны медыцынскі нагляд, назначэнне процірэцывіўнага лячэння, дыетхарчаванне і да т. п. вядзе да зніжэння захворванняў

нага паляпшэння арганізацыі працы ў многіх устаноў рэспублікі.

Арганізацыя кабінетаў даўрачэбнага прыёму, забеспячэнне гатовымі бланкамі-рэцэптамі, накіраванне на абследаванне, увядзенне перфакарт і інш. значна аблягчае працу медроботнікаў.

Пэўная работа праводзіцца і па далейшым паляпшэнні якасці экспертызы часовай непрацаздольнасці і павышэнні ведаў урачоў у гэтым пытанні.

Захоўванню хворымі рэ-

ных слоў нахштат таго, што «значная ўвага надаецца паляпшэнню становішча экспертызы часовай непрацаздольнасці, або «з урачамі пастаянна праводзіцца заняткі па павышэнні спецыяльных ведаў», або «у горадзе Мінску і іншых гарадах рэспублікі за апошнія гады прароблена пэўная работа...», або «Міністэрства аховы здароўя БССР сістэматычна праводзіць работу па паляпшэнні ўмоў працы і ўдасканаленні медыцынскай дапамогі работнікам устаноў аховы здароўя» (наму трэба ўдасканаліць медыцынскую дапамогу медыкам?), дык яны не могуць задаволіць.

Што датычыцца адказу БРК прафсаюза медроботнікаў, дык тут, мабыць, расшылі, як кажуць, адразу скапіць быка за рогі. «БРК прафсаюза медроботнікаў сістэматычна займаецца пытаннямі паляпшэння ўмоў працы работнікаў

устаноў аховы здароўя». Гэта, відаць, для таго, каб, барані божа, ніхто не падумаў, што не «сістэматычна». І далей — «прафсаюзныя арганізацыі надаюць увагу», «прафсаюзныя камітэты кантралююць», «прафсаюзныя камітэты вывучаюць і абмяркоўваюць» і г. д. Стварэцтва ўрачоў, што адказ у рэдакцыю спісаных з нейкай справаздачы, бо чамусьці ў ім раптам расказваецца пра тое, што «БРК прафсаюза медроботнікаў сумесна з БРК прафсаюза рабочых тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці вывучыў і абмеркаваў пытанне становішча захворванняў рабочых і служачых тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці». Аўтар артыкула, цахава ўрач А. Чарняўскай не працуе ні ў тэкстыльнай, ні ў лёгкай прамысловасці...

Не ў карысць тав. М. Райкова сведчыць і таі факт. Супрацоўніку

дзяжурстваў урачоў як у паліклініках, так і стаянцарам.

Трэба адзначыць, што некаторыя пытанні, якія закрануты ў артыкуле, не ўваходзяць у кампетэнцыю Міністэрства аховы здароўя БССР. Так, часовыя нормы на грузкі ўрачоў на адну гадзіну работы ў амбулаторна-паліклінічных устаноў зацверджаны загадам міністра аховы здароўя СССР № 321 ад 20 ліпеня 1960 года.

З мэтай больш рацыянальнага выкарыстання медыцынскіх кадраў загадам міністра аховы здароўя СССР № 340 ад 30 красавіка 1968 года зацверджаны штатныя нарматывы медыцынскага і педагогічнага персаналу гарадскіх паліклінік, урачэбных і фельчарскіх пунктаў аховы здароўя. У сувязі з гэтым загадам паліклінікі і урачэбныя пункты на прамысловых прадпрыемствах былі ліквідаваны. Гэтыя мерапрыемствы не прывялі да пагоршэння медыцынскага абслугоўвання рабочых і служачых, бо медыцынскае забеспячэнне арганізавана ўрачамі тэрытарыяльных і прымацаваных да прамысловых прадпрыемстваў паліклінік. Што ж датычыць заробатнай платы медыцынскіх работнікаў, то гэтыя пытанні вырашаюцца Камітэтам па працы і заробатнай плаце пры Саўеце Міністраў Саюза ССР.

У заключэнне неабходна сказаць, што Міністэрствам аховы здароўя БССР сістэматычна праводзіцца работа па паляпшэнні ўмоў працы і ўдасканаленні медыцынскай дапамогі работнікам устаноў аховы здароўя.

М. САЎЧАНКА,
міністр аховы здароўя БССР.

жыму прафсаюзнымі арганізацыямі і страхавымі дэлегатамі прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый аддаецца недастатковая ўвага, на што Рэспубліканскі камітэт прафсаюза медроботнікаў звярнуў увагу прафкамітэтаў раду прадпрыемстваў.

Пытаннем правільнасці налічэння зарплаты медыцынскіх работнікам рэспубліканскі камітэт удзяляе шмат увагі. Намі ўнесены прапановы ў ЦК прафсаюза па ўпарадкаванні зарплаты асобным катэгорыям медроботнікаў. Пытаннемі ўстанавлення размераў пасадавых акладаў медыцынскім работнікам займаецца Дзяржкамітэт па працы і зарплате пры Саўеце Міністраў СССР.

У артыкуле адзначалася аб радзе недахопаў у арганізацыі працы ўрачоў у паліклініцы, дзе працуе аўтар артыкула. Прыняць канкрэтныя меры па іх ліквідацыі рэспубліканскі камітэт, на жаль, не можа, бо нам невядома аб якой устаноўе ідзе гаворка.

М. РАЙКОВА,
старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза медыцынскіх работнікаў.

рэдакцыі, які пазваніў у БРК прафсаюза з просьбай даслаць хутчэй адказ (з ім доўга марудзілі), паведамілі, што «ён узгадніў з Міністэрствам аховы здароўя (?)».

І яшчэ адно. У адказе міністэрства і прафсаюза органа прамілыгнул некалькі разоў словы «не нашай кампетэнцыі». Так, снажам, нормы на грузкі ўрачоў на гадзіну ў амбулаторна-паліклінічных устаноў зацверджаны Міністэрствам аховы здароўя СССР у 1960 годзе. Але хто забараняе рэспубліканскім устаноў ставіць перад саюзнымі любое пытанне аб змене існуючых нарматываў, устаноў?

Вось такія нашы заўвагі па сутнасці адказаў тт. М. Саўчанкі і М. Райковай. Рэдакцыя спадзяецца, што пытанні, узнятыя газетай, стануць прадметам сур'ёзнай і дзелавой размовы па сутнасці закранутага пытанні.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Уладзіміру
ЛЯЎДАНСКАМУ —
60 гадоў

Письменнику Уладзіміру Ляўданскаму 7 лютага спаўняецца 60 гадоў. У прывітальным лісце, які накіравана юбіляру праўленнем Саюза пісьменнікаў БССР, гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Аляксандравіч! Сардэчна вітаем і віншваем Вас, нашага таварыша па літаратурнай працы, былога партызанскага камісара і рэдактара партызанскай газеты, з 60-годдзем з дня Вашага нараджэння. Вы пішаце пераважна для юнага чытача, але і даросламу цікава прачытаць Вашы зборнікі апавяданняў «Адкрыццё сезона», «На беразе ракі», «На прывале», «Ноч над Нёманам». Як гэтыя кніжкі, так і новыя Вашы апавяданні, што палілююцца ў перыядычным друку, пранікнуты глыбокай любоўю да роднай прыроды і людзей, якія звязаны з ёй і берагуць яе. Гэту любоў і ўменне назіраць прыроду, разумна выкарыстоўваць яе Вы прывіваеце і сваім чытачам.

Доўгі час Вы працавалі дырэктарам выдавецтва «Народная асвета» і займалі чыла і класатліва стаўліся да кніг беларускай літаратуры, што выдаліся ў гэтым выдавецтве. Нельга не адзначыць і Вашай перакладчыцкай дзейнасці — Вашаму пярэ належаць пераклады шэрагу твораў класікаў вялікай рускай літаратуры.

Ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Уладзімір Аляксандравіч, здароўя, доўгіх гадоў жыцця, плённай працы над новымі творами, радасці ў жыцці».

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» дэлуаецца да гэтага сардэчнага віншавання.

НА ЧЫМ ВУЧЫЦЦА БАЯНІСТУ?

Кафедра народных інструментаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя Луначарскага абмеркавала артыкул К. Бульгі «На чым вучыцца баяністу?», надрукаваны ў нумары за 25 снежня 1970 года, і лічыць, што аўтар справядліва ўзнімае на старонках друку надзённае пытанне аб забеспячэнні музычных навучальных устаноў баянам новай канструкцыі.

Вельмі слушныя папрокі аўтара ў адрас беларусых кампазітараў, якія мала пішуць для баяна.

Хочацца толькі ўнесці істотную папраўку ў артыкул, з якога чытач можа зрабіць вывад, што выступленні беларускіх музыкантаў (В. Чабана, С. Лясун, А. Патапейні) на Усесаюзным адборы на міжнародныя конкурсы баяністаў і акардэаністаў наогул не былі паспяховымі. В. Чабан і С. Лясун адзначаны падзякай Упраўлення па міжнародных і ўсесаюзных конкурсах пры Міністэрстве культуры СССР 1 жуні. Пры падвядзенні вынікаў у адрас беларускіх музыкантаў было сказана многа добрых слоў.

Думаецца, што пахвальны ліст ад Упраўлення па міжнародных і ўсесаюзных конкурсах — гэта пэўны поспех беларускай баяннай школы.

Загядчык кафедры Г. ЖЫХАРАЎ,
выкладчыкі Г. МАНДРУС,
Ул. САВІЦКІ, М. ПРАШКО.

пытанняў, узятых выступленнем газеты, і носьця агульны характар. Настойлівае імкненне міністра аховы здароўя адказаць агульнымі фразамі, маштабнымі лічбамі не вырашае закранутых пытанняў.

Так, нідзе ў свеце не класіфікацыя столькі пра здароўе людзей, як у нашай краіне, дзе з кожным годам расце колькасць бальніц, паліклінік, дыспансераў і г. д. І лічыць, якія прыводзіць міністр, выклікаюць пачуццё гонару. Але ж не толькі для таго, каб даведацца пра ўсё гэта, быў пасланы на рэзгаванне ў міністэрства газетны артыкул. Хацелася пачуць, як стаяцца міністэрства да закранутых праблем, бо любыя поспехі, любыя дасягненні не знімаюць патрэбы гаварыць пра тое, што першадарожнае нам жыццё і працаваць. На жаль, гэтага мы не пачулі.

Што ж датычыць агуль-

ЧЫТАЧ ПРАЦІГВАЕ РАЗМОВУ

РАЗДЗЕЛ ШОСТЫ

1.

Поўным супярэчліваці дзіваком быў дзядзька Клімовіч.

Ніяк не зразумееш, чаму Аляш так бяздумна вызначыў дзень «ікс» (пра што будзе гаворка пазней), з-за якога і пагарэў. Паводзіў ён сябе нібы той маля, які па дзіцячай наіўнасці хлусіць бацьку, думаючы, што дарослыя не разгадаюць. Лічыў, што хутка памрэ і не дажыве да той даты, якую адваў для цуда? Але ж Аляш не быў настолькі хітры і карыслівы, каб выдумваць цуд з разлікам.

Калі б уся гэтая заваруха з яго боку была ашуканствам, дык, напэўна, чалавек не транжырыў бы на «новае вучэнне» ўсе тыя грошы, якіх не мелі і іншыя мільянеры. Ён паклаў бы іх у надзейную банкі Еўропы, не жыві бы на адным чорным хлебе, цыбулі ды грэчнавай кашы.

Увесь, мабыць, трагікалізм у тым, што ён і сам верыў у тое, што прапаведваў. Ён быў звычайны беларускі мужык, які па выпадковым збегу акалічнасцей вылез у «герой».

Так ці інакш, мужык Клімовіч з Грыбоўшчыны, прайшоўшы перыяд арганізацыі і будаўніцтва, якім асяляў і запаліў цёмных сялян, непрыкметна стварыў сваю сістэму, рэлігію і культ, а затым вырашыў сябе «ўвекавечыць» у памяці народа і «ашчаслівіць чалавецтва».

Пэўнага дня Аляш урачыста ўзяў пяро, абмакнуў яго ў чарніліцу з дохлымі мухамі ды сваім старэчым почыркам стаў выводзіць загагуліны — прарок уззяў пісаць «зварот да народа».

Пачатак славуэтага документа друкуем у арыгінале, толькі без старамодных «яцяў» і «ераў»:

*«Возвещаем Вам Народы
Второе пришествие Господа
Нашего Иисуса Христа на
Землю.»*

*Объявляю я всему Миру
Всем най дражайшую тогесть
Надрочную Весть. Дрогочей
Вести за сию Весть нет во всем
Мире...»*

І далей гэтакі ж перлам і граматыкі і арфаграфіі аб'явіў, што хутка наступіць канец свету, што такогата чысла ўсе гарады і вёскі загінуць у геене вогненнай і застацца толькі горад Вершалін — і прыдумаў жа стары ёмку і романтичную назву!..

Гэты горад, паводле «звароту да народа», бог яму даруе пабудавань для сваіх аднадумцаў. Потым Вершалін гаспадар пераўтвораць у рай.

Увесь той аграмадны капітал, які Аляш накапіў к таму часу, ён і вырашыў пусціць на ўзвядзенне «Вершалінскага раю». За справы дзядзька ўзяў з размахам.

Першым чынам Аляш у бліжэйшых вёсках закупіў пад будынік сорак гектараў зямлі. Затым у глухую і маленькую вёсачку, якую і цяпер, трыццаць пяць гадоў пасля таго, знойдзеш хіба толькі на вайсковай карце-кіламетраўцы, сярэд пясчаных і камяністых узгоркаў ды хмызняку, пацягнулі сотні фурманак з лесам, цэглай, шклом ды вапнай.

Яго цэркваўка атрымалася даволі няўкладнай. Цяпер Аляш улічыў і гэта — наняў самых лепшых майстроў.

І вось зацокалі тапары, зашоргалі пілы, застукалі жалезныя молаты па клінках, якімі калолі граніт на фундамент.

Дзень за днём рос новы пасёлак. Мабыць, даўно на вёсках Прыёманшчыны не будавалі нічога з такім пад'ёмам, не раслі так будынік, не з'яўляліся калодзежы такімі хуткімі тэмпамі, не цікавіліся так будоўляй масы людю, не транжырылі попусту сілы, матэрыял і свой талент слонімскай пільшчыкі, беластоцкія цесляры, ваўкавыскія бляхары, муляры са старажытнага Крэва...
2.

Нарэшце, будаўніцтва Вершаліна падышло к канцу.

У першых дамах будучага раю памясціўся прарок з Тэжляй і «святая сяміцай». Апосталы пасяліліся са «святymi дзвяіцамі», якія ўсё прыбывалі і прыбывалі ў Грыбоўшчыну.

Тым часам няўмольна блізіўся вызначаны непрадбачлівым прарокам жудасны дзень «канца свету». Веруючыя з хваляваннем чакалі і другога прыходу Хрыста. Дзядзька Аляш мусіў паклапаціцца, каб яго праорца здзейснілася хоць часткова.

Неабходна было знайсці адпаведную жанчыну, якая магла б нарадзіць «Ісуса Хрыста». Стаць ёю напрошваліся многія «актывісткі», што атакоўвалі саборы ў гарадах і праславіліся ў абшчыне. «Святая рада» кандыдатак старанна аглядала, але забракавала. Новая дзева Марыя мусіла быць яшчэ і «непарочнай», «Апосталы» і ўпаўнаважаныя аблазілі і абшарылі ўсю Заходнюю Беларусь» дайшлі нават да Валыні, покуль натрапілі на таго, каго трэба.

Для нараджэння сына божага выбралі дзядзёлу, сінякоўку прыгажуню з-пад Нараўкі — Альжбету Сабясюк. «Рада» ўважліва яе аглядала і дала згоду.

Цяпер стала пытанне святаго зацацця. Усе прыйшлі да вываду, што стары прарок да такой справы не прыдатны. Рада ўхваліла да маладзіцы дапусціць самага здаровага апостала — «Архіпатрыцыю».

І вось у Грыбоўшчыне наступіла адказная хвіліна. У гэты дзень з самай раніцы ў вёсачку сцякалася незлічона колькасць багамолаў. Людзі згрудзіліся вакол Вершаліна, пасталі на калені, зацягнулі малітву — «Вершалінскі гімн»:

*Это место есть святое,
Она плечет нас всех сюда,
Собирает воедино
Крепка сила господа.*

*Наша церковь неземная,
Здесь управляет херувим,
Эта церковь золотая,
Это наш Иерусалим...*

Працяг. Пачатак у нумарах за 15, 22 і 29 студзеня г. г.

З'явіўся прарок, і песня абарэалася.

Побач з Аляшом — іі то з таямнічай, ні то з лёгкадумнай усмешкай на здаровым твары добра кормленага маладойца лёгкай хадой кроціў кучаравы апостал «Архіпатрыцыю». Па натоўпе пракацілася ажыўленне. Жанчыны з набожным жахам, са звычайнай бабскай цікаўнасцю зашпталі:

— Во, во, вядзе-е!..

— Гэ-эты!..

— Прыго-ожы!.. Валасы кучара-авяцця!..

Народ паціва расступіўся, і Аляш павёў малайца ў заветны дом, дзе чакала іх падрыхтаваная святymi дзвяіцамі і бабкамi другая «маці божа».

Абодва мужчыны зніклі за дзвярыма. Натоўп застыў у напружаным чаканні. Заанары наматалі сабе вяршкі на рукі і пільна глядзелі праз аленцы званіцы ўніз.

Праз пару мінут да народа выйшаў адзін Аляш і сціпла спыніўся на ганачку. У наогул няласкавага,

Аляксей КАРПЮК

хмурага, амаль панурага чалавека, якім прарок бываў заўсёды, на гэты раз на твары праявілася цёплая ўсмішка дабрака.

Людзі працягнулі к дому рукі, дзе адбывалася святае таінства, і ашалела закрывалі:

— Ісусе, прыйдзі!

— Сыдзі з неба ў Альжбету, госпадзі!

— Выратуй нас, госпадзі!

— Выслухай сірот сваіх, госпадзі!..

— Ubач слезы, плач наш пачуй, госпадзі!..

— Святы божа, святы моцны, святы бессмяротны, злітуйся над нами!

— Блаславі святое чэрава, у якім будзе сын твой расці, блаславі сасцы, якія стануць яго кэрміц!..

Раптам звар'яцелы тысячагалосы натоўп, як раскаленай брытаў, паласную прарэзлівы жаночы віск:

— А-а!..

З грудзей тысячнай масы з аблягчэннем вырваўся стогн:

— Усе-о!..

— Бум!.. Цілім-цілім-цілім!.. — памалу і ўрачыста панеслі навіну ў бязмежную даль званы.

— Свят, свят!..

— Дзякуй бо-огу!..

— Бом!.. Цілім-цілім-цілім!..

— Здзейснілася!

— Госпадзі, дзякуй табе, што нас ува-ажыў!..

— Бум!..

Ашалелыя бабы пападалі на траву, забіліся ў істэрыі. Аляш спакойна, нібы нешта такое ў яго Вершаліне адбывалася кожны дзень, патэпаў зноў у дом.

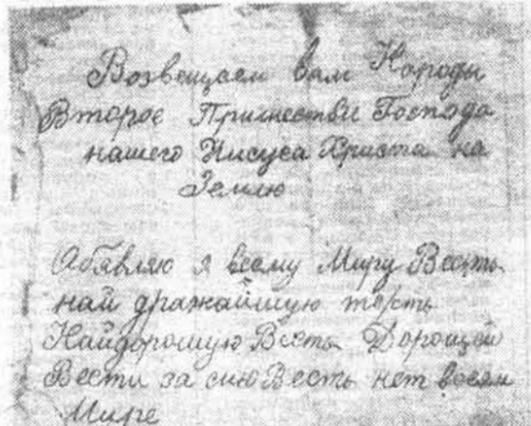
3.

Новая «маці божая» зажыла цяпер, нібы каралева. Святymi дзвяіцамі Альжбету паілі, кэрмілі, і ледзь не носілі на руках, а тысячы сектантаў ад Беластока да Вільні, ад Бельска да Навагрудка, ад Пастаў да Валыні маліліся за яе здароўе і паспяховае развіццё яе дзіцяці ў святым чэрава.

Гэтым часам у Вершалін прыбывалі ўсё новыя дзвяіцы і падпарадкоўвалі сабе апошніх хеластых апосталаў. На свет рыхтаваліся з'явіцца цэлыя касякі апосталат. (Некаторыя пасля перажаніліся на святых дзевах, пазакладаў сем'і, параз'яджаліся і гадуюць цяпер унукаў. Іншыя пакінулі малых без бацькоўскай апекі каратаць сваю сірочую долю ў пясках Вершаліна — да самага 1939 года). Прарок з гэтым прымірыўся: бяда не вялікая — здалося яму.

Самыя блізкія Аляшавы памочнікі таксама дарма хлеб не елі.

«Святая рада» надавала сваёму шэфу ўсю работу «трэціх свяшчэннікаў» падмацаваць, як належыць, тэхнічнымі сродкамі. Галоўны яго рэдактар і тэарыт — апостал Аляксандар Данілюк з Каменкі — закупіў амаль цалкам друкарні Мішэндзіка ў Беластоку і Каплуна ў Гродна ды масавымі тыражамі пачаў выпускаць сваю літаратуру.

Фрагмент рукапісу Аляшавы.

Вось некаторыя назвы тых шэдэўраў: «Обращение Ильи пророка к Народу», «Церковь Новый Иерусалим устроенная по расписанию пророком Ильей», «Илья Пророк в Польше строит город Вершалин», «Указания Отца Ильи Пророка», «О скором конце света, страшном суде и новом пришествии Господня...»

Цяпер ужо не асобныя лістоўкі, як дагэтуль, а цэлыя кіпы брашур і кніжачак з «новай верай» разыходзіліся ва ўсе куткі праваслаўнай Польшчы.

І сам прарок не сядзеў, склаўшы рукі.

Ужо толькі пару месяцаў аддзяляла Аляша ад той хвіліны, калі людзі спілуюць дуб, каб прыбываць свайго ідала да дрэва жалезнымі цвікамі, але дзядзька яшчэ не адчуваў ніякай пагрозы. Папярэднія поспехі настроілі прарока на дабрадушны лад, зрабілі бяспечным і ўпэўненым. Усе яму падпарадкоўваліся — і ладна. Ён разгортаў будоўлю, падарожнічаў па акрузе, час ад часу браўся ратаваць землякоў — тых блудных авечак, якія не прызнавалі яго веры, грашылі і каціліся проста ў пекла.

Паводле Аляшовага пераканання і згодна з яго «наукай» чалавек толькі той удастоіўся збаўлення на тым свеце, хто ўстрымліваўся ад раскошы і распусти. А гэтыя паняцці дзядзька з Грыбоўшчыны разумее па-свойму.

Аднойчы ў Крынках ён закупіў у крамах усё пячэнне, адвёз за горад і вываліў у канаву. Іншым разам, калі ў мястэчка прыбыў тэатр, Аляш закупіў і парваў усё білеты. Трупа з поўнай касай, але без спектакля, вымушана была вярнуцца ў Беласток.

Кожнае сваё падарожжа дзядзька пачынаў звычайна з зезда ў Крынкі. Там Аляш са сваёй славутай на ўсю акругу конскай торбай заходзіў першым чынам у рэстаран да Хайкеля. Сваім людзям ён не даваў, вартаўніком у Грыбоўшчыне быў у яго паляк Фэлікс Станкевіч, а сюды ён заўсёды прывозіў падбіваць касу. За шырмай у асобным закутку сын і зяць рэстараншчыка — яго сталыя лічыльшчыкі — выварочвалі торбу на стол і прыступалі да справы.

А ў гэты час у залі стары Хайкель здаволена прыслухоўваўся да ўзбуджаных галасоў за шырмай і чакані кліентаў. Шустры ды чорны, як цыганёнак, пянаццагадовы яго памочнік майстраваў нешта ў шафе, што іграе. У дзвярах, якія вялі на кухню, тырчэла з пасудай Хайкелева нявестка. Распараная маладзіца выцірала талеркі і слухала ўзбуджаныя галасы за шырмай з такой насыражнасцю і надзеяй, нібы там вырашалася справа яе жыцця і смерці.

У рэстаран уваліўся вялізнага росту, у даўжэзным кажуху і стаўбуністай шапцы свяшчэннік з Вострава — айцец Якаў. Хайкель паляцеў гасцю насустрач, сівая галава яго ў чорнай ярмоцы схілілася да самага пояса:

— Дзень добры, пане бацюшка! Прощэ, прощэ!.. Даўно пана бацюшкі ў нас не было!..

З казінай бародкай, з грубымі рысамі твару, скрыўлены айцец Якаў нядбайна паціснуў рэстараншчыку руку і густым басам паскардзіўся:

— Ад раніцы пятокка мучыць!.. Ратунку няма!.. Два піва, калі ласка!

— Сей мінут! — гаспадар залемантаваў на нявестку: — Голда, два піва дарагому гасцю, чаго ты стаіш!..

Бацюшка толькі паспеў апусціцца на крэсла, пакласці шапку на падаконнік і расшпіліць кажух, як Хайкель паставіў перад ім заказ. Айцец Якаў уззяўся за куфаль і ў гэты момант з чорнай, прадзіраўленай шашалем шафы з музычным апаратам металёвы голас прарэзліва заскрыгатаў цыганскі раманс:

О-чи че-ерные, о-чи жгу-учные...

Свяшчэннік адхлябнуў піва і незадоўлена паківаў галавой. Хайкель адразу зрэагаваў:

— Мішугінэ, выключ!..

Малы шчаўкнүү апарат, і ў пустым памяшканні зноў запанавала цішыня.

З-за шырмы даяцелі ўсхваляваныя галасы Аляшавых памочнікаў:

— Не засланяй мне стала, мо айцец Ілья паспяшае, і трэба хутчэй канчаць работу!..

— Хохэм балайлы!.. Мо табе і жыць перашкаджаю!..

— Думаеш, айцец Ілья — дурань і не бачыць, што ты ўлез задам у акно!..

Паслухаўшы іх, бацюшка патрос бародкай, прабурчэў:

— Зноў прыехаў гэты святы д'ябал!..

— А мне — будзь ты святы, будзь грэшны, абы плаціў!.. — пачаў тлумачыць Хайкель.

Бацюшка нядобразычліва аглядзеў яго з ног да галавы, і рэстараншчык адразу паправіўся:

— Зрэшты, я — бедны яўрэй, што магу зрабіць!.. Ай, і плата там такая — слезы адны!..

Хвіліну яны памаўчалі, потым Хайкель загаварыў зноў:

— Айцец Якаў, расталкуйце вы мне, непісьменнаму і беднаму яўрэю, які пражыў ужо вось столькі год і так нічога і не разумее!.. Ну, ёсць на небе гасподзь бог, ёсць вера, ёсць рэлігія!.. Ёсць і святymi, вядома!.. Але пры чым тут гэты мужык, спытаю я вас?.. Мажліва, што прыйдзе і месія!.. Толькі ён будзе ехаць на белым кані і пакідаць залатыя сляды на пяску!.. З яго будзе ззянне праявіцца!.. Але ж якое ззянне ад гэтага мужыка, ад яго смярдзючай вопраткі!.. Не разумю!..

— Пра што вы гаворыце, пане Хайкель! — адразу ажывіўся бацюшка. — Месія ўжо аднойчы прыходзіў і больш не з'явіцца да самага страшнага суда!.. А гэты ёсць ашуканства і ерась! — паказаў ён на шырму з нянавісцю і абурэннем. — Некалі такіх на вогнішчы палілі!..

Перакуліўшы кубак сабе ў рот, бацюшка перадыхнуў і загаварыў з перакананнем:

Савось АВОСЬ

ДЗЕ ПЕГАС ПАСЕЦЦА?

Рэпартаж з Алімпі спецыяльна для «ЛІМа»

У САЮЗЕ ЁСЦЬ ЛІТФОНД
(памаўчым на гэты конт!)

Чулыя кіраўнікі,
Быццам родныя бацькі,
Росцыць маладых,
Бядуюць,
Гнёзды
Песнярам будуць.
Размяркоўваюць пуцёўкі.
Тут і ў ясны дзень —
Пацёмкі!

Клопаты.
Размах вялікі!
Захацелася пазыкі —
Да сяброў зварнуцца раяць.
І зімой не вырвеш лёду!
А дырэктары згараюць
На рабоце
Год ад году.

Неспакойная пасада!
Дыхае над вухам звада.
Быццам бы Везувій,
Крэсла, —
Сцеражыся,
Каб не стрэсла!
Не ўтрымаешся,
Калі ты
Густ не ведаеш
Масцітых.

...Рушаць лавай
Маналітнай
Класікі, —
Забудзеш сон! —
Як настане аксамітны
Найжаданейшы сезон.
...Як вярці,
Як ні круці —
Ёсць нявесткі,
Ёсць зяці!
Зразумела,
Што сумесна
Жыць масцітым
З імі цесна.
Маладое пакаленне
Патрабуе пашырэння.
Заікнецца малады,
Член СП, вядома...
— Малады!

Працяг. Пачатак у нумарах за 21,
28 жніўня, 4 верасня 1970 г. і 29 студзеня г. г.

Такой бяды —
Мы не мелі дому!
— Паступова ўсё ўтрасём!
— Мы калісьці з Петрусём
Нават галадалі! —
Нехта прыгадае...

Пачынаюцца дэкады —
Хоць адмоўся
Ад пасады!
Гэта
Марныя трывогі!
Будзе ўсё —
І шум,
І дым, —
Трэба трохі дапамогі
З фонду
Самым маладым!
Як увесць не пракаўталі
Гэты самы фонд,
Тады
У апошнім
У квартале
Падганяюць халады.

Лістапад
Хваліцца рад —
Ён збірае
Шмат
Нарад.
Снежань — лужань
Згусціць хмары —
У разгары
Семінары!
Вучацца
«Семінарысты»:
Драматургі,
Сцэнарысты,
Мастакі
І цыркачы.
Дзе харчы,
Там і тарчы!
Вырашаюцца пытанні!
Быў бы семінар
Даўно
Па фігурнаму катанню,
Ды няма катка
Адно!

О, Літфонд!
Твае рашэнні
Мудрыя,
Я шчыра веру, —
Бо паседжанні праўлення,
Быццам
тайная вяспра!..

Б. ВІНАГРАДАУ

МІМАХОДЗЬ

У дзень нараджэння сябра ён прыносіць торт, які хутка з'ядаў за сталом.

□

Ён любіў рукапісы толькі сваіх твораў.

□

Прачытаўшы аб тым, што смех падаўжае жыццё, ён смяяўся нават на пахаваннях.

□

На яго галаве не было ніводнага воласа, але ўсё ж ён часта гаварыў: «У мяне валасы дыбарам усталі!»

□

Работа хай сабе бяжыць у лес, абы засталася ведамасць на зарплату.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

Кепскі той кот, якога прымушаюць лавіць мышэй.

□

Дазвольце дурню выступіць, і ён знойдзе, што сказаць.

□

Лайровы вянок яму быў не на галаве: яго плялі без прымеркі.

□

На наша ічасце ён спатыкнуўся, а то перавярнуў бы зямлю.

□

Слова — не верабей, не зловіш. Але ж яго можна і не выпускаць.

□

Спявак узяў такую высокую ноту, што ў зале яе не пачулі.

Аляксандр АЛЯКСЕЙЧЫК

ГРЫП

вэзні. Я пайшоў дахаты падзяліцца з жонкай гэтай часовай радасцю.

На другі дзень мне «зверху» далі вымоу за тое, што кантора не падала своечасова справаздачы. Не паспеў ачуныць, як прынеслі загад аб скарачэнні штатаў. Скарачаць сябе рука не паднялася — скараціў прыбіральшчыцу. Пасля абеда прыехала камісія нешта правяраць. Потым мяне выклікалі ва ўпраўленне. Пасля паслалі ў камандзіроўку. Яшчэ пасля — на канферэнцыю.

Дамоў я ўжо не хадаў, з жонкай парваў. Раніцой я прымаў наведвальнікаў, атрымліваў пошту, займаўся скаргамі, пісаў загады і сам жа іх выконваў. З кожным днём працаваць становілася ўсё цяжэй.

«Хаця б захварэць», — думаў я. Але грип

мяне не браў. Наведваючы хворых сяброў, я знарок ручкаўся з імі, нават цмокаўся, але нічога не атрымлівалася.

На маім рахунку было ўжо сем вымоў і тры апошнія папярэджанні, некалькі дробных спгананняў. Я страшэнна схуднеў, знаёмыя мяне не пазнавалі, незнаёмыя саступалі месца ў трамваі...

Чым бы ўсё скончылася — не ведаю, калі б раптам не вярнуўся загадчык. Потым адзін за адным вярнуліся астатнія супрацоўнікі. Нават загадчык аддзела кадраў, які захварэў апошнім. Найначай ад радасці ў мяне забалела галава. Пайшоў да ўрача. Ён выслухаў мяне, выпісаў бюлетэнь і сказаў:

— Грып — справа сур'ёзная. Пасцельны рэжым, даражэнькі!

Мікола НАВІЦКІ

РУБЛЁВАЯ РАЗМОВА

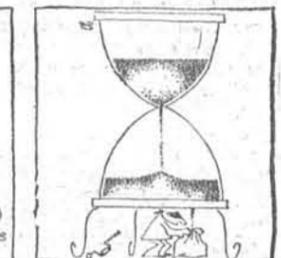
— Прывітанне, дарогі!
— Здароў! Ого, на табе ўсё новае!
— Ага. Касцюм — 150, кашуля — 30, капялюш — 15.
— Акуль? Не з тэатра?
— Ага. Сядзеў у першым радзе за два пяцьдзесят.
— Як маешся? Як жыццё-быццё?
— А дзякаваць богу. Стаў зарабляць на 100 больш.
— Цікавая работа?

— А нішто. Прэміяльных 50.
— Дома ўсё добра?
— Ага. Старэйшы палучае 200, малодшаму стыпендыю 40 даюць.
— У адпачынак не збіраешся?
— Збіраюся, але не ў сезон. Так на трэць танней.
— Ну, бывай! Усяго добрага!
— Табе таксама. Выиграй што-небудзь па латарэі. Хоць бы матачыкпа — на тысячы дзве.

А ШТО, БРАЦЕ, НА ТВАІМ ЦЫФЕРБЛАЦЕ?..

Малюнкі Уладзіміра Майсеева друкуюцца ў нас упершыню. Адрасуючы іх чытачам «Вясёлай трасянікі», ён падмацаваў іх аўташаржам і такімі словамі пра сябе: «Нарадзіўся 30 гадоў назад. У дзяцінстве быў невыносным «рыштантам» і малваў ловай рукой. Зараз — інжынер, жыву ў Мінску і працую ў Інстытуце тэхнічнай эстэтыкі. Малюю з 1963 года. Датуль — гаварыў. Мяне не вельмі разумелі. Тады я змоў і стаў малваць. Сябры кажуць, што так — лепш. Калі праўда — то няхай».

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

AT 07565

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакрэтар — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакрэтар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.